

ŠESTI NACIONALNI IZVJEŠTAJ CRNE GORE
prema Konvenciji Ujedinjenih nacija o biološkoj raznovrsnosti

Sadržaj

Uvod.....	4
Poglavlje I - Informacije o ciljevima koji se sprovode na nacionalnom nivou	5
Poglavlje II - Preduzete mjere sprovođenja, procjena njihove efikasnosti, prateće prepreke i naučne i tehničke potrebe za postizanje nacionalnih ciljeva.....	39
Poglavlje III - Procjena napretka ka nacionalnim ciljevima	61
Poglavlje IV - Doprinos sprovođenju globalnih Aichi ciljeva.....	112
Chapter V - Updated country profile	129

Uvod

Izrada VI Nacionalnog izvještaja prema Konvenciji o biodiverzitetu (u daljem tekstu Izvještaj) predstavlja rezultat projekta "Podrška izradi šestog nacionalnog izvještaja za Konvenciju o biološkoj raznovrsnosti (CBD) Crna Gora", koji je finansiran od strane Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), a implementiralo ga je Ministarstvo održivog razvoja i turizma, uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP, Najrobi).

Za sprovođenje projektnih aktivnosti i izradu Izvještaja bio je zadužen lokalni tim stručnjaka, uz podršku širokog spektra zainteresovanih strana na nacionalnom nivou.

Za izradu izvještaja korištena su metodologija i obrasci za VI Nacionalne izvještaje u skladu sa Odlukom CBD Konvencije (CBD/COP/DEC/XIII/27).

Kao izvori informacija za pripremu Izvještaja, kao i validaciju i verifikaciju podataka korišteni su: prethodni izvještaji o implementaciji Nacionalne strategije biodiverziteta sa akcionim planom (NBSAP) i to nacionalni i prema CBD Sekretarijatu; dostupni nacionalni statistički podaci; strateška i planska dokumenta; relevantna stručna literature; i izvještaji o stanju životne sredine. Proces je takođe podrazumijevao konsultacije sa zainteresovanim stranama, zasnivao se na mišljenjima stručnjaka i autora Izvještaja, dok su za potrebe njegove izrade sprovedena i određena ciljana istraživanja.

Poglavlje I - Informacije o ciljevima koji se sprovode na nacionalnom nivou

Iako je od 1991. godine, kada je Crna Gora proglašena ekološkom državom, zaštita prirode i biodiverziteta deklarativno postavljena visoko u nacionalnim političkim prioritetima, kroz implementaciju Nacionalne strategije biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2010-2015 (u daljem tekstu NBSAP) i Nacionalne Strategije održivog razvoja 2007-2014 (u daljem tekstu NSOR) je prepoznato da zacrtane ciljeve i mjere nisu uvijek pratile konkretne sistemske akcije kao i da su postavljeni nacionalni ciljevi bili ambiciozni i prevazilazili ljudske, institucionalne i finansijske kapacitete. Zbog toga se Nacionalnom Strategijom biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016-2020 težilo ka prevazilaženju glavnih prepreka koje su onemogućile ispunjenje ciljeva iz prethodnog implementacionog perioda, te je proces definisanja nacionalnih ciljeva bio time obilježen.

Crna Gora je prilikom revizije NBSAP za period 2016-2020 godine definisala sedam strateških ciljeva kada je u pitanju zaštita i očuvanje biodiverziteta u zemlji (A-G, tabela 1). Ciljevi su definisani u skladu sa nacionalnim potrebama koje su prepoznate kroz implementaciju NSBAP za period 2010-2015, implementacijom drugih strateških dokumenata, ocjenom stanja na terenu i konsultacijama sa širokim spektrom zainteresovanih strana. Iako su ciljevi definisani na nacionalnom nivou, uzimajući u obzir svoje nacionalne specifičnosti, potrebe i prioritete, oni su takođe bili usklađeni sa globalnim ciljevima definisanim Strateškim planom za biodiverzitet 2011-2020 i Aichi ciljevima, koji su predstavljali jedan od priloga za njihovu izradu.

Svaki od nacionalnih ciljeva ima po nekoliko operativnih ciljeva (1-22, tabela 1), koji će biti obrazloženi u ostatku ovog poglavlja.

Tabela 1 - Lista nacionalnih ciljeva

Nacionalni ciljevi			Glavni Aichi cilj kome doprinosi	Dodatni Aichi ciljevi kojima doprinosi
STRATEŠKI CILJ A: DO 2020. GODINE ZAŠTITA BIODIVERZITETA JE U PRAKSI JEDAN OD NEKOLIKO NAJZNAČAJNIJIH DRUŠTVENIH I POLITIČKIH PRIORITETA U UKUPNOM RAZVOJU				
1.	Operativni cilj	a) Društvo prepoznaje koristi od biodiverziteta i potrebu prioritete zaštite	1	18
2.		b) Učiniti da biodiverzitet postane "pozitivna" i prioriteta tema za donosiocje odluka	1	2, 19
STRATEŠKI CILJ B: BIODIVERZITET SE ŠTITI MULTIDISCIPLINARNIM I MULTISEKTORSKIM PRISTUPOM				
3.	Operativni cilj	a) Postojeći mehanizmi se u potpunosti koriste omogućavajući integraciju biodiverziteta na svim nivoima	2	4
4.		b) Opšta mobilizacija resursa postignuta kao i efikasno multisektorsko praćenje realizacije NSBAP	2	18, 20
STRATEŠKI CILJ C: EFIKASAN MEHANIZAM FINANSIRANJA ZAŠTITE BIODIVERZITETA JE POSTIGNUT KAO I PRELAZ KA ODRŽIVOJ EKONOMIJI BIODIVERZITETA (KA DIJELU ZELENE EKONOMIJE) I IZGRAĐENI SU NEOPHODNI KAPACITETI DO 2020. GODINE				
5.	Operativni cilj	a) Postizanje održivog finansiranja zaštite biodiverziteta	20	3
6.		b) Integracija održive ekonomije biodiverziteta u glavne tokove nacionalnih i sektorskih politika, strategija, planova	2	4
7.		c) Korišćenje konkretnih fiskalnih, tržišnih i instrumenata politike zasnovanih na cijenama kao podrške za očuvanje biološke raznovrsnosti, održivu proizvodnju i potrošnju	3, 4	20
8.		d) Uspostavljanje pravnog, institucionalnog i implementacionog okvira za uvođenje PES	3, 4	1, 20
STRATEŠKI CILJ D: REGISTROVANO JE ZNAČAJNO SMANJENJE IDENTIFIKOVANIH DIREKTNIH PRITISAKA NA BIODIVERZITET DO 2020 GODINE				
9.	Operativni cilj	a) Smanjenje pritisaka iz sektora: prostorno planiranje/ građevinarstvo/	4	5, 19
10.		b) Smanjenje pritisaka iz sektora: zaštita životne sredine/komunalne djelatnosti	4, 8	10, 14
11.		c) Održiva poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda	4, 5, 6, 7	12
12.		d) Smanjenje pritisaka iz sektora: saobraćaj, energetika i izgradnja infrastrukture	2, 4	5
13.		e) Postizanje održivog turizma	2, 4	5
14.		f) Mjere ublažavanja uticaja invazivnih vrsta	9	
15.		g) Mjere ublažavanja uticaja klimatskih promjena	15	10
STRATEŠKI CILJ E: DO 2020. GODINE STVORENI SU PREDUSLOVI I SPROVODE SE CILJANE MJERE ZA ZAŠTITU BIODIVERZIETA				
16.	Operativni cilj	a) Sprovode se aktivnosti na zaštiti najugroženijih vrsta	12	6, 19
17.		b) Sprovode se aktivnosti na zaštiti najugroženijih staništa	5, 19	
18.		c) Podržati očuvanje gena	13	12
STRATEŠKI CILJ F: DO 2020.GODINE KREIRANA JE EKOLOŠKA INFRASTRUKTURA KAO OSNOVA OČUVANJA NACIONALNOG BIODIVERZITETA				
19.	Operativni cilj	a) Uspostaviti integralnu i efikasnu zelenu mrežu koja uključuje i nova zaštićena područja	11	5, 6, 7, 12, 14
20.		b) Osigurati efikasnost mreže kroz unaprijeđenje upravljanja	11	5, 6, 7, 12, 14, 15
STRATEŠKI CILJ G: ZNANJE O BIODIVERZIETU JE UNAPRIJEĐENO, SISTEMATIZOVANO I KROZ RAZVIJENE MEHANIZME ŠIROKO I RAVNOPRAVNO DOSTUPNO				
21.	Operativni cilj	a) Razviti istraživanja i organizovati efikasan sistem prikupljanja i obrade podataka	19	1, 5, 6, 9, 11, 12
22.		b) Učiniti informacije o biodiverzitetu javno dostupnim, objediniti znanja i osigurati pravednu raspodjelu koristi od genetičkog diverziteta	16, 19	

Strateški cilj: A: DO 2020 GODINE ZAŠTITA BIODIVERZITETA JE U PRAKSI JEDAN OD NEKOLIKO NAJZNAČAJNIJIH DRUŠTVENIH I POLITIČKIH PRIORITETA U UKUPNOM RAZVOJU

Poruka: Biodiverzitet nije "stran i nerazumljiv" pojam koji ograničava razvoj

Obrazloženje strateškog cilja

I pored deklarativnih opredjeljenja ka zaštiti prirode, u Crnoj Gori se to pitanje do sada nije visoko kotiralo na listi razvojnih prioriteta. Da bi se stvorio osnovni preduslov za očuvanje biodiverziteta kroz zaštitu i održivo korištenje, potrebno je da sve sfere društva razumiju pojam biodiverzitet, zatim način na koji on obezbjeđuje usluge ekosistema i kako one utiču na ljudsku dobrobit, kao i da prihvate da zaštita biodiverziteta nije nešto što ograničava razvoj. Stoga se, prema nacionalnoj potrebi, kao i po uzoru na Aichi ciljeve, prvi strateški cilj odnosi na podizanje svijesti o vrijednosti biodiverziteta u različitim sferama društva.

Operativni cilj 1: Društvo prepoznaje koristi od biodiverziteta i potrebu prioritetne zaštite

Obrazloženje operativnog cilja

Iako je prethodnih godina na polju podizanja javne svijesti o zaštiti biodiverziteta napravljen značajan korak, ocijenjeno je da je i dalje potrebno još mnogo ciljanih akcija i kontinuiranog napora da bi se unaprijedilo razumijevanje potrebe zaštite biodiverziteta, a posebno koristi koje društvo od njega ima. Sa podizanjem svijesti, očekuje se i porast učešća javnosti, kao i promjene u procesu donošenja odluka koje se odnose na biodiverzitet i njegovo održivo korištenje i zaštitu.

Da bi se postigao što jači i održiviji efekat, prilikom definisanja cilja, procijenjeno je da je neophodno početi sa podizanjem svijesti od najranijih uzrasta kroz integrisanje pitanja zaštite, održivog korištenja i pravedne raspodjele koristi od biodiverziteta u obrazovne programe osnovnih i srednjih škola.

Osim toga, kako je prepoznato da su konflikti, nizak nivo povjerenja između lokalnog stanovništva i nadležnih organa i izraženi pritisci na biodiverzitet, zajednička karakteristika zaštićenih područja, ocijenjeno je da su potrebne mjere za pomirenje potreba očuvanja i razvoja kroz uključivanje nosioca prava šireg područja u planiranje i upravljanje, kako bi se postigao socio-ekonomski napredak koji ima minimalan uticaj na biodiverzitet.

Navedeni cilj ima dvije mjere i to:

A1. Priprema i implementacija programa edukacije i obuke za pitanja zaštite, održivog

korišćenja i pravedne raspodjele koristi od biodiverziteta u školama

A2. Osnivanje i formalizovanje (od strane Upravljača RP i NP) tijela za saradnju sa lokalnom populacijom i biznisima u zaštićenim područjima (socio-ekonomski forumi)

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[Analiza opcija za upravljanje zaštićenim područjima u Crnoj Gori](#)

Operativni cilj 2: Učiniti da biodiverzitet postane prioritetna tema za donosiocje odluka

Obrazloženje operativnog cilja

Operativni cilj 2 Strateškog cilja A odnosi se na potrebu podizanja svijesti donosiocje odluka o vrijednosti usluga ekosistema, i to koristeći mehanizme valuacije ekosistema, kojima se uzimaju u obzir i one vrijednosti koje su tradicionalno izostavljene iz ekonomskog i finansijskog odlučivanja.

U Crnoj Gori su u više navrata kroz različite projekte rađene procjene vrijednosti ekosistema. Do sada najcjelovitiji pokušaj vrednovanja ekosistemskih usluga pokazuje da su one u 2011. godini crnogorskoj ekonomiji doprinijele sa 982 miliona EUR (Emerton 2013).

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. prepoznala je da nedostaje sistem vrednovanja prirodnog kapitala i usluga ekosistema, da je svijest o značaju ovih vrijednosti na prilično niskom nivou, kao i da ne postoje formalni mehanizmi za njihovu adekvatnu valorizaciju. Osim toga, takođe nedostaju sistematične procjene drugih

vrijednosti biodiverziteta i usluga ekosistema, kao što su socijalne, kulturne i ekološke.

Kako se procjena vrijednosti usluga ekosistema dovodi u vezu sa podizanjem svijesti o zaštiti biodiverziteta donosioca odluka, prije svega kao argument za čuvanje usluga koje pruža, ovaj cilj je definisan da bi se postavila osnova za donošenje odluka zasnovanih na poznavanju vrijednosti biodiverziteta odnosno ekosistemskih usluga.

Navedeni cilj ima jednu mjeru i to:

A3. Osnovna procjena i analiza scenarija ekonomskih vrijednosti biodiverziteta i ekosistema sprovedena na nivou države

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni – molimo navedite područje
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni –molimo navedite područje

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030](#)

[Emerton L \(2013\) - The Economic Value of Protected Areas in Montenegro](#)

Strateški cilj B: BIODIVERZITET SE ŠTITI OD STRANE SVIH ZAINTERESOVANIH STRANA KAO I MULTISEKTORSKIM PRISTUPOM

Poruka: Briga o očuvanju biodiverziteta kao i koristi od njega pripadaju svima

Obrazloženje strateškog cilja

Pitanja zaštite biodiverziteta su kompleksna, i prevazilaze nadležnosti sektora zaštite životne sredine. Biodiverzitet, kroz usluge ekosistema, čini osnov mnogih socio-ekonomskih djelatnosti kao što su poljoprivreda i turizam, a indirektno utiče i na druge ekonomske grane. S druge strane, većina ljudskih aktivnosti imaju neku vrstu direktnog i/ili indirektnog uticaja na biodiverzitet, najčešće negativnog.

Stoga je neophodno da se mjere očuvanja i održivog korišćenja biodiverziteta uvrste (integrišu) u odgovarajuće sektorske i međusektorske planove, programe i politike, kao i ojača koordinacija između svih nivoa vlasti (od nacionalnog do lokalnog nivoa).

Operativni cilj 3: Postojeći mehanizmi se u potpunosti koriste omogućavajući integraciju biodiverziteta na svim nivoima

Obrazloženje operativnog cilja

Kroz NSBAP 2016-2020. konstatovano je da je neophodno nastaviti sa integracijom mjera zaštite biodiverziteta u druge sektorske politike, planove i programe. To je predviđeno da se postigne kroz nekoliko mehanizama, i to:

Prvo, da bi se postigla adekvatna zaštita biodiverziteta na nacionalnom nivou neophodno je uskladiti sva strateška dokumenta, planove, programe i zakonsku regulativu sektora koji koriste prirodne resurse. Kako se konstatovalo kroz V Nacionalni izvještaj prema CBD Konvenciji, u mnogim sektorima postoji prostor za poboljšanje i to se odnosi na praksu prostornog planiranja, energetike, šumarstva, lovstva, ribarstva, vodne infrastrukture i saobraćaja, što je i bilo osnov za definisanje ovog operativnog cilja.

Dalje, ocijenjeno je da puna implementacija NSBAP može da se ostvari samo kroz vertikalnu integraciju pitanja biodiverziteta u planove zaštite životne sredine lokalnih samouprava, kroz usvajanje Lokalnih akcionih planova za biodiverzitet, što je predviđeno za sve opštine u Crnoj Gori.

Od ostalih mehanizama, predviđeno je da se sprovodu procjene uticaja – strateške na nivou strategija i planova (SEA) i procjene uticaja na životnu sredinu (EIA) na nivou projekata. Crna Gora još od 2005. godine ima usvojene zakone za njihovu implementaciju, ali i pored prethodnog napretka u tom pogledu, prepoznato je da sprovođenje ovih mehanizama treba osnažiti, čemu ovaj cilj treba da doprinese, prvenstveno kroz obavezu pune integracije zaštite biodiverziteta u SEA uključujući i izražavanje specifične vrijednosti usluga koje pruža predmetni biodiverzitet.

Takođe, Zakonom o zaštiti prirode („Služ.list CG“, br-54/16) propisan je mehanizam ocjene prihvatljivosti za planove i projekte koje će tretirati buduća područja ekološke mreže, dosljedna primjene mehanizma ocjene prihvatljivosti kao standarda i mehanizma koji je postavljen na nivou Evropske Unije očekuje se da će doprinijeti boljoj zaštiti prepoznatih vrijednih područja prirode.

U cilju poboljšanja vertikalne i horizontalne komunikacije, ocijenjeno je da je neophodno dalje poboljšati koordinaciju Ministarstva održivog razvoja i turizma i Agencije za zaštitu životne sredine i prirode sa drugim državnim institucijama/sektorima i lokalnim samoupravama prilikom izrade planova i programa. Posebna uloga se odnosi na pružanje informacija o biodiverzitetu za potrebe sprovođenja mehanizama kao što su SEA, EIA, ocjena prihvatljivosti i sl.

Zbog ovakve ocjene stanja, za ovaj operativni cilj definisanje su sljedeće mjere:

B1. Sprovođenje mehanizma ocjene prihvatljivosti

B2. Puna integracija zaštite biodiverziteta u SEA, uključujući i izražavanje specifične vrijednosti i usluga koje pruža predmetni biodiverzitet

B3. Ugradnja mjera i smjernica zaštite biološkog diverziteta u strategije, zakone, propise, programe i planove iz razvojnih sektora

B4. Novi LAPBD usvojeni i primjenjuju se

B5. Podrška integraciji biodiverziteta kod pripreme SEA, planova i programa i drugih dokumenata kroz jačanje međusektorske saradnje

Nivo primjene:

Regionalni/multilateralni – molimo navedite područje

Nacionalni/federalni

Podnacionalni –molimo navedite područje

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

1 6 11 16

2 7 12 17

3 8 13 18

4 9 14 19

5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

1 6 11 16

2 7 12 17

3 8 13 18

4 9 14 19

5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[The Fifth National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity](#)

Operativni cilj 4: Opšta mobilizacija resursa postignuta kao i efikasno multisektorsko praćenje realizacije NSBAP

Obrazloženje operativnog cilja

Zaštita biodiverziteta u globalu pati od nedostatka ljudskih i finansijskih resursa, a Crna Gora po tom pitanju nije izuzetak. Nivo javnog finansiranja za zaštitu biodiverziteta je izuzetno nizak (ne više od 2 miliona EUR godišnje, NSBAP), što za posljedicu ima ograničene kapacitete za implementaciju neophodnih mjera od strane sektora zaštite prirode.

S druge strane, međunarodne donatorske institucije, nevladine organizacije, univerziteti, projektne kancelarije itd, posjeduju ili su u stanju da mobilišu značajne kapacitete koji doprinose poboljšanju stanja iz ove oblasti. Navedeni potencijali za finansiranje i mobilisanje kadrova su višestruko veći ukoliko se uzmu u obzir i aktivnosti u sektorima čije aktivnosti imaju uticaja na stanje biodiverziteta (turizam, saobraćaj, energetika i sl.) kao i individualni kapaciteti i kapaciteti organizacija civilnog društva.

Kroz revidiranu Nacionalnu strategiju biodiverziteta konstatovano je da je potrebno dodatno osnažiti i institucionalizovati saradnju resornih institucija sa nevladinim sektorom, univerzitetima, institucijama i stručnim pojedincima koji posjeduju znanje i iskustvo (često deficitarno) kako bi se stvorila platforma (i mehanizmi) za koordinisanu integraciju ciljeva Strategije u šire društvene aktivnosti, pravovremenu razmjenu informacija, ostvarivanje sinergijskog efekta, stručnu diskusiju po pitanju biodiverziteta, kao i tehničke pomoći (posebno lokalnim samoupravama). Procijenjeno je da bi ova saradnja posebno mogla biti značajna za uspješno ispunjavanje kompleksnih obaveza u procesu pristupanja EU (npr. NATURA 2000 mreža) koje zahtjevaju mobilizaciju svih raspoloživih resursa, te je formiranje tijela za saradnju naučne i stručne javnosti predviđeno kao jedna od mjera.

Ovaj cilj je definisan da bi se navedeni potencijali objedinili u svrhu efikasnijeg ostvarenja ciljeva zaštite biodiverziteta, ali i podijelila odgovornost na sve subjekte bilo da štite, ugrožavaju, direktno ili indirektno koriste biodiverzitet.

Posebnu ulogu u stalnom praćenju realizacije i jačanju međusektorske saradnje ima Nacionalni savjet za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem (NSOR), kao tijelo formirano za jačanje vertikalne i horizontalne koordinacije po pitanjima životne sredine, uključujući i oblast zaštite prirode.

Za Operativni cilj 4 definisane su sledeće mjere:

B6. Tijelo za saradnju sa naučnom i stručnom javnošću, NVO i JLS osnovano i operativno (Forum za biodiverzitet)

B7. Praćenje implementacije NSBAP 2016-2020 od strane Nacionalnog savjeta za održivi razvoj i klimatske promjene

Nivo primjene:

Regionalni/multilateralni

Nacionalni/federalni

Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

1 6 11 16

2 7 12 17

3 8 13 18

4 9 14 19

5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi:

1 6 11 16

2 7 12 17

3 8 13 18

4 9 14 19

5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

Strateški cilj C: EFIKASAN MEHANIZAM FINANSIRANJA ZAŠTITE BIODIVERZITETA JE POSTIGNUT KAO I PRELAZ KA ODRŽIVOJ EKONOMIJI BIODIVERZITETA DO 2020. GODINE

Poruka: Investirajmo u budućnost i naš prirodni kapital

Objašnjenje strateškog cilja

U V Nacionalnom izvještaju prema Konvenciji o biološkoj raznovrsnosti ocijenjeno je da finansijska sredstva za zaštitu biodiverziteta nijesu povećavana u proteklom periodu na koji se izvještaj odnosio, kao i da se to posebno odnosilo na opredjeljivanje sredstava iz javnih izvora gdje se biodiverzitetu i dalje posvećivalo malo pažnje u okviru strogih budžetskih ograničenja i konkurentskih prioriteta.

Kako se Crna Gora ekonomskom politikom već strateški opredijelila za prelazak na zelenu ekonomiju (Pravci razvoja Crne Gore 2013-2016), kroz ovaj cilj se u taj proces želi integrisati i ekonomija biodiverziteta. Na taj način procjenjuje se da će Strategija biti ugrađena i da podržava druge nacionalne i sektorske strategije i planova, a ne da bude odvojena ili u sukobu sa njima.

Operativni cilj 5: Postizanje održivog finansiranja zaštite biodiverziteta

Objašnjenje operativnog cilja

Opravdanje za ovaj cilj nalazi se u činjenici da je potrebno podići nivo ulaganja u zaštitu biodiverziteta (i preokrenuti opadajući trend prisutan zadnjih godina). Da bi se to postiglo, potrebno je mobilisati resurse iz različitih izvora, pogotovo imajući u vidu činjenicu da je zaštita biodiverziteta interes svih. Kao prvo, to podrazumijeva kontinuirano izdvajanje javnih finansija za biodiverzitet. Drugim riječima, da se izdvajanja za biodiverzitet ne smatraju kao jednom od konkurentskih opcija prilikom formiranja budžeta, već permanentnom stavkom koja se ne dovodi u pitanje.

Pored državnog budžeta, procijenjeno je da bi se teret finansiranja mjera za očuvanje i zaštitu biodiverziteta mogao rasporediti kroz ugradnju u budžete različitih ministarstava/institucija kroz ekološko-fiskalne transfere ili efikasnije izdvajanje sredstava iz državnog budžeta za lokacije ili sektore koji igraju ključnu ulogu u održavanju biodiverziteta i ekosistema koji proizvode šire koristi za društvo i ekonomiju. Strategija posebno predlaže implementaciju seta mjera koji se odnose na integraciju održive ekonomije biodiverziteta (kao dijela zelene ekonomije) u glavne tokove nacionalnih i sektorskih politika, strategija i planova.

Radi još veće efikasnosti, potrebno je konsolidovati postojeće izvore finansiranja kroz jačanje partnerskog odnosa sa relevantnim institucijama, što uključuje realizaciju mjera i ostvarenje ciljeva iz Strategije kroz njihovo sistemsko ugrađivanje u postojeće i planirane aktivnosti međunarodnih donatora, NVO sektora, Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, univerziteta i privatnih kompanija.

Operativni cilj je iz navedenog definisan sa vizijom potrebe razvoja novih inovativnih

mehanizma finansiranja koji treba da obuhvataju podsticanje razvoja zelene ekonomije, biodiverzitet–biznis partnerstava i mehanizama javnog sakupljanja sredstava. Takođe, dodatno obuhvata mjere koje se odnose na praćenje nivoa finansiranja zaštite biodiverziteta, kao i efikasnost upotrijebljenih sredstava u smislu potrebe da budžeti imaju jasno označene stavke za potrebe, što do sada nije bio slučaj jer je prethodna praksa bila da budžetske stavke opredijeljene za aktivnosti na polju zaštite prirode nisu jasno označene i najčešće su kumulativno prikazane sa ukupnim administrativnim troškovima što nije adekvatno za praćenje izdvajanja namjenskih sredstava za zaštitu prirode.

Takođe, osnivanje posebnog Fonda za biodiverzitet (moguće u okviru Eko fonda), čime bi se namjenski uplaćivala sredstva za zaštitu biodiverziteta prikupljena iz različitih izvora, smatra se u revidiranoj NBSAP kao pogodan modalitet unapređenja namjenskog finansiranja određenih aktivnosti na polju zaštite prirode pa i samih mjera definisanih Strategijom.

Navedeni operativni cilj obuhvata sledeće mjere:

C1. Kontinuirano izdvajanje javnih finansija za zaštitu biodiverziteta

C2. Javno finansiranje za biodiverzitet u budžetima relevantnih državnih institucija jasno označeno

C3. Uspostavljena koordinacija i praćenje javnog i drugog (donacije, NGO, Univerziteti, itd.) finansiranja zaštite biodiverziteta

C4. Istraživanje modela za osnivanje i finansiranje fonda za biodiverzitet (ili posebnog područja)

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Operativni cilj 6: Integracija održive ekonomije biodiverziteta u glavne tokove nacionalnih i sektorskih politika, strategija i planova

Obrazloženje operativnog cilja

Aktivnosti svih sektora imaju u manjoj ili većoj mjeri uticaj na biodiverzitet. To se odnosi posebno na sektore kao što su poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo, energetika, turizam, koji se upravo oslanjaju na biodiverzitet kroz usluge ekosistema, a koje u cnogorskom kontekstu predstavljaju okosnicu budućeg razvoja.

Da bi se smanjili negativni uticaji, a podstakle mjere zaštite biodiverziteta, potrebno je integrisati pitanja biodiverziteta u sektorske politike, planove i programe. Do sada je to bilo urađeno u vrlo ograničenoj mjeri, pa se ovim ciljem, i po ugledu na Aichi cilj 2, teži postignuti veća integracija pitanja biodiverziteta u sektorske politike, programe i planove. Na taj način NBSAP neće biti nezavisna strategija koja se implementira u okviru sektora zaštite životne sredine, već će politike ostalih sektora biti instrumenti njene implementacije.

Ovaj operativni cilj ima jednu predviđenu mjeru:

C5. Mjere za postizanje održive ekonomija biodiverziteta uključene su u druge nacionalne i sektorske strategije i planove

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Operativni cilj 7: Korišćenje konkretnih fiskalnih, tržišnih i instrumenata politike zasnovanih na cijenama kao podrške za očuvanje biološke raznovrsnosti, održivu proizvodnju i potrošnju

Obrazloženje operativnog cilja

Uporište za navedeni operativni cilj počiva na potrebi pronalaska adekvatnog mehanizma za unapređenje ulaganja i dobiti od resursa koji se najviše koriste, a koji su istovremeno važni sa aspekta održavanja ekosistema. Stoga se ovim ciljem pokušava riješiti:

- održivo korišćenje zemljišta i dobara, kao i proizvodnje i potrošnje koja vodi računa o prirodnim bogatstvima, tako što će ih učiniti relativno profitabilnijim od biološki i ekološki neodrživih opcija;
- unaprjeđenje i proširivanje tržišta zelenim proizvodima i uslugama, čineći ih privlačnijim za proizvođače i potrošače;
- otvaranje zelenih radnih mjesta i sticanje stručnih znanja, kako bi se istovremeno ostvario prihod i vršila preraspodjela radne snage u djelatnostima i sektorima koji su od koristi za biodiverzitet, te osigurali potrebni kapaciteti za rast u tim sektorima;
- promovisanje javnog i privatnog ulaganja u zelenu infrastrukturu.

Relevantnost navedenog cilja, kako je navedeno u NBSAP, se pronalazi u preporuci korišćenja konkretnih fiskalnih, tržišnih i instrumenata politike zasnovanih na cijenama kao podrške za očuvanje biološke raznovrsnosti, održivu proizvodnju i potrošnju (Emmerton, L. 2013). Podsticaj eko označavanja i sertifikacije kao sredstva za podsticanje održive proizvodnje i potrošnje predstavljaju pretpostavku motivacije za primjenu standarda koji garantuju održivo korišćenje resursa što je u direktnoj korelaciji sa adekvatnijim tretmanom upotrebe prirodnih resursa.

Operativni cilj 6 obuhvata sledeće mjere:

- C6. Istraživanje mogućnosti za ekološko-fiskalne transfere ili efikasnije izdvajanje sredstava iz državnog budžeta za lokacije ili sektore koji igraju ključnu ulogu u održavanju biodiverziteta i ekosisteme koji proizvode šire koristi za društvo i ekonomiju*
- C7. Razvoj i olakšavanje eko označavanja i sertifikacije kao sredstva za podsticanje održive proizvodnje i potrošnje, podržavajući razvoj pozitivnih proizvoda i tržišta u pogledu biodiverziteta, te povećanjem njihove profitabilnosti*

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
- Nacionalni/federalni
- Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Emmerton, L. \(2013\) - Mechanisms for mainstreaming a sustainable biodiversity economy, including payments for ecosystem services](#)

Operativni cilj 8: Uspostavljanje pravnog, institucionalnog i implementacionog okvira za uvođenje PES**Objašnjenje operativnog cilja**

Mehanizam plaćanja usluga ekosistema (Payment for Ecosystem Services - PES) je i u Crnoj Gori prepoznat kao potencijalno moćan alat i pozitivan dodatak zaštiti i održivom korišćenju biodiverziteta, kao i održivoj proizvodnji i potrošnji. Implementacija PES šema može biti kroz različite modele kao što su: ekološko fiskalni transferi, uvođenje novih tarifa ili naplata za ekosistemski zavisne proizvode ili sektore, direktno korišćenje sredstava od javnih prihoda za isplatu privatnog zemljišta od značaja ili vlasnika-upravljača koji podržava ekosistemске usluge, ukoliko je ekonomski opravdano. Dodatno, demonstracija PES principa na pilot projektu omogućilo bi predstavljanje praktičnih mogućnosti funkcionisanja ovog mehanizma što može poslužiti i u svrhu podizanja svijesti kako lokalnog stanovništva tako i donosioca odluka.

Stoga, navedeni operativni cilj obuhvata sledeće tri mjere:

C8. Izrada PES "Bijelog papira" (kao koncepta ili strategije) za uvođenje PES kroz široki konsultativni proces

C9. Identifikovanje i uspostavljanje (ako je neophodno) institucionalnih mehanizama za PES

C10. PES pilot projekat

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Strateški cilj D: REGISTROVANO JE ZNAČAJNO SMANJENJE IDENTIFIKOVANIH DIREKTNIH PRITISAKA NA BIODIVERZITET DO 2020. GODINE

Poruka: Omogućimo životu da se nesmetano razvija

Obrazloženje strateškog cilja

Identifikovani faktori ugrožavanja biodiverziteta nisu se promjenili zadnju deceniju te stoga nije realno očekivati njihovu potpunu eliminaciju u periodu implementacije Strategije. Stoga, ovim ciljem postavljena je strateška vizija da se do 2020. godine registruje značajno smanjenje u svakom od identifikovanih pritisaka na biodiverzitet.

Da bi se značajno smanjili negativni uticaji na biodiverzitet neophodno je sprovesti niz sistemskih mjera koje umnogome zavise od međusektorske koordinacije i dostupnosti finansijskih sredstava.

Operativni cilj 9: Smanjenje pritisaka iz sektora: prostorno planiranje/građevinarstvo

Obrazloženje operativnog cilja

Izražena urbanizacija predstavlja značajan pritisak na biodiverzitet i najizraženiji je u centralnom dijelu zemlje (glavni grad sa okolinom), obalnom području, kao i u turistički najinteresantnijim lokacijama. Da bi se ublažili efekti urbanizacije na biodiverzitet, ovim ciljem se predviđa uspostavljanje mehanizama u sklopu izdavanja dozvola u sektoru građevinarstva, imperativna primjena principa kompenzacije za izgubljeno stanište i puna integracija mjera i smjernica zaštite biodiverziteta u politiku prostornog planiranja.

U cilju donošenja informisanih odluka pri prostornom planiranju, neophodno je obezbijediti adekvatne podatke o prostornom rasprostranjenju biodiverziteta. Kako u Crnoj Gori takvi podaci uglavnom nedostaju, predviđeno je uspostavljanje zakonske obaveze za njihovo obezbjeđivanje kroz izrade baznih studija (stručne podloge).

Ovaj operativni cilj će se postići kroz implementaciju dvije mjere:

D1. Imperativna primjena mjera kompenzacije za izgubljeno stanište

D2. Obaveza izrade bazne studije (stručne podloge) biodiverziteta prilikom izrade planske dokumentacije u cilju smanjenja uticaja urbanizacije na biodiverzitet

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
- Nacionalni/federalni
- Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[The Fifth National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity](#)
[Nacionalna strategija održivog razvoja 2030](#)

Operativni cilj 10: Smanjenje pritiska iz sektora: zaštita životne sredine/komunalne djelatnosti**Obrazloženje operativnog cilja**

Kao jedan od značajnih pritisaka na biodiverzitet prepoznato je i zagađenje vodotoka iz urbanih i industrijskih izvora (neprečišćene otpadne vode) i od poljoprivrede (V nacionalni izvještaj prema CBD). U vrijeme donošenja NBSAP 2016-2020. konstatovano je da se manje od jedne petine prikupljenih otpadnih voda prečišćava, prije ispuštanja u prirodne recipijente, uzrokujući pojavu eutrofikacije, naročito u najvećim rijekama (Morača, Zeta, Lim), Skadarskom jezeru, ali i Bokokotorskom zalivu.

Osim vodenih ekosistema, posebnom pritisku od zagađenja izložena su i karstna staništa. Ovaj stanišni tip je veoma zastupljen u pejzažu Crne Gore, koga karakteriše visok stepen endemizma (naročito gmizavaca i beskičmenjaka), kao i ekstezivan sistem podzemnih izdana, zbog čega je posebno osjetljiv na zagađenje iz otpadnih voda.

Osim otpadnih voda, u Crnoj Gori postoji veliki problem odlaganja komunalnog otpada jer se veliki procenat ovog otpada odlaže na neadekvatan način (nelegalne deponije). Kako komunalni otpad predstavlja prijetnju za biodiverzitet, uglavnom kroz mehanizme zagađenja podzemnih i površinskih voda, dio ovog operativnog cilja odnosi se na identifikaciju, uklanjanje i saniranje posljedica neadekvatnog odlaganja komunalnog otpada po biodiverzitet.

Uz komunalni, problem u crnogorskom kontekstu predstavlja i industrijski otpad na nekoliko crnih tacaka, od kojih su dvije (odlagalište industrijskog otpada u KAP-u, odlagalište industrijskog otpada – grit u Jadranskom brodogradilištu „Bijela“) predviđene za saniranje. U tome ova Strategija doprinosi i nacionalnoj politici

upravljanja otpadom, definisanoj u dokumentima "Nacionalna strategija upravljanja otpadom do 2030" i "Državni plan upravljanja otpadom 2015-2020".

Postizanje Operativnog cilja 9 je predviđeno kroz sljedeće mjere:

D3. Nivo prečišćavanja otpadnih voda u obalnom području (posebno boko-kotorskom zalivu) garantuje očuvanje morskog biodiverziteta

D4. Smanjen uticaj zagađenja prirodnih recipijenata u Crnoj Gori

D5. Unaprijeđenje znanja o uticaju otpadnih voda na karstne ekosisteme

D6. Registrovana odlagališta otpada koja se nalaze na obalama rijeka (prvenstveno Lima i Tare) u potpunosti su uklonjena i/ili gdje uklanjanje nije efikasan metod, rekultivisana i obezbijeđena od daljeg uticaja na životnu sredinu

D7. Smanjenje zagađenja prouzrokovanih odlagalištima industrijskog-opasnog otpada

Nivo primjene:

Regionalni/multilateralni

Nacionalni/federalni

Podnacionalni – lokalne uprave svih šest opština u Crnoj Gori u obalnom području

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

1 6 11 16

2 7 12 17

3 8 13 18

4 9 14 19

5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

1 6 11 16

2 7 12 17

3 8 13 18

4 9 14 19

5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[The Fifth National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity](#)

[Nacionalna strategija održivog razvoja 2030](#)

Operativni cilj 11: Održiva poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda

Obrazloženje operativnog cilja

Prema podacima iz Nacionalne inventure šuma (2013), 60% crnogorske teritorije pokrivaju šume te je za postizanje zaštite biodiverziteta na nacionalnom nivou neophodno u šumarsku politiku ugraditi adekvatne mjere zaštite. Prvi korak u tom procesu treba da bude integracija zaštite vrsta i staništa u planove razvoja šuma i programe gazdovanja šumama.

Od konkretnih pritisaka iz sektora šumarstva koje treba adresirati u cilju zaštite

biodiverziteta, za Crnu Goru prioritetni su sljedeći:

- *Šumski požari* - s obzirom na klimatske, geografske, i socio-ekonomske prilike u Crnoj Gori, šumski požari predstavljaju značajan faktor ugrožavanja šuma. Procenat površine šuma zahvaćen požarima dostizao je i 7% (za 2011 godinu, Godišnja informacija o stanju životne sredine Agencije za životnu sredinu). Ljudski faktor je najznačajniji uzročnik požara, zbog čega je u okviru ovog operativnog cilja opravdano definisanje mjera koje se odnose na prevenciju požara.

- *Bespravna sječa* - predstavlja značajan problem, te se borba sa nelegalnim i neplanskim aktivnostima u šumarstvu mora sistematski odvijati.

S tim u vezi, kao jedan od načina suzbijanja nelegalne sječe i mehanizama adekvatnijeg upravljanja šumama je i uvođenje sistema sertifikacije šumskih proizvoda. Sertifikacija šuma predstavlja polaznu osnovu za aktivnosti sertifikovanja proizvoda preduzeća za preradu drveta kroz sertifikate u okviru lanca nadzora (chain of custody). Takav sistem postao je jedan od načina dokazivanja legalnog porijekla drveta iz koga su izrađeni proizvodi koji se distribuiraju te tako doprinosi smanjenju nelegalne sječe i trgovine drvetom. Ovim bi se takođe upravljanje šumama uskladilo sa međunarodnim praksama i standardima.

- *Neispunjavanje koncesionih obaveza* - šume u državnoj svojini mogu se dati na korišćenje na osnovu ugovora o koncesiji i to na period od 5 do 30 godina. Obaveze koncesionara se definišu ugovorom između Uprave za šume i koncesionara, međutim nerijetko je slučaj da koncesionari ne ispunjavaju svoje obaveze na adekvatan način definisan Ugovorom (doprinosе degradaciji staništa itd). S tim u vezi, a u cilju unapređenja sistema upravljanja šumama, kontrolu i preduzete mjere koje se odnose na koncesionare treba ojačati.

- *Nelegalno i nekontrolisano sakupljanje nedrvenih šumskih proizvoda* - Prepoznat pritisak na biodiverzitet, kroz V nacionalni izvještaj i revidiranu NBSAP, potiče i od nelegalnog sakupljanja nedrvenih proizvoda te je mjera predviđena revidiranom Strategijom definisana u svrhu unaprijeđenja kontrole ove aktivnosti da bi se smanjio pritisak na specifične vrste. Među sakupljenim vrstama su i neke rijetke i endemične, koje su često i zastićene, a proces sakupljanja može izazvati uznemiravanje vrsta i uništavanje staništa. Zbog toga je adresiranje ovog problema jedno od važnih pitanja u kontekstu zaštite biodiverziteta.

Osim identifikovanih problema u šumarstvu koji imaju uticaj na biodiverzitet i, ugrožavanje biodiverziteta potiče i od nekontrolisanog lova i ribolova. Oni mogu predstavljati jedan od značajnijih negativnih antropogenih uticaja na biodiverzitet, prije svega na vrste koje ne pripadaju kategoriji "lovne i ribolovne divljači" te je potrebno mnogo više napora u elimisanju ovih nelegalnih aktivnosti. Posebno je bio izražen uticaj nelegalnog podvodnog ribolova na biodiverzitet obalnog područja. Stanje divljači u

crnogorskim lovištima nije bilo jednostavno procijeniti jer u doba priprme NBSAP nije postojala utvrđene metodologija monitoringa i evidencije, dok je stanje ribljeg fonda takođe nepoznato zbog nedostatka istraživanja.

NBSAP prepoznaje da je u oblasti poljoprivrede neophodno mjere zaštite biodiverziteta integrisati u postojeću politiku posebno u oblasti sprečavanja konverzije prirodnih i poluprirodnih travnih formacija u poljoprivredne površine.

Problem nelegalne eksploatacije šljunka i pijeska postoji i naročito je izražen na nekim lokacijama (posebno u dolini rijeke Lim i na toku Morače), te se posebna pažnja mora posvetiti smanjenju uticaja ove aktivnosti i sankcionisanju registrovanih nelegalnih aktivnosti koji su ozbiljan faktor ugrožavanja biodiverziteta, kao i punoj integraciji pitanja zaštite biodiverziteta u buduće planove upravljanja rječnim slivovima.

Kroz V izvještaj CBD Konvenciji konstatovano je da planiranje i upravljanje vodnim resursima takođe karakteriše slaba integracija zahtjeva za zaštitom biodiverziteta (primjer je izdavanje koncesija za vađenje materijala iz riječnih korita). Kako je u narednom periodu predviđeno donošenje planova upravljanja rječnim slivovima neophodno je u iste integrisati adekvatne mjere zaštite biodiverziteta.

Na osnovu ovih identifikovanih pritisaka u sklopu Operativnog cilja 10, definisane su sledeće mjere:

D8. Integrisati ciljeve zaštite vrsta i staništa u planove razvoja šuma

D9. Identifikovati mjere zaštite od šumskih požara u zaštićenim područjima i integrisati ih u nacionalne politike zaštite od požara

D10. Sprovođenje mjera Akcionog plana za borbu protiv bespravni aktivnosti u šumarstvu

D11. Raskid koncesionih ugovora na područjima gdje koncesionari nijesu u stanju da ispune ugovorene obaveze (posebno u pogledu sprovođenja svih potrebnih mjera u sistemu gazdovanja šumama)

D12. Ispunjavanje zahtjeva za FSC

D13. Unaprijediti održivo korišćenje nedrvenih proizvoda

D14. Borba protiv nelegalnog lova i ribolova

D15. Smanjenje uticaja podvodnih aktivnosti na biodiverzitet

D16. Mjere za očuvanje važnih prirodnih i poluprirodnih travnih formacija integrisane su u važeću poljoprivrednu politiku

D17. Smanjenje uticaja nelegalne eksploatacije šljunka i pijeska

D18. Integracija mjera zaštite biodiverziteta u buduće planove upravljanja rječnim slivovima

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Uprava za šume](#)

[Izveštaji vlade](#)

[Zakon o šumama](#)

[Revizija Strategije razvoja šuma i šumarstva - Vlada Crne Gore](#)

[Bijeli papir „Održivo ribarstvo – borba protiv nelegalnog ribolova“ izrađen u okviru projekta MonteAqua, Instituta za biologiju mora Kotor](#)

[Nacionalna strategija održivog razvoja 2030](#)

Operativni cilj 12: Smanjenje pritiska iz sektora: saobraćaj, energetika i izgradnja infrastrukture**Obrazloženje operativnog cilja**

Saobraćajna infrastruktura značajno može uticati na biodiverzitet kroz fragmentaciju i uništavanje staništa i izmjene ekoloških uslova. Prilikom izgradnje saobraćajnica nije se vodilo računa o prelazima (prirodnim koridorima) za divlje vrste (npr. izgradnja propusta, koridora), pa su ekosistemi oko saobraćajnica vrlo ugroženi, ne samo zbog buke i drugih oblika uznemiravanja, već i zbog velikog mortaliteta divljih vrsta koje žive u prirodnim ekosistemima oko puteva. Zbog toga je neophodno prilikom planiranja saobraćajnih infrastrukturnih projekata uključiti adekvatne smjernice zaštite biodiverziteta. Ovo je posebno značajno imajući na umu da je u vrijeme izrade NBSAP 2016-2020. predstojao početak gradnje prve dionice autoputa.

Crnogorska energetska politika predviđa izgradnju nove infrastrukture za generisanje električne energije. U skladu sa nacionalnom politikom razvoja i međunarodnim (prvenstveno EU) trendovima i standardima, ovaj sektor je u Crnoj Gori orjentisan na obnovljive izvore energije, i to prvenstveno iz hidro izvora. Planovi predviđaju izgradnju nekoliko većih elektroenergetskih postrojenja (kaskadni sistem brana duz rijeke

Morače), kao i niz malih hidroelektrana (naročito u sjevernom regionu). S obzirom na veliki uticaj hidroelektrana na biodiverzitet (kroz modifikaciju staništa, kvalitet voda, procese sedimentacije itd), ugradnja adekvatnih mjera i smjernica zaštite biodiverziteta u planove izgradnje energetske objekata i infrastrukture, neophodna je mjera u crnogorskom kontekstu.

Operativni cilj 11 obuhvata dvije mjere:

D19. Ugradnja mjera zaštite biodiverziteta u proces planiranja i izgradnje saobraćajne infrastrukture (planiranje i izgradnja bio-koridora, prolaza, zelenog pojasa duž puteva i smanjenja zagađenja sa puteva), posebno autoputa Bar -Boljare i Jadransko-jonskog autoputa

D20. Podržavanje pune integracije mjera i smjernica zaštite biodiverziteta u planove izgradnje energetske objekata i energetske infrastrukture

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[The Fifth National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity](#)

Operativni cilj 13: Postizanje održivog turizma

Obrazloženje operativnog cilja

Nacionalnim strateškim dokumentima, turizam je prepoznat kao jedna od ključnih razvojnih djelatnosti Crne Gore (Pravci razvoja Crne Gore 2015-2018). U periodu 2006–2012. (nakon sticanja samostalnosti Crne Gore), broj posjetioca je značajno porastao, a prihodi od turizma su se udvostručili (NSOR).

Crnogorski turizam karakteriše sezonalnost i dominantna vezanost za obalno područje - preko 90% dolazaka turista vezano je za primorski region i uglavnom se realizuje u kratkom ljetnjem periodu (jun–septembar). Osim što se u velikoj mjeri zasniva na korišćenju prirodnih resursa (prostora, vode, goriva, električne energije i hrane), turistička djelatnost doprinosi i stvaranju značajnih pritisaka na životnu sredinu, prvenstveno kroz generisanje otpada i zagađenja, a time posredno ili neposredno utiče na gubitak biodiverziteta i degradaciju staništa.

Posljednjih godina evidentan je trend rasta turističkih posjeta zaštićenim područjima naročito Nacionalnim parkovima Crne Gore koji je uglavnom sezonskog karaktera i dodatno stvara pritisak na ova zaštićena područja, a samim tim i na biodiverzitet (u posmatranom period ukupan broj posjetilaca je porastao za nešto više od deset puta sa godišnjom stopom rasta od 21%, Izvor: Informacija o stanju životne sredine 2017 Agencija za zaštitu prirode i životne sredine). Zbog toga turizam znatno doprinosi pritiscima na životnu sredinu kao i neravnomjernom regionalnom razvoju.

S tim u vezi, neophodna je integrisanje mjera zaštite biodiverziteta u planove i programe sektora turizma kroz konkretizovanje mjera za zaštitu i razvoj i primjenu podsticaja za razvoj ekološkog turizma.

Imajući na umu da broj turista u zaštićenim područjima, posebno Nacionalnim parkovima, raste u poslednjim godinama neophodno je izraditi procjenu kapaciteta turističke nosivosti zaštićenih područja i uticaja posjetioca, kako bi se adekvatno planirale aktivnosti održivog turizma i kako bi se unaprijedio kvalitet i produktivnost životne sredine.

Stoga Operativni cilj 12 obuhvata dvije mjere:

D21. Dalja integracija, konkretizacija i operacionalizacija mjera zaštite biodiverziteta i održive ekonomije biodiverziteta u planove i programe turističkog sektora

D22. Procjena turističke nosivosti zaštićenog područja i uticaja posjetioca

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[The Fifth National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity](#)

[Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030.](#)

[MONSTAT](#)

[Informacije o stanju životne sredine, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine](#)

Operativni cilj 14: Mjere ublažavanja uticaja invazivnih vrsta**Objasnenje operativnog cilja**

Alohtone i invazivne biljne i životinjske vrste vrše značajan biološki uticaj na autohtone vrste i ekosisteme i dovode do smanjenja biodiverziteta. U Crnoj Gori do sada nije sprovedeno sistematsko istraživanje invazivnih vrsta. Informacije prikupljene kroz pojedinačne istraživačke projekte i inicijative omogućile su kompilaciju spiska introdukovanih vrsta, a njihov negativan uticaj se naročito primjećuje u vodenim ekosistemima. Međutim, specifični podaci o stepenu njihove invazivnosti nedostaju. Stoga se prepoznaje potreba sprovođenja sistematskog istraživanja invazivnih vrsta na bazi spiska unešenih vrsta, uključujući i prikupljanje podataka o stepenu i karakteru invazivnosti. Posebno je potrebno ojačati kapacitete za kontrolu i tretman balastnih voda kao značajnog puta unosa invazivnih vrsta u morsku sredinu. Osnovni problem je nedostatak kontrole, suzbijanja i sistema ranog upozoravanja na biološke invazije.

Na osnovu toga, ovaj cilj podrazumijeva sljedeće mjere:

D23. Unaprijeđenje znanja o invazivnim vrstama u Crnoj Gori

D24. Unaprijeđenje Sistema praćenja i tretmana balastnih voda

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

☐ 1	☐ 6	☐ 11	☐ 16
☐ 2	☐ 7	☐ 12	☐ 17
☐ 3	☐ 8	☐ 13	☐ 18
☐ 4	☐ 9	☐ 14	☐ 19
☐ 5	☐ 10	☐ 15	☐ 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[The Fifth National Report to the United Nations Convention on Biological Diversity](#)

Operativni cilj 15: Mjere ublažavanja uticaja klimatskih promjena**Obrazloženje operativnog cilja**

U Crnoj Gori ne postoji sistematsko praćenje uticaja klimatskih promjena na biodiverzitet. Studije o uticaju klimatskih promjena u Crnoj Gori dale su generalni pregled mehanizama i mogućih uticaja sa posebnim osvrtom na šumske ekosisteme. Preliminarna identifikacija staništa i vrsta koje će biti izložene najvećim pritiscima usljed klimatskih promjena (npr. karstna staništa, reptili i vodozemci) sprovedena je u okviru Prve nacionalne komunikacije prema UNFCCC (iz 2010. godine). Takođe, je identifikovan niz mogućih uticaja na različite komponente biodiverziteta. Zbog toga je u NBSAP konstatovano da je ova saznanja potrebno unaprijediti i proširiti, kao i da je potrebno detaljno ispitati specifične mehanizme i uticaj klimatskih promjena posebno na osjetljiva područja/ekosisteme (prvenstveno morske i visokoplaninske), i dati predlog mjera za njihovo ublažavanje.

Kako je Crna Gora u septembru 2015. godine usvojila Nacionalnu strategiju u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine kojom je definisan niz mjera za ublažavanje uticaja i prilagođavanje na klimatske promjene, njena primjena se smatra neophodnom.

Operativni cilj 14 obuhvata jednu mjeru:

D25. Sprovođenje Nacionalne strategije o klimatskim promjenama

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

☐ 1	☐ 6	☐ 11	☐ 16
☐ 2	☐ 7	☐ 12	☐ 17
☐ 3	☐ 8	☐ 13	☐ 18
☐ 4	☐ 9	☐ 14	☐ 19
☐ 5	☐ 10	☒ 15	☐ 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030](#)

Strateški cilj E: DO 2020. GODINE STVORENI SU PREDUSLOVI I SPROVODE SE CILJANE MJERE ZA ZAŠTITU BIODIVERZIETA

Obrazloženje strateškog cilja

Sačuvajmo najugroženije forme života

Biodiverzitet se posmatra na tri nivoa - ekosistemi, vrste i geni, i sva tri nivoa trebaju biti predmet direktnih akcija i intervencija osmišljenih u cilju njihovog očuvanja i zaštite.

Operativni cilj 16: Sprovode se aktivnosti na zaštiti najugroženijih vrsta

Obrazloženje operativnog cilja

Crvene liste i knjige flore i faune predstavljaju važne instrumente za procjenu stanja i statusa očuvanosti vrsta stoga Članom 90 Zakona o zaštiti prirode propisano je donošenje crvene liste divljih biljaka, životinja i gljiva. Crvena lista je indikator biološke raznovrsnosti zemlje i ona ukazuje na smanjenje biodiverziteta, probleme u zaštiti i na vrste kojima su potrebni programi zaštite. Međutim, godišnji programi praćenja biodiverziteta uvedeni 2000. godine često su bili predmet značajnih finansijskih ograničenja i iako se stanje proteklih godina unaprijedilo, i dalje u ključne probleme kod planiranja i realizacije različitih programa spadaju nedostatak baznih podataka za određena područja, staništa i vrste i nedovoljna pokrivenost istraživanjima kako zbog ograničenja finansijske, tako i kadrovske prirode (V nacionalni izvještaj prema CBD). Zbog svih ovih problema potpuna i pouzdana procjena statusa biodiverziteta je otežana i treba dalje raditi na unapređenju sistema prikupljanja podataka u svrhu ocjene stanja i stvaranja preduslova izrade crvenih lista i knjiga.

Po pitanju zaštite najugroženijih vrsta u Crnoj Gori, ocijenjeno je da bi izrada i sprovođenje Akcionih planova bila najadekvatniji pristup. U periodu do donošenja revidirane Strategije nije bilo usvajanja akcionih planova osim za dalmatinskog pelikana, pa je s tim u vezi procijenjeno da je definisanje mjere po tom pitanju kao podrška Operativnom cilju 15 opravdana.

Operativni cilj 15 obuhvata sledeće mjere:

E1. Izrada Crvene knjige flore Crne Gore

E2. Procjena stanja, ugroženosti i rasprostranjenja zakonom zaštićenih i N2000 vrsta

E3. Izrada i sprovođenje Akcionih planova za najugroženije vrste

Nivo primjene

Regionalni/multilateralni

Nacionalni/federalni

Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

1 6 11 16

2 7 12 17

3 8 13 18

4 9 14 19

5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[Zakon o zaštiti prirode](#)

Operativni cilj 17: Sprovede se aktivnosti na zaštiti najugroženijih staništa**Obrazloženje operativnog cilja**

Operativni cilj 17 prvenstveno podstiče obezbjeđivanje informacija o staništima od značaja za zaštitu na nacionalnom i međunarodnom nivou. Imajući u vidu da je nivo postojećih informacija o staništima od značaja za zaštitu oskudan, ovaj cilj predviđa unaprijeđenje tih znanja sa dodatnim informacijama vezanim za procjenu njihovog stanja očuvanosti, ugroženosti i rasprostranjenja. Navedeno je posebno značajno u kontekstu uspostavljanja Natura 2000 mreže. Na navedeni način formirala bi se stručna osnova za procjenu ugroženosti, a time i osnova za sveobuhvatno planiranje potrebnih mjera zaštite koje bi bile integrisane u postojeće planove korišćenja i upravljanja zaštićenim područjima i korišćenja prirodnih resursa ili definisane u posebnim akcionim planovima.

Operativni cilj 17 obuhvata sledeće mjere:

E4. Procjena stanja, ugroženosti i rasprostranjenja stanišnih tipova i nacionalno i međunarodno ekološki značajnih lokaliteta

E5. Izrada akcionih planova za najugroženija staništa

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

Operativni cilj 18: Podržati očuvanje gena**Obrazloženje operativnog cilja**

Genetički potencijal crnogorskih populacija biljnih i životinjskih vrsta nije još uvijek detaljno analiziran i vrednovan jer do sada nije sprovedeno koordinisano istraživanje genetičke raznovrsnosti vrsta, u najvećoj mjeri zbog nedostatka potrebnih stručnih i tehničkih kapaciteta u oblasti mapiranja genoma. U cilju očuvanja genske raznovrsnosti Zakonom o zaštiti prirode propisana je i obaveza osnivanja banke gena. Što se tiče ex situ zaštite biodiverziteta, konstatovano je da je sproveden ograničen broj aktivnosti u Crnoj Gori (NSOR). Kao prvo, uspostavljene su tri botaničke bašte koje osiguravaju uslove za uzgoj značajnog broja biljaka, ali njihova održivost predstavlja izazov.

Genetički resursi su ključna komponenta agrobiodiverziteta. NBSAP konstatuje i da su razvoj novih praksi u poljoprivredi i tržišni pritisci doveli do erozije agro-biodiverziteta, prije svega domaćih sorti i pasmina koje se smanjuju i nestaju iz domaćinstava ili je njihova genetska osnova promijenjena zbog ukrštanja sa drugim sortama i pasminama uvezenim iz drugih područja, te da postoji potreba za njihovim ocuvanjem.

Stoga operativni cilj 18 sadrži dvije mjere i to:

E7. Održavati tradicionalni uzgoj određenih domaćih pasmina životinja i sorti bilja, voća i povrća

E8. Unaprijeđeno upravljanje ex situ kolekcijama (botaničke bašte, arboretumi i komercijalne kolekcije)

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

Strateški cilj F: DO 2020.GODINE KREIRANA JE EKOLOŠKA INFRASTRUKTURA KAO OSNOVA OČUVANJA NACIONALNOG BIODIVERZITETA

Poruka: Izgradimo efikasnu sigurnosnu mrežu

Objašnjenje strateškog cilja

Postojeća ekološka infrastruktura mora se u narednom periodu značajno unaprijediti, iako su određeni koraci u tom pravcu već napravljeni. Obuhvatanje zaštitom morskog i obalnog dijela Crne Gore omogućit će da se nacionalni sistem zaštite biodiverziteta okarakterizira kao cjelovit i integralan. Paralelno sa proglašenjem novih, neophodno je jačati postojeće kapacitete za upravljanje zaštićenim područjima.

Operativni cilj 19: Uspostaviti integralnu i efikasnu zelenu mrežu koja uključuje i nova zaštićena područja

Objašnjenje operativnog cilja

Zaštićena područja i ekološka mreža su pretpostavka adekvatnih mehanizama, mjera i obavezujućih odluka koje bi trebalo da zaustave gubitak biodiverziteta i unaprijede njegovu očuvanost. Stoga, jedna od najkompleksnijih aktivnosti u narednom periodu biće uspostavljanje ekološke mreže, područja koje su od nacionalnog ali i međunarodnog značaja (uspostavljanje Natura 2000 mreže ujedno je jedan od preduslova ulaska Crne Gore u EU). Stoga u cilju, unapređenja zaštite biodiverziteta i integrisanja njegovih najvrednijih komponenti u sistem zaštite, kao i doprinosa i usaglašavanja sa međunarodno postavljenim ciljevima i standardima definisan je Operativni cilj 18 sa tri mjere:

F1. Povećati površinu zaštićenih područja na najmanje 17% državne teritorije (prvenstveno područja predviđena Prostornim planom Crne Gore do 2030)

F2. Proglasiti priobalna i morska zaštićena područja (površine najmanje 10% od ukupne površine zaštićenih područja)

F3. Uspostavljena ekološka mreža u Crnoj Gori, uključujući i odgovarajuće ekološke koridore

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

☐ 1	☐ 6	☒ 11	☐ 16
☐ 2	☐ 7	☐ 12	☐ 17
☐ 3	☐ 8	☐ 13	☐ 18
☐ 4	☐ 9	☐ 14	☐ 19
☐ 5	☐ 10	☐ 15	☐ 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije**Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta**

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030](#)

<http://www.prirodainfo.me>

Operativni cilj 20: Osigurati efikasnost mreže kroz unaprijeđenje upravljanja**Objasnenje operativnog cilja**

Za veliki broj postojećih zaštićenih područja nijesu uspostavljene upravljačke strukture, tako da je zaštita često deklarativnog karaktera ("paper parks"). Stoga je, paralelno sa procesom proglašenja novih zaštićenih područja, prepoznata neophodnost jačanja kapaciteta za upravljanje postojećim zaštićenim područjima. Cilj je da (do kraja implementacionog perioda Strategije) nijedno veće zaštićeno područje ne bude bez imenovanog upravljača, plana upravljanja i izvora finansiranja.

Operativni cilj 19 obuhvata mjeru:

F4. Reorganizovati i unaprijediti upravljanje zaštićenim područjima

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije**Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta**

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

[Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030](#)

<http://www.prirodainfo.me>

Strateški cilj G: ZNANJE O BIODIVERZITETU JE UNAPRIJEĐENO, SISTEMATIZOVANO I KROZ RAZVIJENE MEHANIZME ŠIROKO I RAVNOPRAVNO DOSTUPNO

Poruka: Da znamo šta imamo i da bude svima dostupno

Objašnjenje strateškog cilja

Da bi se omogućilo ostvarenje i adekvatno praćenje prethodno postavljenih strateških ciljeva neophodno je osigurati mehanizme za sistematizovano prikupljanje, obradu i dijeljenje informacija o biodiverzitetu za sve zainteresovane strane. Za ostvarenje ovog cilja neophodno je prioritetno razviti informacioni sistem o biodiverzitetu u okviru informacionog sistema o životnoj sredini. Sprovođenje vizije ovog cilja omogućava: (i) podršku ispunjenju mjera iz ostalih strateških ciljeva (posebno cilja A i B ove Strategije), (ii) unaprijeđenje postojećih informacija o biodiverzitetu, kao i (iii) eksternu kontrolu kvaliteta postojećih zvaničnih podataka.

Operativni cilj 21: Razviti istraživanja i organizovati efikasan sistem prikupljanja i obrade podataka

Objašnjenje operativnog cilja

Adekvatni i pouzdani podaci kao i upravljanje njima u smislu ažuriranja, dostupnosti i mogućnosti korišćenja, osnova su adekvatne zaštite biodiverziteta i procesa donošenja odluka. Međutim, mehanizmi za sistematizovano prikupljanje, obradu i dijeljenje informacija o biodiverzitetu za sve zainteresovane strane u Crnoj Gori nisu uspostavljeni u potpunosti. Stoga je neophodno razviti informacioni sistem o biodiverzitetu u okviru informacionog sistema o životnoj sredini.

Osim toga, postojeći sistem prikupljanja podataka je parcijalan (ne obuhvata važne vrste i staništa, nema vremenski kontinuitet itd), te je neophodno postići dugoročni program sistemskog prikupljanja podataka koji bi omogućio praćenje trendova, a takođe i održivost u smislu pravovremene mobilizacije neophodnih resursa. Navedenim bi se i unaprijedila dostupnost podataka o biodiverzitetu za širu javnost i sve zainteresovane strane što je takođe u NBSAP identifikovano kao značajno.

Operativni cilj 20 obuhvata sledeće mjere:

G1. Uspostavljanje informacionog sistema o biodiverzitetu u okviru Informacionog sistema za životnu sredinu

G2. Omogućavanje opšte i neograničene dostupnosti zvaničnim podacima o biodiverzitetu

G3. Unaprijeđenje sistema monitoringa biodiverziteta

G4. Podsticati istraživanja biodiverziteta

Nivo primjene:

Regionalni/multilateralni

Nacionalni/federalni

Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

- 1 6 11 16
 2 7 12 17
 3 8 13 18
 4 9 14 19
 5 10 15 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

Operativni cilj 22: Učiniti informacije o biodiverzitetu javno dostupnim, objediniti znanja i osigurati pravednu raspodjelu koristi od genetičkog diverziteta

Obrazloženje operativnog cilja

Kao što je već navedeno u Operativnom cilju 21, omogućavanje neograničenog pristupa svim zainteresovanim stranama zvaničnim podacima o biodiverzitetu je neophodno i sa tim u vezi kao adekvatan mehanizam za navedeno je prepoznat "clearing house mechanism" (CHM) kao široko prihvaćeni pristup za organizaciju i dostupnost podataka.

Kao posebna mjera za osiguranje pravedne raspodjele koristi od genetičkog diverziteta smatra se adekvatnim priprema neophodnih mjera za ratifikaciju Nagoja Protokola i implementaciju istog.

Na osnovu toga, mjere definisane u okviru ovog operativnog cilja su:

G5. Unaprijeđenje i razmjena informacija o biodiverzitetu sa svim zainteresovanim subjektima (NVO sektor, studenti, građani, lokalne zajednice i dr.) kroz uspostavljanje CHM

G6. Osigurati princip pravedne raspodjele koristi od genetičkog diverziteta u planovima i programima

Nivo primjene:

- Regionalni/multilateralni
 Nacionalni/federalni
 Podnacionalni

Glavni Aichi ciljevi za koje je ovaj cilj relevantan:

- 1 6 11 16

☐ 2	☐ 7	☐ 12	☐ 17
☐ 3	☐ 8	☐ 13	☐ 18
☐ 4	☐ 9	☐ 14	☒ 19
☐ 5	☐ 10	☐ 15	☐ 20

Ostali Aichi ciljevi kojima ovaj cilj doprinosi

☐ 1	☐ 6	☐ 11	☐ 16
☐ 2	☐ 7	☐ 12	☐ 17
☐ 3	☐ 8	☐ 13	☐ 18
☐ 4	☐ 9	☐ 14	☐ 19
☐ 5	☐ 10	☐ 15	☐ 20

Druge relevantne informacije

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

[Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom 2016-2020](#)

Poglavlje II - Preduzete mjere sprovođenja, procjena njihove efikasnosti, prateće prepreke i naučne i tehničke potrebe za postizanje nacionalnih ciljeva

Mjera 1: Podizanje svijesti i edukacija o biodiverzitetu

Mjera preduzeta da doprinese podizanju svijesti i edukaciji o biodiverzitetu definisana je kroz pripremu i implementaciju programa edukacije i obuke za pitanje zaštite, održivog korišćenja i pravedne raspodjele koristi od biodiverziteta u školama. U tom smislu, u kurikulumu u nastavne i obrazovne programe svih vaspitno-obrazovnih ustanova integrisane su međupredmetne teme, među kojima su i biodiverzitet i klimatske promjene. Više od 35% nastavnika je prošlo obuke za implemetaciju međupredmetnih tema. Biodiverzitet je takođe jedan od izbornih predmeta u srednjim školama u Crnoj Gori. Na sajtu Zavoda za školstvo su nastavnicima dostupni svi razvijeni materijali na ovu temu.

Zavod za školstvo sprovodi međunarodni program Eko-škole. Jedna od tema koje se najčešće implementiraju kroz ovaj program je biodiverzitet.

U katalogu Programa obuke nastavnika akreditovano je više od 30 programa za implementaciju međupredmetnih tema i obrazovanje za održivi razvoj.

Zavod za školstvo takođe sprovodi školu u prirodi „Čas istorije u Prijestonici: Cetinje – jedna priča” koji se sprovodi od 2014.g. za sve osnovne škole i učenike 7. razreda. Program pruža priliku učenicima da obilaskom značajnih kulturno-istorijskih znamenitosti na Cetinju, Lovćenu i Rijeci Crnojevića prošire znanja o biodiverzitetu, istoriji, tradiciji i kulturnom nasljeđu Crne Gore.

Za 2018. godinu od planiranih 7160 učenika u projektu je učestvovalo 6770 učenika. Učestvovalo je i 3325 nastavnika. Ukupno je u projektu učestvovalo oko 10095 učenika i nastavnika.

Zavod za školstvo je u saradnji sa Regionalnim centrom za životnu sredinu – kancelarija u Crnoj Gori objavilo Metodološko uputstvo za implementaciju programa “Obrazovanje za održivi razvoj u okviru područja aktivnosti u preškolskom vaspitanju i obrazovanju” (za period od 3 do 6 godina”.

JP za nacionalne parkove Crne Gore su u svojim Planovima upravljanja za period 2016 – 2020 za NP Biogradska gora i NP Skadarsko jezero razvili edukativne programe bazirane na učenju o prirodi u prirodi i o prirodnim vrijednostima nacionalnih parkova (ukupni biodiverzitet, značaj očuvanja i ekološki procesi). Program je kompatibilan sa školskim Programom i planom za nivo VI razreda osnovnih škola.

Kojem nacionalnom ili Aichi cilju ova mjera doprinosi

Mjera doprinosi direktno nacionalnom Stateškom cilju A i operativnom cilju 1, kao i Aichi cilju 1.

Procjena efikasnosti primijenjenih mjera u postizanju željenih rezultata:

Mjera je bila djelotvorna

- Mjera je djelimično djelotvorna
- Mjera je neefikasna
- Nepoznato

Aktivnosti jačanja svijesti i edukacije su sprovedene za djecu predškolskog i školskog uzrasta. Za postizanje efikasnosti primjenjenih mjera u postizanju željenih rezultata potrebna je dugoročna edukacija i primjena mjera kao i sistem pracenja usvojenih znanja i njihovog uticaja na ponašanje i navike, a koji trenutno ne postoji.

[Zavod za školstvo - Obrazovanje za održivi razvoj](#)

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Druge relevantne informacije

/

Prepreke i naučne i tehničke potrebe vezane za preduzetu mjeru

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Mjera 2: Unapređenje zakonske regulative za biodiverzitet i zaštitu prirode

U periodu od 2014. godine u cilju jačanja zakonodavnog okvira i usaglašavanja istog sa međunarodnim standardima donijet je novi Zakon o zaštiti prirode („Sl. list CG”, br. 54/16). On je predvidio niz implementacionih akata, kojim se detaljnije propisuju i razrađuju mehanizmi zaštite zaštićenih prirodnih dobara, vrsta i staništa. U periodu 2014 - 2018. usvojena su sljedeća implementaciona akta:

- Pravilnik o načinu vođenja evidencije stanišnih tipova (“Službeni list CG”, br.22/14)
- Pravilnik o načinu procjene rizika za unošenje stranih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva i njihovih uzgojnih primjeraka (“Službeni list CG”, br.28/14)
- Pravilnik o načinu obilježavanja strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta životinja koje se drže u zatočeništvu (“Sl. list Crne Gore”, br. 28/14)
- Pravilnik o sadržaju, načinu uspostavljanja i vođenju katastra speleoloških objekata (“Sl. list CG”, br. 22/14)
- Pravilnik o uslovima za promet i načinu postupanja sa zaštićenim divljim vrstama prilikom transporta (“Sl. list Crne Gore”, br. 29/15)
- Pravilnik o kriterijumima za utvrđivanje ekološke mreže (“Sl. list CG”, br. 45/17);
- Pravilnik o sadržaju studije o ocjeni prihvatljivosti (“Sl. list CG”, br. 45/17);
- Pravilnik o detaljnim uslovima za promet, tranzit, trgovinu, način tretmana životinja tokom prevoza (“Sl. list CG”, br. 61/17).

Kada je riječ o Zakonu o zaštiti prirode („Sl. list CG”, br. 54/16), njegovoj reviziji se pristupilo da bi se postigla funkcionalnija primjena pojedinih njegovih djelova, kao i potrebe za integracijom zahtjeva iz EU *Acquis*-a i potvrđenih međunarodnih ugovora iz

oblasti zaštite prirode. Tako se novim Zakonom stvorio predušlov za sveobuhvatnu zaštitu prirode u skladu sa međunarodnim standardima.

Specifična pitanja zaštite prirode uređena su i setom zakona koji su revidirani u periodu 2014 -2018 i od njih je najznačajnije pomenuti:

- Zakon o nacionalnim parkovima ("Sl. list CG", br 28/14), koji reguliše pravila unutar nacionalnih parkova, mjere upravljanja, mjere zaštite, kontrolu aktivnosti,
- Zakon o šumama ("Sl. list CG", 74/10 i 47/15) koji propisuje pravila i mjere u vezi s upravljanjem šumama i šumskim staništima,
- Zakon o divljači i lovstvu ("Sl. list CG", br. 52/08 i 48/15) propisuje listu lovnih vrsta, lovne sezone i pravila lova, uključujući mjere za regulisanje lova
- Zakon o morskom ribarstvu i marikulturi ("Sl. list CG" br. 56/09 i 47/15).

Vlada Crne Gore je u julu 2018. godine usvojila Uredbu o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata. Ovom uredbom i pratećom metodologijom namjerava se postizanje bolje međusobne usklađenosti domaćih strateških dokumenata, njihove usklađenosti sa relevantnim međunarodnim i evropskim politikama, kao i usaglašavanje njihovog sadržaja, načina praćenja implementacije i izvještavanja.

Kojem nacionalnom ili Aichi cilju ova mjera doprinosi

Mjera doprinosi direktno nacionalnom Strateškom cilju D i operativnim ciljevima 8 - 13, Strateškom cilju E i operativnim ciljevima od 15 - 17, Strateškom cilju F i operativnim ciljevima 18 i 19, Strateškom cilju G i Operativnim ciljevima 20 i 21.

Doprinosi i Aichi ciljevima 2, 5, 6, 7, 6, 9, 10, 11, 12, 14, 17 i 19

Procjena efikasnosti primijenjenih mjera u postizanju željenih rezultata:

- Mjera je bila djelotvorna
- Mjera je djelimično djelotvorna
- Mjera je neefikasna
- Nepoznato

Donošenje adekvatnog zakonodavnog okvira predstavlja pretpostavku adekvatne integracije mjera zaštite biodiverziteta i zaštite prirode u ukupnu politiku održivog razvoja i praksi. Od unapređenja zakonodavnog okvira se očekuju promjene u ponašanju i politikama na svim nivoima. Međutim, za ocjenu djelotvornosti i efikasnosti ovih mjera potreban je duži vremenski period i uspostavljen sistem monitoringa kako stanja biodiverziteta tako i primjene zakonskih instrumenata. Imajući na umu da su navedeni akti donijeti u relativno skorom vremenskom periodu (prije dvije ili tri godine) potrebno je vrijeme za adekvatnu procjenu efekta i uspostavljanje sistema monitoringa koja će biti data kroz statistiku primjene zakonske regulative i stanja biodiverziteta .

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Druge relevantne informacije

/

Prepreke i naučne i tehničke potrebe vezane za preduzetu mjeru

Povezivanje jačanja zakonodavnog okvira sa stanjem biodiverziteta je još uvijek priličan izazov. To bi podrazumijevalo postojanje jasno definisanih indikatora, sistema monitoringa, analize podataka kako bi se mogli jasnije donijeti zaključci o efikasnosti mjere jačanja zakonodavnog okvira sa doprinosom istog očuvanju biodiverziteta, što u ovom trenutku nije moguće postići zbog ograničenih ljudskih, finansijskih i tehničkih kapaciteta.

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Mjera 3: Integracija biodiverziteta

Zadnjih godina biodiverzitet sve više postaje tema koja se uzima u obzir prilikom izrade različitih planova i programa i sektorskih politika. To je uzrokovano postojanjem zakonskih obaveza, porastom svijesti o značaju biodiverziteta za razvoj i ljudsku dobrobit, većem razumijevanju koncepta ekosistemskih usluga, kao i prethodnih studija njihove valuacije. U periodu 2011 - 2013 urađeni su prvi naporu ka ekonomskoj valuaciji usluga ekosistema, kroz šta se došlo do podatka da one u značajnoj mjeri doprinose ekonomiji Crne Gore, koja je inače pretežno zasnovana na djelatnostima koje zavise upravo od prirodnih resursa (poljoprivreda, turizam, energetika). Nalazi ovih studija bili su distribuirani širokom krugu aktera koji su se na taj način upoznali sa ukupnim vrijednostima biodiverziteta. Bitna prekretnica je bila što su kroz to donosioci odluka prepoznali ekonomski značaj biodiverziteta i ekosistemskih usluga.

Zahvaljujući navedenim naporima, za prethodni period se može reći da je proces integracije biodiverziteta pokrenut i uzima maha. Integracija se odvija kroz nekoliko različitih mehanizama:

Uključivanje pitanja biodiverziteta u sektorske politike

U periodu od 2014. do 2018. godine usvojen je i revidiran značajan broj nacionalnih strategija i planova. Među njima su dvije krovne strategije kojom se definiše razvoj: Pravci razvoja 2018 -2021. i Nacionalna strategija održivog razvoja sa akcionim planom do 2030 (NSOR 2030).

Pravci razvoja 2018 - 2021. daju strateški okvir za harmonizaciju i koordinaciju nacionalnih i sektorskih razvojnih mjera kao i smjernice za raspoređivanje sredstava iz javnih izvora i njima se definišu i investicioni prioriteti. Glavna vizija razvoja je da se poveća životni standard stanovništva kroz održivi i inkluzivni ekonomski rast. To podrazumijeva prelazak na ekonomiju koja se zasniva na efikasnom i održivom korištenju resursa, zaštiti životne sredine, smanjenju emisija, zaštiti biodiverziteta i razvoju novih tehnologija i proizvodnih metoda. Samim tim, ovim krovnim strateškim dokumentom dat je prostor zaštiti i održivoj valorizaciji biodiverziteta, kao i njegovoj

integraciji u sektorske politike. Osim mjera usmjerenih ka zaštiti životne sredine, dokument precizira i nekoliko mjera koje se direktno tiču zaštite biodiverziteta, i to: uspostavljanje Natura 2000 mreže, proglašenje novih zaštićenih područja prema nacionalnim definicijama, donošenje nove NBSAP za period 2021 - 2025, uspostavljanje centra za zbrinjavanje oduzetih životinja.

NSOR 2030 unapređuje nacionalnu politiku održivog razvoja uzimajući u obzir rezultate sprovođenja prethodne NSOR i zahtjeve procesa pridruživanja Crne Gore EU. Njom se globalni ciljevi i zadaci, kao što su Milenijumski razvojni ciljevi, prevode u nacionalni okvir. Ovom strategijom se jasno definišu ekosistemske usluge, a ona predviđa i direktne mjere za biodiverzitet: unapređenje sistema zaštićenih područja (uključujući: uvećanje površine pod zaštitom, uspostavljanje novih i jačanje postojećih upravljačkih struktura, osnivanje mreže i koridora), unapređenje podataka o biodiverzitetu (uvećanje baze znanja, dostupnost podataka svim zainteresovanim stranama), smanjenje pritiska na biodiverzitet (iz ekonomskih sektora, ali i u odnosu na klimatske promjene i invazivne vrste). Ciljni ishod predviđenih mjera je zaustavljanje opadanja biodiverziteta na svim nivoima (geni, vrste, ekosistemi). Osim direktnih mjera, NSOR predviđa i integraciju pitanja biodiverziteta u sektorske politike, unapređenje SEA i EIA mehanizama, kao i mobilizaciju sredstava za zaštitu životne sredine kroz uključivanje novih ekonomskih instrumenata. Na taj način i ova strategija doprinosi ostvarenju odgovarajućih Aichi ciljeva.

Na subnacionalnom nivou, donošeni su Lokalni akcioni planovi za biodiverzitet (LAPBD) kojima se pitanja zaštite biodiverziteta integrišu na nivou lokalnih samouprava (vidi poglavlje III, operativni cilj 3).

Kada su u pitanju sektorske strategije donešene ili revidirane u izvještajnom periodu, pitanja biodiverziteta su u njima integrisana na sljedeći način:

- Nacionalna strategija integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore (NSIUOP) usvojena je 2015. kao nacionalni strateški okvir kojim se doprinosi implementaciji Strategija EU za jadransku i jonsku regiju i koji obuhvata i značajan broj mjera zaštite prirode u obalnom regionu. NSIUOP je uključio zaštitu prirode kroz mjere primjene instrumenata zaštite prirodnih dobara, ekološki vrijednih staništa i ekosistema.
- Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2015 - 2020. predviđa mjere podrške za očuvanje i održivo korišćenje genetskih resursa; podrške održivom korišćenju planinskih pašnjaka; i podrške razvoju organske proizvodnje.
- Strategija upravljanja vodama usvojena je u junu 2017. godine i kao jedan od osnovnih ciljeva definiše i zaštitu voda i ostvarivanje dobrog statusa voda, u cilju zaštite i unapređenja životne sredine i poboljšanja stanja biodiverziteta.
- Strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva za period 2014. – 2023. godina zaštitu biodiverziteta integriše kroz ekosistemski pristup gazdovanju šumama i zaštiti prirode, regulaciju prava korišćenja pašnjaka i šuma, integraciju zahtjeva Natura 2000 u

planove gazdovanja šumama, unapređenje upravljanja šumama u nacionalnim parkovima, unapređenje sistema zaštite od požara, održivo korišćenje nedrvenih šumskih proizvoda.

- Strategija ribarstva Crne Gore 2015-2020 sa Akcionim planom za prenošenje, implementaciju i sprovođenje pravne tekovine EU nema direktne mjere za zaštitu biodiverziteta, ali predviđa set mjera za unapređenje zakonodavnog okvira, njegove implementacije i izgradnje kapaciteta institucija, od čega se očekuje da će doprinijeti boljem upravljanju ribljim fondom i akvatičnim ekosistemima
- Program razvoja lovstva Crne Gore za period 2014 - 2024 fokusira se na lovne vrste i definiše mjere upravljene ka osiguravanju zaštite divljači i njenih prirodnih staništa.

Procjene uticaja (SEA, EIA)

Važan mehanizam integracije mjera zaštite biodiverziteta predstavljaju mehanizmi procjene uticaja (Strateška procjena uticaja - SEA i procjena uticaja projekata na životnu sredinu EIA) za koje Crna Gora od 2005. godine ima relevantno zakonodavstvo, i oni se sprovode u skladu sa time.

Tabela 2 - Broj sprovedenih postupaka SEA i EIA u izvještajnom periodu

Postupak/godina	2015	2016	2017	2018
SEA	2	3	4	12
EIA	85	72	86	73

Oznake, standardi i sertifikati

Zadnjih godina uvedeno je nekoliko šema koje na indirektan način doprinose zaštiti biodiverziteta. U sektoru poljoprivrede uvedena je sertifikacija za organsku poljoprivredu, pri čemu broj sertifikovanih gazdinstava iz godine u godinu raste (tabela 3). Takođe su uvedene geografske oznake porijekla i njima do sada zaštićeno šest prehrambenih proizvoda, čime se kroz očuvanje tradicionalnih načina proizvodnje hrane indirektno doprinosi zaštiti tradicionalnih oblika korišćenja zemljišta i agrobiodiverziteta.

Tabela 3 - Statistika organske poljoprivredne proizvodnje za izvještajni period

Godina	Broj gazdinstava registrovanih za organsku proizvodnju	Ukupna obradiva površina u postupku sertifikacije (ha)	Površina pod sertifikovanom organskom proizvodnjom (ha)
2014	167	549,75	157,35
2015	222	549,75	157,35
2016	280	681,27	144,78
2017	317	688,03	154,2
2018	351	765,23	287,29

U sektoru turizma uveden je Eco-label sistem sertifikacije, koji je do sada dobilo 14 turističkih objekata (hotela) na primorju i centralnom regionu Crne Gore.

U sektoru šumarstva donešen je Akcioni plan za sprovođenje sertifikacije šuma po FSC metodologiji. Za vrijeme izvještajnog perioda nije bilo sertifikovanih površina šuma, ali

se za naredni period planira sertifikacija za šumska područja koja zadovoljavaju uslove.

Ekonomski i finansijski mehanizmi

Ovi mehanizmi se prvenstveno ogledaju u direktnoj finansijskoj podršci zastićenim područjima, kao i izdvajanju kroz različite sisteme podrške i subvencije i to u sektoru poljoprivrede i sektoru održivog razvoja i turizma. Sektor poljoprivrede podrazumijeva podrške uzgojima autohtonih vrsta, podršku sertifikovanim organskim proizvođačima, subvencionisanje održivog korišćenja pašnjaka, kao i subvencionisanje uvođenje i sertifikaciju šema kvaliteta. Sektor održivog razvoja i turizma podrazumijeva subvencionisanje sertifikacije hotela, podizanje svijesti o karbonskom otisku turista, dok najveća izdvajanja iz budžeta idu na razvoj komunalne infrastrukture i upravljanje čvrstim otpadom i otpadnim vodama.

Valuacija usluga ekosistema

Od 2011. godine, u Crnoj Gori je sprovedeno nekoliko studija valuacije usluga ekosistema (više informacija u Poglavlju III - opis operativnog cilja 2). One su uticale na podizanje svijesti donosioca odluka o značaju biodiverziteta. Ministarstvo održivog razvoja i turizma je za koncept usluga ekosistema stvorilo zakonski okvir kroz Zakon o nacionalnim parkovima i Zakon o zaštiti prirode.

Mjera doprinosi direktno nacionalnom Strateškom cilju D i operativnim ciljevima 8 do 13, Strateškom cilju E i operativnim ciljevima od 15 do 17, Strateškom cilju F i operativnim ciljevima 18 i 19, Strateškom cilju G i Operativnom cilju 20 i 21. Doprinosi i Aichi ciljevima 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 17 i 19.

Procjena efikasnosti primijenjenih mjera u postizanju željenih rezultata:

- Mjera je bila djelotvorna
- Mjera je djelimično djelotvorna
- Mjera je neefikasna
- Nepoznato

Molimo objasnite izbor i po potrebi navedite alate ili metodologiju koja se koristi za procjenu efikasnosti mjere koja je iznad navedena

Kao i po pitanju zakona (prethodna mjera), donošenje strateškog okvira, predstavlja pretpostavku adekvatne integracije mjera zaštite prirode u ukupnu politiku održivog razvoja, ali je za ocjenu djelotvornosti i efikasnosti potreban sistem praćenja i analize stanja, kao i izvjestan vremenski period. Stoga u ovom trenutku nije moguće dati ocjenu doprinosa ove mjere postizanju nacionalnih ciljeva. Svakako se očekuje da će implementacije mjera za biodiverzitet definisanih u ovim strategijama doprinijeti sveukupnoj zaštiti prirode na nacionalnom nivou.

Što se ostalih gore navedenih mehanizama integracije biodiverziteta tiče, za njih takođe

ne postoje posebni sistemi monitoringa kojim bi se utvrdio njihov uticaj na zaštitu biodiverziteta.

[Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta](#)

Druge relevantne informacije

/

Prepreke i naučne i tehničke potrebe vezane za preduzetu mjeru

Glavne prepreke se ogledaju u sljedećem:

- Ljudski kapaciteti - su vrlo ograničeni, naročito na lokalnom nivou, i posebno za sprovođenje EIA, SEA i finansijskih mehanizama. To se odnosi kako na broj zaposlenih (npr. na lokalnom nivou često je samo jedna osoba zadužena za sva pitanja vezana za životnu sredinu), ali takođe i u pogledu ključnih kompetencija potrebnih za sprovođenje mehanizama integracije i njihovo praćenje. Takođe, kapaciteti ekološke inspekcije nisu dovoljni da isprate primjenu mjera i adekvatnost realizacije za sve važne projekte koji su u toku. Stoga je neophodan kontinuiran sistem unapređenja ljudskih kapaciteta.

- Nepostojanje i nedostupnost relevantnih podataka - Nedostatak podataka posebno je izražen kod strateške i procjene uticaja u smislu nedostatka konkretnih podataka o biodiverzitetu predmetnog područja procjene. Do sada nije postojala striktna obaveza da u slučaju nepostojanja podataka nosioc projekta obezbijedi istraživanja nultog stanja biodiverziteta prije izrade Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja ili Elaborata o procjeni uticaja. Iako se sprovode postupci javnih rasprava, integrisanje komentara koji se dostave na javnim raspravama često nije potpuna. Definisane mjere dalje znaju biti uopštene pa je kontrola sprovođenja u nekim slučajevima nemoguća.

- Sa stanovišta finansija, glavni problem je neadekvatno definisanje ulaganja u biodiverzitet u budžetima, pa su analiza i monitoring istih nemogući. Sve je opisno postavljeno u strategijama i akcionim planovima, ali konkretne mjere koje se mogu pratiti nisu definisane niti se primjenjuju.

[Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta](#)

Mjera 4: Smanjenje pritisaka na biodiverzitet

Strateški cilj NSBAP D je definisan kao "Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020. godine" i kao takav korespondira Aichi strateškom cilju B. U okviru njega definisano je sedam operativnih ciljeva kojima se teži smanjiti pritisak iz sektora prostornog planiranja, komunalnih djelatnosti, poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede, saobraćaja, energetike, turizma, kao i od invazivnih vrsta i klimatskih promjena.

Spektar aktivnosti sproveden u okviru ove opšte mjere je širok - od izgradnje

infrastrukture (npr. za prečišćavanje otpadnih voda), donošenja i sprovođenja adekvatnih mehanizama integracije i zaštite biodiverziteta (kao npr. u planove u šumarstvu), borba protiv bespravnih aktivnosti (npr. nelegalna eksploatacija šuma, šljunka i pijeska iz rječnih korita) itd.

Najviše progressa u ovom pogledu je u sektorima komunalnih djelatnosti, upravljanja otpadom, poljoprivrede. U Poglavlju III (operativni ciljevi 9-15) i Poglavlju IV (Aichi ciljevi 5-10) su date detaljne informacije i opisi aktivnosti koje su sprovedene po navedenim sektorima uz ocjene njihove uspješnosti.

Kojem nacionalnom ili Aichi cilju ova mjera doprinosi

Nacionalni Strateski cilj D, operativni ciljevi 9-15

Aichi strateski cilj B (ciljevi 5-10)

Procjena efikasnosti primijenjenih mjera u postizanju željenih rezultata:

- Mjera je bila djelotvorna
- Mjera je djelimično djelotvorna
- Mjera je neefikasna
- Nepoznato

[Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta](#)

Druge relevantne informacije

Detaljnije informacije date su u poglavlju III, pod opisom nacionalnih ciljeva 9-15.

Prepreke i naučne i tehničke potrebe vezane za preduzetu mjeru

Iako su aktivnosti u okviru ove mjere raznovrsne, mogu se prepoznati određene prepreke i potrebe vezane za njenu implementaciju:

-Nedostatak finansijskih sredstava - Primjenu mjera iz strateških dokumenata i planova često se ne realizuje planiranom dinamikom zbog nedostatka finansijskih sredstava. To je naročit problem kada su infrastrukturni projekti, kao što je izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda ili rješavanje pitanja otpada. Ove potrebe se finansiraju dijelom iz državnog budžeta na osnovu definisanih prioriteta, a dijelom i donatorskim sredstvima kroz različite projekte. Projektne procedure za navedene, su često robusne, te postojeći kadrovski kapaciteti institucija često nisu dovoljni da obezbijede njihovo brže sprovođenje.

- Sistem monitoringa uticaja zagađenja koji realizuje Agencija za zaštitu životne sredine treba dalje unapređivati kao i saradnju svih institucija u sistemu koje obezbjeđuju podatke da bi se postigla njihova razmjena i korišćenje.

[Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta](#)

Mjera 5: Unapređenje sistema zaštićenih područja

U periodu od 2014. godine do 2018. godine sprovedene su aktivnosti na unapređenju sistema zaštićenih područja, koje su se ogledale u sljedećem:

Proširenje teritorije pod zaštitom kroz proglašenje novih zaštićenih područja

Konkretan rezultat je pet novih zaštićenih područja i to: Spomenik prirode Gornjepoljski vir (2014), Park Prirode Komovi (2015), Park Prirode Piva (2015), Park Prirode „Dragišnica i Komarnica“ (2017), Spomenik prirode “Kanjon Cijevne” (2017). Na taj način se procenat državne teritorije pod zaštitom povećao sa 8,25% na 12,10%. Iako predviđeni cilj od 17% nije ispunjen u ovom periodu, pokrenute su inicijative za proglašenje novih zaštićenih područja, čime se očekuje da će taj cilj biti dostignut.

Pripreme za proglašenje novih zaštićenih područja

Sprovedene su sljedeće aktivnosti koje predstavljaju osnovu da se u narednom periodu dodatno poveća procenat zaštićenih područja i to: urađene su studije zaštite za parkove prirode Sinjajevina, Orijen i Ulcinjska Solana i proglašenje tih područja je u proceduri.

U ovom izvještajnom periodu nije bilo proglašenja morskih zaštićenih područja, ali je u tom pravcu iniciran projekat “Promovisanje upravljanja zaštićenim oblastima kroz Integrisanu zaštitu ekosistema mora i priobalja na Primorju Crne Gore”, koji se finansira od strane GEF-a čiji je cilj, pored ostalog, i pripremanje potpune dokumentacione osnove za proglašenje tri morska zaštićena područja (Katič, Platamuni i ostrvo Stari Ulcinj) kao i obezbjeđivanje osnovnih preduslova za adekvatno upravljanje. Dosadašnja zaštićena područja su uglavnom pokrivala kopnene i slatkovodne sisteme, a sa proglašenjem marinskih područja povećaće se reprezentativnost ekosistema i populacija vrsta pod zaštitom na nacionalnom nivou.

Unapređenje upravljačkih mehanizama

Od novoformiranih zaštićenih područja, Park prirode Piva je uspostavio upravljačko tijelo, što podrazumijeva da je formirana institucija za upravljanje, zaposleni odgovarajući kadrovi i donešen plan upravljanja po kome se implementiraju aktivnosti na zaštiti ovog područja.

U ovom periodu su takodje donešeni novi petogodišnji planovi upravljanja za nacionalne parkove koji pokrivaju period 2016-2020. i koji definišu mjere i aktivnosti na osnovu implementacije prethodnog plana i aktuelnih potreba zaštite.

Uspostavljanje ekološke mreže i koridora

Iako u Crnoj Gori ekološka mreža još nije definisana, taj proces je pokrenut kroz projekat “Uspostavljanje Natura 2000 u Crnoj Gori”. Do sada je mapiran jedan dio teritorije, a ostatak se očkuje u narednim planiranim aktivnostima (podrškom iz državnog budžeta i pokrenutim projektnim inicijativama). Time se stiču uslovi za uspostavljanje ekološke mreže.

Kojem nacionalnom ili Aichi cilju ova mjera doprinosi

Nacionalni Strateški cilj F - Operativni cilj 18.

Aichi cilj direktno 11, a indirektno 5, 6, 7, 10, 12 i 14.

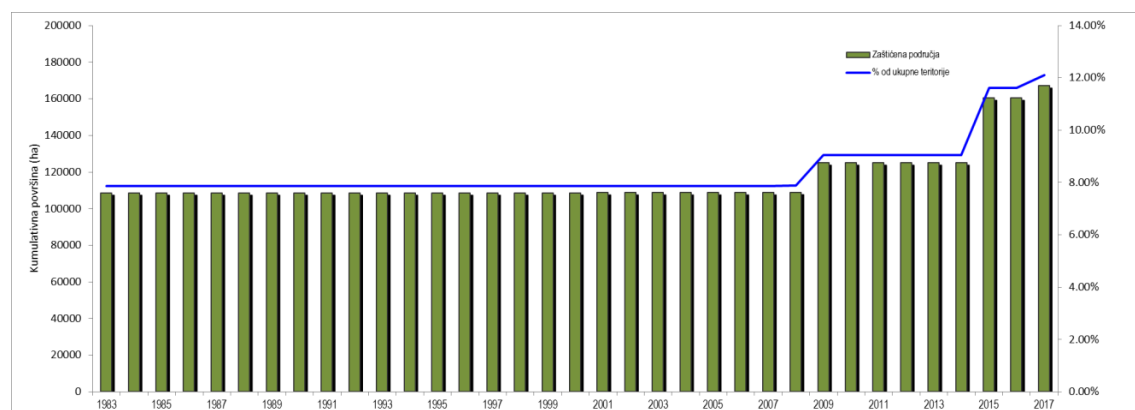
Procjena efikasnosti primijenjenih mjera u postizanju željenih rezultata:

- Mjera je bila djelotvorna
 Mjera je djelimično djelotvorna
 Mjera je neefikasna
 Nepoznato

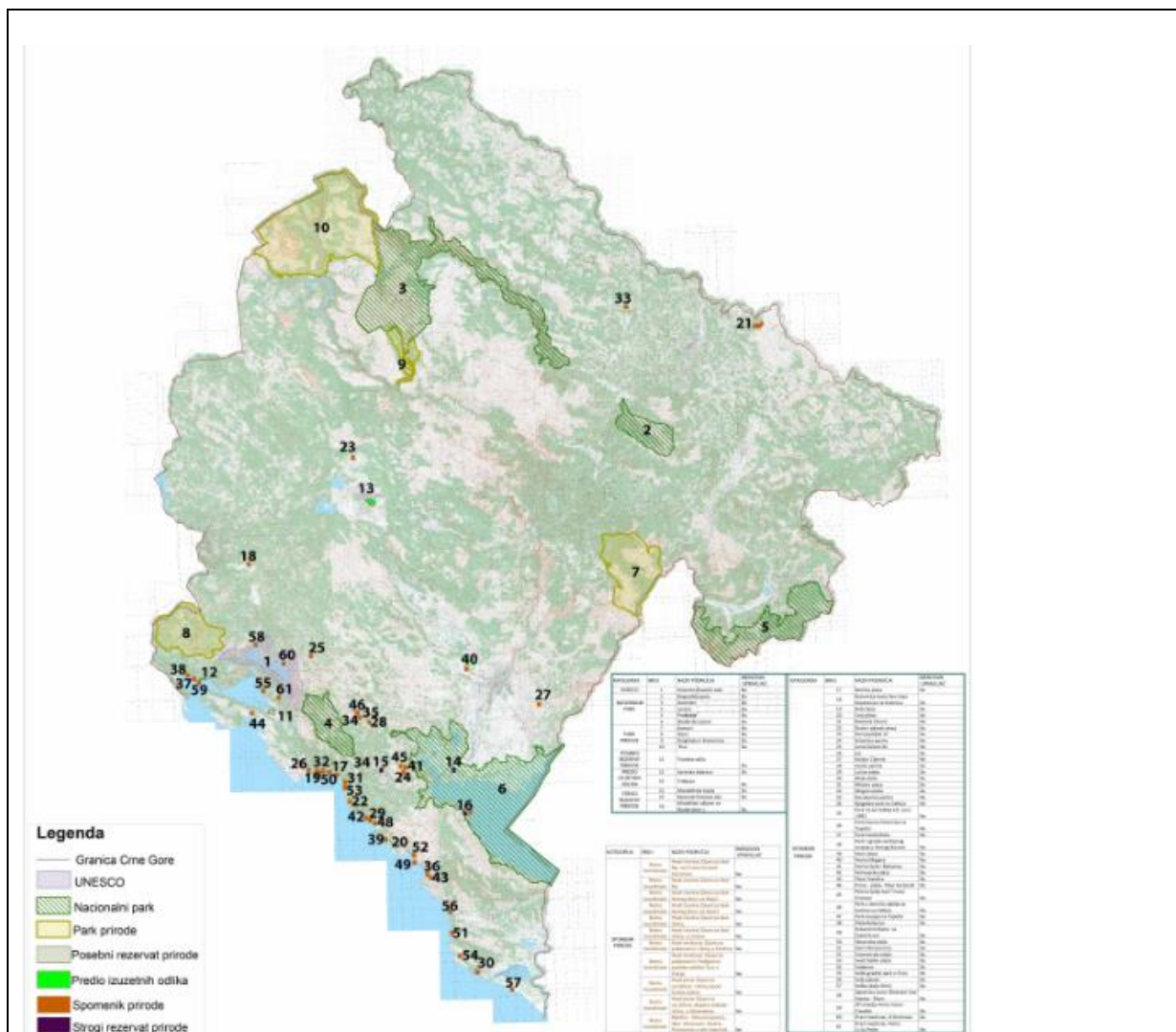
U procjeni mjere je korišćen indikator broj i površine novih zaštićenih područja koja su u prethodnom periodu formirana. Proglašenje navedenih područja u izvještajnom periodu povećalo je površinu pod zaštitom za 53188.31ha odnosno 3,85% (tabela 4, grafik 1, slika 1).

Tabela 4 - Indikator: broj i površine zasticenih podrucja.

Godina	Broj proglašenih zaštićenih područja	Proglašena površina	Ukupna površina pod zaštitom (ha)	% povećanja	% ukupne teritorije
1952	3	44389	44389	/	3,21
1965	7	10,69	44399,69	0,02	3,21
1968	48	2913,86	47313,55	6,56	3,43
1969	1	10260	57573,55	21,69	4,17
1983	1	40000	97573,55	69,48	7,06
1994	2	0,64	97574,19	0,00065592	7,06
2000	1	0,99	97575,18	0,00101461	7,06
2001	1	159	97734,18	0,16	7,08
2008	1	150	97884,18	0,15	7,09
2009	2	16038	113922,18	16,38	8,25
2014	1	2,21	113924,39	0,00	8,25
2015	2	48169,9	162094,29	42,28	11,74
2017	2	5016,2	167110,49	3,09	12,10

Grafik 1 - Procenat zaštićenih područja po godinama

Slika 1 - Mapa zaštićenih područja u Crnoj Gori

Mjera je ocijenjena kao djelimično djelotvorna jer:

- je postignut procenat od 12,1% teritorije pod zaštitom u odnosu na planiranih 17% do 2020. godine. Pokrenute su inicijative za uspostavljanje nekoliko novih zaštićenih područja (Sinjajevina, Donji tok Zete, Ulcinjska Solana) čime se očekuje dalje približavanje ovim cilju.
- nije postignut procenat zaštite kada je riječ o morskim područjima, ali su procedure uspostavljanja tri predviđena morska zaštićena područja u toku
- što se tiče upravljanja, 41 zaštićeno područje ima imenovane upravljače, ali samo osam (od lega je šest većih od 100ha) ima usvojene planove upravljanja.
- nije uspostavljena ekološka mreža sa koridorima, ali su istraživanja neophodna za njeno uspostavljanje u toku

<http://www.prirodainfo.me/Izvjestaji/PoDatumima>

Druge relevantne informacije

U Crnoj Gori postoji nekoliko lokaliteta koja uživaju status zaštite po međunarodnim kriterijumima. Tu spadaju:

- Slivno područje rijeke Tare - M&B UNESCO Rezervat Biosfere, uključujući dio Durmitora sa kanjonom rijeke Tare kao UNESCO prirodna baština (182.889 ha + 321000 ha)
- Skadarsko jezero - Ramsarsko područje (20.000 ha)
- Tivatska solila - Ramsarsko područje (150 ha),
- Kotorsko – Risanski zaliv, opština Kotor - UNESCO baština (14.600 ha)

Ukupna površina ovih područja je 250 139 ha (dio teritorija se preklapa sa nacionalno zaštićenim područjima) što predstavlja 18.11% državne teritorije. Za njih ne postoje posebno definisane upravljačke strukture po međunarodnim dezinacijama, ali se njima ili njihovim djelovima upravlja kroz postojeće upravljačke strukture zaštićenih područja.

Prepreke i naučne i tehničke potrebe vezane za preduzetu mjeru

Procedure proglašenja novih zaštićenih područja su u zamahu, i kroz praksu se pokazalo da postoje kapaciteti za stručne i administrativne aspekte ove procedure. Međutim, glavne barijere za dostizanje ciljeva zacrtanih Nacionalnom strategijom biodiverziteta i ostalim relevantnim strateškim dokumentacijama planiranom dinamikom predstavljaju:

- Duge procedure proglašenja novih područja.
- Obezbijeđivanje preduslova za adekvatno upravljanje kao i održivo finansiranje područja planiranih za zaštitu. Finansijska sredstva za održavanje zaštićenih područja su izuzetno ograničena, i ne mogu pokriti sve operativne troškove. Od zaštićenih područja se stoga očekuje da budu samoodrživa, ali s obzirom na ekološke i socio-ekonomske uslove, često nije moguće razvijati profitabilne aktivnosti (npr. turizam) ili uspostavljati mehanizme naplata (npr. ulaznice, dozvole za korišćenje) kojim bi se postigla samoodrživost. Mehanizmi finansiranja kao što su PES šeme još uvijek nijesu uspostavljene u Crnoj Gori
- Prisutne su i logističke barijere za uspostavljanje upravljača - naročito ukoliko se ZP prostire na području više opština od kojih se očekuje usaglašavanje.

[Izveštaj o stanju životne sredine u Crnoj Gori na bazi indikatora, Agencija za zaštitu prirode i životne sredineCrne Gore](#)

Mjera 6: Istraživanja biodiverziteta

U Crnoj Gori generalno nedostaju sveobuhvatni podaci o distribuciji i stanju biodiverziteta, koji bi predstavljali osnovu za donošenje informisanih odluka. Pojedini lokaliteti ili vrste su relativno dobro istraženi zahvaljujući radu specijalizovanih stručnjaka (npr. močvarne ptice, gljive, neki taksoni viših biljaka), ali za mnoge druge podaci nijesu dostupni.

Osim klasičnih istraživanja koja spadaju u domen taksonomije i sistematike i koji se uglavnom sprovode kroz aktivnosti stručnjaka na univerzitetu, zadnjih godina se intenzivirao broj i obim istraživanja koja za cilj imaju upotpunjavanje slike o ekološkim aspektima ciljanih vrsta ili staništa (areal distribucije, veličine populacija, demografska struktura, obim pritisaka i degradacije itd). Ti podaci i informacije uglavnom dolaze iz sljedećih izvora:

Redovni monitoring

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine na godišnjem nivou realizuje program monitoringa stanja životne sredine, čiji je sastavni dio i monitoring biodiverziteta u okviru kojeg se vrši popis i ocjena stanja svih vrsta i pritisaka na područjima istraživanja. Područja monitoringa uključuju nacionalne parkove, djelove priobalja (Velika plaža, Ada Bojana, Ulcinjska solana, Buljarica), neke planinske ekosisteme u unutrašnjosti od ekološkog značaja i potencijalna zaštićena područja (Rumija, Kučke planine i Zeletin). Od vrsta, monitoringom su obuhvaćeni fauna ptica, vodenih insekata i ostali insekti, malakofauna, herpetofauna, sisari, flora i gljive na određenim lokacijama (uglavnom nacionalni parkovi ili buduća ZP).

Istraživanja staništa

Većina novih podataka o biodiverzitetu koji su sakupljeni u periodu od 2014. godine do 2018. godine prikupljena je u okviru izrade studija zaštite za zaštićena područja od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine (Gornjepoljski vir (2014), Park Prirode Komovi (2015), Park Prirode Piva (2015), Park Prirode „Dragišnica i Komarnica“ (2017), Spomenik prirode “Kanjon Cijevne” (2017), potencijalni Park prirode Sinjajevina, Orijen i Ulcinjske Solana) kao i projektne aktivnosti realizovane od strane nevladinih organizacija i institucija u Crnoj Gori (Tabela 5).

Glavne i najznačajnije sistematske aktivnosti istraživanja biodiverziteta u Crnoj Gori u periodu 2016-2018. godina sprovedena su kroz Projekat “Uspostavljanje NATURA 2000 mreže”. Kroz projekat su se mapirala staništa shodno Direktivi o staništima na 9 KBA u Crnoj Gori i formirala se GIS baza podataka za ciljne vrste. Naročito su kroz ovaj projekat istražene ptice, pri čemu su definisana 33 potencijalna važna područja za ptice.

Istraživanju kopnenih staništa dat je doprinos i kroz projekat podržan od strane Rufford Fondacije, kroz koji je urađeno istraživanje poluprirodnih travnatih ekosistema kao potencijalnih Natura 2000 staništa na nekoliko lokaliteta (Dragalj, Gostilje Martiničko, Grahovsko polje, Kopilje, Radovče).

Procesu istraživanja staništa doprinio je i projekat “Mapiranje ključnih morskih staništa na Mediteranu i promovisanje njihove zaštite kroz uspostavljanje Posebno zaštićenih

područja od značaja za Mediteran (SPAMI)-(MEDKEYHABITATS projekat)” podržan od strane UNEP MAP RAC SPA. Kroz njega su unaprijeđena znanja o distribuciji tipova staništa i vrsta iz Aneksa Direktive o staništima (prvenstveno distribucije *Posidonia oceanica*, *korala* i pećina na lokacijama Platamuni i Ratac.

Istraživanja vrsta

Sljedeća tabela sumira ekološka istraživanja vrsta koja su sprovedena u izvještajnom periodu .

Tabela 5 - Ekološka istraživanja vrsta (taksona) sprovedena u izvještajnom periodu

Legenda:

	Slatkovodne vrste
	Kopnene vrste
	Marinske vrste

Taxon	Ciljne vrste	Lokacije	Institucija	Komentar
Biljke	<i>Quercus robur subsp. Scutariensis</i>	Skadarsko jezero	JPNP CG	Dio redovniha aktivnosti na monitoringu i zaštiti ciljnih vrsta u nacionalnim parkovima
	<i>Marsilea quadrifolia</i>	Skadarsko jezero		
	<i>Caldesia parnassifolia</i>	Skadarsko jezero		
	<i>Berteroa gintlai</i>	Lovćen		
	<i>Dianthus nitidus ssp. Lakusicii,</i>	Biogradska Gora		
	<i>Gentiana lutea ssp. symphyandra</i>	Biogradska Gora		
	<i>Posidonia oceanica</i>	Terotirijalno more od Rta Arza do Platamuna	NVO Green Home	IPA CBC CRO MNE
Beskičmenjaci	Ciljane vrste glavonožaca i rakova	Teritorijalno more		MEDIAS Projekat
	Invazivne vrste rakova	Teritorijalno more		
Ribe	Ajkule i raže	Teritorijalno more	Crnogorsko društvo ekologa	The Rufford Fondacija
	Pelagične vrsta riba, prvenstveno srdela i incun	Teritorijalno more	IBM Kotor	MEDIAS i DEPM projekat
	<i>Anguilla anguilla</i> L.	Skadarsko jezero	Individualno istraživanje	The Rufford Fondacija

Vodozemci	Albanska slatkovodna žaba (<i>Rana shqiperica</i>)	Skadarsko jezero		
Gmizavci	Morske kornjače	Teritorijalno more	Konvencija o zaštiti kitova Cetacea u Crnom moru, Sredozemnom moru i susjednom atlantskom području	Accobams Survey Initiative
	<i>Mauremys rivulata</i> (riječna kornjača)	Crna Gora	Crnogorsko društvo ekologa	The Rufford Fondacija
	<i>Dinarolacerta</i> spp.	Crna Gora	Crnogorsko društvo ekologa	The Rufford Fondacija
	<i>Vipera ursinii macrops</i>	Herceg Novi, Cetinje, Bar Andrijeвица	Crnogorsko društvo ekologa	The Rufford Fondacija
Ptice	Veliki tetrijeb (<i>Tetrao urogallus</i>)	Prokletije	JPNP CG	
	<i>Aythya nyroca</i>	Skadarsko jezero	JPNP CG, NVO CZIP	Projekat GiZ-a
	<i>A. ferina</i> ,	Skadarsko jezero		
	<i>Microcarbo pygmeus</i> ,	Skadarsko jezero		
	<i>Phalacrocorax pygmeus</i>	Skadarsko jezero		
	<i>Chlidoniashybridus</i>	Skadarsko jezero		
Sisari	Mrki medvjed	NP Biogradska Gora	JPNP CG	Parkovi Dinarida
		Piva, Sutjeska	CZIP, Centar za zaštitu životne sredine, EURONATUR	MAVA fondacija
	Divokoza (<i>Rupicapra rupicapra</i>)	Durmitor Prokletije	JPNP CG, Crnogorsko društvo ekologa	The Rufford Fondacija
	Ris (<i>Lynx lynx</i>)	Prokletije	CZIP, EURONATUR	KORA Switzerland
	Morski sisari i	Teritorijalno	IBM Kotor	NET CET -

	delfini	more		IPA Adriatic
			Asocijacija za istraživanje moskih sisara	The Rufford Fondacija
			Konvencija o zaštiti kitova Cetacea u Crnom moru, Sredozemnom moru i susjednom atlantskom području	Accobams Survey Initiative
	Morska medvjedica	Teritorijalno more	CZIP, EURONATUR, MOM, BIOM, PPNEA Albanija	
	Vidra (<i>Lutra lutra</i>)	Skadarsko jezero	JPNPCG, CZIP	Projekat GiZ-a

Ono što je karakteristično je da je u ovom periodu inicirano istraživanje nekoliko grupa morskih organizama, što je dijelom povezano sa inicijativom proglašenja zaštićenih područja u moru i relevantnih međunarodnih zahtjeva (konvencije, EU Acquis...).

Istraživanja genetskog diverziteta

Crna Gora je prije 2015. godine, implementacijom Nacionalnog programa i akcionog plana očuvanja i održivog korišćenja genetičkih resursa u poljoprivredi (2008-2013), kao i projekata kao što su SEED-NET uspostavila sistem istraživanja i očuvanja agrobiodiverziteta. U prethodnom periodu, u tom kontekstu vršena su istraživanja genetskog diverziteta autohtonih sorti jabuka (Bozovic *et al* 2015), masline (Lazovic *et al* 2016), krompira (Maras *et al* 2017) i vinove loze (Maras *et al* 2015).

Za mjeru sprovođenja molimo vas da navedete kojem nacionalnom ili Aichi cilju o biodiverzitetu doprinosi.

Strateski cilj G, Operativni cilj 20

Aiči cilj 19 i indirektno 2, 6, 5, 9, 10, 11 i 12

Procjena efikasnosti primijenjenih mjera u postizanju željenih rezultata:

- Mjera je bila djelotvorna
- Mjera je djelimično djelotvorna
- Mjera je neefikasna
- Nepoznato

Molimo objasnite izbor i po potrebi navedite alate ili metodologiju koja se koristi za procjenu efikasnosti mjere koja je iznad navedena

Mjera je unaprijedila znanje o biodiverzitetu Crne Gore imajući na umu broj i obim istraživačkih projekata koji su realizovani u periodu od 2014 - 2019. To se naročito odnosi na staništa i neke taksone koji do sada nijesu bili u toj mjeri zastupljeni u istraživačkim ili monitoring programima (npr. morski organizmi).

Mjera je ocijenjena kao djelimično djelotvorna jer još uvijek ne postoji sistematična i održiva podrška istraživanjima u smislu obezbjeđivanja kontinuiranih finansijskih sredstava za ovu svrhu. Većina aktivnosti istraživanja u Crnoj Gori se realizuje uz podršku međunarodnih fondova na projektnoj osnovi.

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta:

Projekat Natura 2000 - <https://natura2000me.eu/>

[Studija zaštite Parka Prirode Komovi](#)

[Studija zaštite Parka Prirode Piva](#)

[Studija zaštite Spomenika prirode Gornjepoljski vir](#)

[Studija zaštite Park prirode „Dragišnica i Komarnica”](#)

[Informacije o stanju životne sredine 2016-2018.](#)

[Studija ekosistemskih vrijednosti biodiverziteta Buljarice sa prijetnjama](#)

[Projekti Centra za zaštitu i proučavanje ptica](#)

[Projekat 4M “Green Home”](#)

[Projekti podržani od strane Rufford fondacije](#)

NetCet Projekat - <http://www.netcet.eu/>

Montenegro Research Dolphin Project - <https://www.dmad.org.tr/>

[Accobams Survey Initiative](#)

Božović *et al* (2015) - Morphological Characterization of Autochthonous Apple Genetic Resources in Montenegro, *Erwerbs-Obstbau*, Volume 58, Issue 2, pp 93–102

Lazović *et al* (2016) - Characterizing ancient and local olive germplasm from Montenegro, *Scientia Horticulturae*, Volume 209, Pages 117-123

Maraš V. *et al* (2015) - Origin and characterization of Montenegrin grapevine varieties, *Vitis*, Volume 54, Pages 135-137

Maraš M. *et al* (2017) - Genetic Diversity and Redundancy Among Potato Accessions in the Montenegrin Collection as Revealed by Microsatellite Markers, *American Journal of Potato Research*, Volume 94, Issue 4, pp 306–313

Druge relevantne informacije

/

Prepreke i naučne i tehničke potrebe vezane za preduzetu mjeru

Kao što je i ranije bio slučaj, i u izvjestajnom periodu je bilo karakteristicno da se vrše istraživanja ograničenog broja taksona. To je refleksija nedostatka dijelom stručnih

kadrova, a dijelom finansija za istraživanja. Sprovodila su se istraživanja ili kroz redovne aktivnosti institucija koje imaju za to predviđene budžete (npr. JPNP) ili kroz projekte uglavnom NVO sektora podržane od strane donatora.

Kao što je već navedeno, osim postizanja održivog finansiranja istraživanja, značajan problem predstavlja i standardizacija i razmjena podataka i digitalizacija koje još uvijek nisu uspostavljeni na adekvatan način između istraživača, NVO organizacija, naučno-istraživačkih organizacija, upravljača zaštićenih područja i državnih institucija. Stoga se, bez obzira na značajan broj istraživanja, podaci ne mogu uvijek iskoristiti kao podloga za donošenje odluka. Svakako početni koraci u ovom smislu su napravljeni, o čemu će se pružiti informacije u narednoj mjeri, ali i dalje postoji izazov standardizovanja prikupljanja podataka o biodiverzitetu kao opšte prihvaćene prakse.

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Mjera 7: Upravljanje podacima o biodiverzitetu

Prvi korak ka uspostavljanju web portala za oblast zaštićenih područja Agencija za zaštitu prirode i životne sredine izradila je tokom 2017. godine, kroz saradnju sa IUCN-om u sklopu projekta „Jačanje planiranja sistema zaštite prirode u Jugo Istočnoj Evropi“, koji je podržala MAVFA fondacija. Baza predstavlja elektronski registar zaštićenih područja u Crnoj Gori gdje se mogu naći sve zvanično dostupne informacije o zaštićenim područjima kao što su odluke o proglašenju, dokumentacija za proglašenje, granice i ostalo. Takođe, dostupne su i analitičke informacije poput broja i ukupne površine zaštićenih područja, broja imenovanih upravljača, planova upravljanja itd. Baza je dostupna na adresi: www.prirodainfo.me

Dalje, u kontekstu sagledavanja budućih potreba za unapređenje sistema upravljanja podacima iz oblasti biodiverziteta kroz GIZ ORF Biodiverzitet program - Upravljanje informacionim sistemima za biodiverzitet i izvještavanje BIMR urađena je “Nacionalna procjena početnog stanja u oblasti upravljanja informacijama o biodiverzitetu i izvještavanju u Crnoj Gori”(2017), te “Vodič za upravljanje informacijama o biodiverzitetu i izvještavanje“ (2017).

Osnivanje BIMR regionalne platforme je takođe podržano kroz navedeni projekat kao standardizovana IT osnova za dalji razvoj adekvatnih sistema za upravljanje podacima u regionu Zapadnog Balkana. Navedena aktivnost je obuhvatila i izradu baze podataka o listi odabranih endemskih kopnenih biljnih i životinjskih taksona u Jugoistočnoj Evropi (vaskularne biljke, sisari, vodozemci, gmizavci i tvrdokrilci (Coleoptera)) prema Darwin Core-u. Baza podataka sadrži skoro 2,200 opisanih endemskih taksona (iz odabranih grupa) iz regije Jugoistočne Evrope; 1,598 vrsta i 576 podvrsta. Skoro 2,500 originalnih lokaliteta je prostorno određeno, od čega je 2,430 georeferencirano s tačnošću od 50 do 10,000 m. Aktivnost je obuhvatila i razvijanje 3 mape za biljke, kičmenjake i tvrdokrilce Jugoistočne Evrope kao i preporuke za buduće ažuriranje Liste endema Jugoistočne

Evrope.

U Crnoj Gori je kroz navedeni projekat uspostavljena osnovna baza Informatičnog sistema za zaštitu prirode (ISZP) koja koristi softverske alate za definisanu strukturu baze podataka (REST WEB servise i WEB stranicu). Struktura baze podataka zasnovana je na Darwin Core-u. Jedan od razvijenih modula prikazan na web stranici je i Lista endema Jugoistočne Evrope koja je dostupna na web strani <http://zastitaprirode.me>

Za mjeru sprovođenja molimo vas da navedete kojem nacionalnom ili Aichi cilju o biodiverzitetu doprinosi.

Strateski cilj G, Operativni cilj 20

Aiči cilj 19 i indirektno 1, 2, 5, 6, 9, 10 i 12

Procjena efikasnosti primijenjenih mjera u postizanju željenih rezultata:

- Mjera je bila djelotvorna
- Mjera je djelimično djelotvorna
- Mjera je neefikasna
- Nepoznato

Molimo objasnite izbor i po potrebi navedite alate ili metodologiju koja se koristi za procjenu efikasnosti mjere koja je iznad navedena

Indikator koji je za ovu mjeru naveden u Nacionalnoj strategiji biodiverziteta sa Akcionim planom 2016-2020. je definisan kao: *Centralizovan informacioni sistem o biodiverzitetu (uključujući, ali ne ograničavajući se na informacije o karakteristikama vrsta, staništa i zaštićenih područja)*. Osnova za navedeni sistem je uspostavljena ali za njegovu punu funkcionalnost potreban je dalji razvoj sistema u smislu tehničkog programiranja, održavanja i povezivanja sa GIS-om. Stoga može se konstatovati da je napravljen napredak u obliku uvođenja centralizovanog javno dostupnog sistema u Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine, ali kako isti nije u potpunosti funkcionalan, u ovom momentu i bez dalje nadogradnje mjera se može ocijeniti samo kao djelimično djelotvorna.

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta:

www.priodainfo.me

<http://zastitaprirode.me>

Druge relevantne informacije

/

Prepreke i naučne i tehničke potrebe vezane za preduzetu mjeru:

U okviru projekta GIZ ORF BIMR urađena je "Nacionalna procjena početnog stanja u oblasti upravljanja informacijama o biodiverzitetu i izvještavanju u Crnoj Gori"(2017) koja je prepoznala niz izazova koji još uvijek postoje u sistemu upravljanja podacima

vezanih za biodiverzitet i to su:

- Odsustvo pravnih smjernica za prikupljanje i strukturiranje podataka o biodiverzitetu i odsustvo sistemskog rješenja za finansijsku podršku prikupljanju i integraciji podataka o biodiverzitetu koje sprječava brzo i bolje priznavanje i zaštitu prirodnih vrijednosti Crne Gore.
- Osnovna raspodjela uloga za upravljanje podacima o biodiverzitetu u Crnoj Gori je oblikovana, ali u odsustvu definisanih procedura, standarda i smjernica, protok podataka između aktera je neefikasan.
- Podaci o biodiverzitetu koje su prikupili i kojima upravljaju različiti akteri rasuti su u različitim formatima i pohranjeni uz pomoć različitih tehnologija, što otežava pristup i otežava integrisanu analizu i izradu izvještaja na nacionalnom ili regionalnom nivou.
- Tehnički i kadrovski kapaciteti za efikasno upravljanje podacima i izvještavanje o biodiverzitetu uglavnom su nezadovoljavajući kod svih aktera

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta:

[Procjena početnog stanja u oblasti upravljanja informacijama o biodiverzitetu i izvještavanju u Crnoj Gori](#)

[Regional assessment of biodiversity information management and reporting baseline for South-East Europe](#)

Mjera 8: Mjere za ublažavanje efekata klimatskih promjena

Prema Prvoj nacionalnoj komunikaciji prema UNFCCC-u za Crnu Goru (2010), očekuje se da će klimatske promjene u Crnoj Gori dovesti do porasta temperature i smanjenja količine padavina, što će uticati na ekosisteme i njihov biodiverzitet.

Po pitanju ublažavanja očekivanih uticaja, Crna Gora je u prethodnom periodu radila na uspostavljanju politike u oblasti klimatskih promjena. Usvojeno je više zakonodavnih i strateških dokumenata od izuzetne važnosti, kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom nivou:

- Pariški sporazum usvojen je u decembru 2015. godine i stupio na snagu u novembru 2016. godine.
- Prvi dvogodišnji izvještaj Crne Gore o klimatskim promjenama (BUR4) dostavljen je Sekretarijatu UNFCCC u januaru 2016. godine. Drugi dvogodišnji dopunski izvještaj je u finalnoj fazi izrade.
- Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom za period 2016-2020. godina usvojena je u julu 2016. godine i propisuje mjere koje se indirektno mogu povezati sa mjerama ublažavanja klimatskih promjena.

U toku je izrada Trećeg nacionalnog izvještaja Crne Gore o klimatskim promjenama prema Okvirnoj konvenciji UN o klimatskim promjenama (TNC). U okviru toga, priprema se procjena ranjivosti i prilagođavanja na klimatske promjene, analize za

prioritetne sektore, kao i planovi koji sadrže odgovarajuće mjere za prilagođavanje na klimatske promjene.

Crna Gora se takođe priključila regionalnoj inicijativi uspostavljanja Centra za upravljanje sušom za jugoistočnu Evropu (DMCSEE), čiji je glavni cilj poboljšanje pripravnosti na sušu, kroz izvođenje procjene ranjivosti i rizika, i uspostavljanje sistema rane najave u cilju smanjivanja uticaja od suše.

U akcionom planu strategije biodiverziteta sve ove mjere su predstavljene kroz povezanost dvije konvencije i to preko operativnog cilja 15 u okviru kog je predviđena mjera sprovođenje Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030 (donešena 2015. godine). Njom je predviđena realizacija 69 mjera, od čega su neke realizovane, a neke u toku. Mjere se odnose za sve ključne sektore: energetika, industrijski procesi, poljoprivreda, šumarstvo i otpad. Oblast biodiveziteta nije izdvojena kao zasebna oblast ali obuhvata poljoprivredu i šumarstvo i djelimično se prožima sa ostalim sektorima kroz mjere koje se odnose na upotrebu biomase.

U oblasti poljoprivrede predviđene su četiri mjere koje se odnose na očuvanje agrobiodiverziteta, održivo korišćenje planinskih pašnjaka i organsku proizvodnju, dok je u oblasti šumarstva predviđeno dvadeset osam mjera, od kojih se neke odnose direktno na biodiverzitet, kao što su jačanje produktivnosti, stabilnosti i otpornosti šuma i pejzaža, pošumljavanje, održivo upravljanje i korišćenje nedrvenih šumskih proizvoda, integracija zahtjeva Natura 2000 u planove upravljanja šumama i druge.

Kojem nacionalnom ili Aichi cilju ova mjera doprinosi

Operativni cilj 15, Aichi cilj 10, 15

Procjena efikasnosti primijenjenih mjera u postizanju željenih rezultata:

- Mjera je bila djelotvorna
- Mjera je djelimično djelotvorna
- Mjera je neefikasna
- Nepoznato

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Druge relevantne informacije

Prepreke i naučne i tehničke potrebe vezane za preduzetu mjeru

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenta

Poglavlje III - Procjena napretka ka nacionalnim ciljevima

Strateški cilj A: Do 2020. godine zaštita biodiverziteta je u praksi jedan od nekoliko najznačajnijih društvenih i političkih prioriteta u ukupnom razvoju

Operativni cilj 1: Društvo prepoznaje koristi od biodiverziteta i potrebu prioritetne zaštite

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Podizanje svijesti o biodiverzitetu u Crnoj Gori počinje sa edukacijom najmlađih. Biodiverzitet i klimatske projemjene su integrisane u kurikulume vaspitno-obrazovnih ustanova kao međupredmetne teme.

Osim toga JP za Nacionalne parkove Crne Gore je razvilo edukativne programe za NP Skadarsko jezero i NP Biogradska gora.

Osim formalnih programa edukacije, NVO sektor u Crnoj Gori u okviru programa realizuje različite edukacione programe u obliku radionica, kurseva i ljetnjih škola na različite teme za djecu u vrticima, učenike osnovnih i srednjih škola, studente, volontere, a takođe i podstiču citizens' science kroz uključivanje javnosti u programe monitoringa i mapiranja vrsta. Tako npr. Centar za zaštitu i proučavanje ptica organizuje program monitoringa sove *Bubo bubo*, dok Crnogorsko društvo ekologa monitoring skadarske žabe *Pelophylax shqipericus*.

Kao jedan od važnih koraka ka učešću javnosti i širenju svijesti o važnosti biodiverziteta pokrenuto je formalizovanje tijela za saradnju između nacionalnih parkova i lokalnog stanovništva. Unapređenje saradnje sa lokalnim stanovništvom je jedna od strateških oblasti Planova upravljanja za nacionalne parkove i planiranih aktivnosti u periodu važenja planova (2016 – 2020). U tom smjeru je tokom 2014. i 2015. godine pokrenuto osnivanje socio-ekonomskih foruma za svih pet parkova. Od konstituisanja socio-ekonomskih savjeta, održano je ukupno 14 sjednica i to: 5 u NP Durmitor, 3 u NP Skadarsko jezero, 2 u NP Lovćen, 3 u NP Prokletije i 1 u NP Biogradska gora. Savjetodavno tijelo je osnovano i u Parku prirode Piva početkom 2016.godine, i ono je do sada imalo pet sjednica. Pokazalo se da uključivanje lokalnog stanovništva kroz

organizovane forume omogućava veći nivo osjećaja vlasništva nad ciljevima upravljanja, veću podršku u zaštiti područja i veće učešće javnosti u procesima donošenja odluka, korišćenje tradicionalnog znanja, bolju kontrolu i praćenje stanja, bolju efikasnost u komunikaciji i razmjeni informacija, brže razvijanje zelene ekonomije, efikasnije apliciranje i korišćenje donatorsko-kreditnih sredstava i snažniju primjenu kroz objedinjavanje efekata.

Osim ovih foruma, u nacionalnom parku Biogradska gora je 2014. osnovan i Forum za održiv turizam sa ciljem unarprijeđenja saradnje sa lokalnim stanovništvom, predstavnicima biznis sektora i civilnog društva. Forum je osnovan u okviru projekta "Parkovi Dinarskog luka" kao jedan od uslova za nominovanje parka za dobijanje sertifikata održivog turizma Europark federacije.

Od ukupno osam zaštićenih područja koja su trebala imati osnovana savjetodavna tijela, šest ima funkcionalne savjete, što čini 75% mjere ispunjenom.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. 2016 usvojen program edukacije
2. % ostvarenih mjera datih u programu

Broj nacionalnih i regionalnih parkova koji su osnovali Savjetodavno tijelo

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

Osim navedenog Zavod za školstvo prati kvalitet sprovođenja međupredmetnih tema koje su uključene u vaspitno-obrazovni sistem na osnovu utvrđenog pravilnika.

Dodatni indikator koji se koristio je i broj, odnosno procenat nastavnika koji su prošli obuke za implementaciju međupredmetnih tema kao i broj nastavnika i učenika koji su učestvovali u projektu Škola u prirodi.

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

<http://www.zzs.gov.me/biblioteka/nasaskola>
http://www.zzs.gov.me/rubrike/obrazovanje_odrzivi_razvoj/
<http://www.obradujmoprirodu.me/index.php>
<http://www.zzs.gov.me/naslovna/nadzor>

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
 Na osnovu parcijalnih dokaza
 Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Indikator korišćen za nivo pouzdanosti navedenih podataka je lako mjerljiv i pokazuje procenat nastavnika koji su prošli obuke za implemetaciju međupredmetnih tema, kao i broj nastavnika i učenika koji su učestvovali u projektu Škola u prirodi.

Indikator koji se odnosi na savjetodavna tijela je lako mjerljiv, te se lako može na pouzdan način utvrditi činjenično stanje.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
 Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
 Nema sistema monitoringa
 Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Što se tiče edukativnih programa, u Zavodu za školstvo postoji Odsjek za utvrđivanje kvaliteta rada obrazovno-vaspitnih ustanova. Utvrđivanje kvalitete se sprovodi najmanje jednom u četiri godine na osnovu Pravilnika o eksternom utvrđivanju kvalitete rada u obrazovno-vaspitnim ustanovama i Metodologijom za utvrđivanje kvaliteta. Jedan od indikatora za eksterno utvrđivanje kvaliteta je implementacija međupredmetnih tema. Na osnovu analize eksternog utvrđivanja kvaliteta u obrazovno-vaspitnim ustanovama evidentno je da se sadržaji međupredmetnih tema implementiraju.

Takođe, Nacionalni parkovi vrše monitoring implementacije programa rada.

Monitoring indikatora koji se odnosi na uspostavljanje savjetodavnog tijela u nacionalnim parkovima i parkovima prirode je jednostavan. Postoji odluka Upravnog odbora nacionalnih parkova o potrebi formiranja ovih savjeta. Postoje i izvještaji sa konstitutivnih sjednica i zapisnici sa istih.

Strateški cilj A: Do 2020. godine zaštita biodiverziteta je u praksi jedan od nekoliko najznačajnijih društvenih i političkih prioriteta u ukupnom razvoju

Operativni cilj 2: Učiniti da biodiverzitet postane "pozitivna" i prioritarna tema za donosiocje odluka

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
 Na putu da se postigne cilj
 Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
 Nema značajnih promjena
 Udaljavanje od cilja
 Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

U Crnoj Gori je do sada urađeno nekoliko procjena ekonomske vrijednosti područja i ekosistemskih usluga koje su pokrivalo dio teritorije ili određene ekosisteme, kao i jedan sveobuhvatni tehnički izvještaj:

- 2011. godine urađena je studija "Ekonomska vrijednost zaštićenih područja u Crnoj Gori" od strane UNDP/ISSP. Ona je bila usmjerena na pet zaštićenih područja i pokazala da ova područja stvaraju značajne ekonomske dobiti za niz sektora. Vrijednost turističkih, rekreativnih i drugih aktivnosti povezanih sa korišćenjem resursa u ovim

zaštićenim područjima kao i usluga koje pružaju procijenjena je na oko 68 miliona eura u 2010. godini.

- U toku 2013. je izrađen Tehnički izvještaj "Ekonomska vrijednost biodiverziteta i ekosistemskih usluga" (Emerton, L. 2013) kao prvi sveobuhvatni prikaz vrijednosti ekosistema na nacionalnom nivou u okviru projekta koji sprovode GEF/UNDP. Osnovna vrijednost odabranog biodiverziteta i usluga ekosistema u crnogorskoj ekonomiji procijenjena je na 982 miliona eura.

- 2015. urađeno je mapiranje travnatih i šumskih ekosistema i procjena njihovih usluga na području parkova prirode Piva i Komovi.

- 2017. godine je pripremljena "Procjena vrijednosti zaštićenih područja (PA – BAT) u Crnoj Gori" od strane WWF. Ova procjena je rađena po PA – BAT metodologiji koja je osmišljena tako da ga koriste upravljači zaštićenih područja u saradnji sa zainteresovanim stranama kako bi utvrdili važne vrijednosti i dobiti koje donose nizu zainteresovanih strana. Kroz navedenu studiju procijenjeno je da se dodatnih 1.5 milijardi eura može generisati u sljedećih 25 godina kroz ulaganja u turizam u zaštićenim područjima i druge ekosistemske usluge.

Na osnovu obima ovih studija može se vidjeti da njima nije urađena valuacija na teritoriji cijele države odnosno za cio spektar ekosistemskih usluga. Svakako, studije su uvele koncept ekosistemskih usluga i pomogle njihovom boljem razumijevanju naročito kod upravljača zaštićenim područjima i donosioca odluka u okviru sektora životne sredine.

Indikatori korišćeni u procjeni

Studija o procjeni i analizi scenarija ekonomskih vrijednosti utvrđena

Opišite druge alatke ili nacine procjene napretka

Osim urađenih studija, u Crnoj Gori se prethodnih godina kroz više inicijativa radilo na uvođenju i boljem razumijevanju i korišćenju koncepta ekosistemskih usluga i njihove valuacije.

Kroz projekte međunarodnih donatora, kao što su UNDP i GiZ, radi se na promociji koncepta ekosistemskih usluga i njihove ekonomske valuacije kao korisne upravljačke alatke u kontekstu zaštite biodiverziteta, naročito pogodne za unapređenje održivosti finansiranja zaštićenih područja. Takođe se pokreću i programi edukacije za integraciju ekosistemskih usluga u procese planiranja za donosioca odluka.

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Emerton L. \(2013\) - The economic value of protected areas in Montenegro](#)

[Emerton L. \(2013\) - Montenegro: The economic value of biodiversity and ecosystem services, Technical Report](#)

[WWF Adria - Procjena vrijednosti zaštićenih područja \(PA - BAT\) u Crnoj Gori](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

Na osnovu sveobuhvatnih dokaza

Na osnovu parcijalnih dokaza

Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Uticao navedenih studija u okviru sektora životne sredine se može pratiti kroz uvođenje koncepta ekosistemskih usluga u strateška dokumenta (poput Nacionalne Strategije Održivog razvoja, Nacionalne šumarske politike) i pravne akte (Zakon o zaštiti prirode, Zakon o nacionalnim parkovima), kao i kroz praćenje ponašanja upravljača zaštićenih područja (koji iniciraju studije i istražuju mogućnosti za uvođenje PES šema u cilju postizanja održivog finansiranja).

O tome koliko su ove studije uticale na promjenu svijesti donosioca odluka u okviru drugih sektora nema pouzdanih informacija.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Strateški cilj B: Biodiverzitet se štiti multidisciplinarnim i multisektorskim pristupom
Operativni cilj 3: Postojeći mehanizmi se u potpunosti koriste omogućavajući integraciju biodiverziteta na svim nivoima

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Ovaj cilj i njegove mjere su definisani tako da se njihovom realizacijom postigne horizontalna i vertikalna integracija pitanja biodiverziteta u politike, planove i programe različitih sektora. Zbog nepostojanja mehanizama praćenja i mogućnosti procjena nivoa integracije mjera biodiverziteta u smislu nivoa efikasnosti, gore navedene ocjene zasnovane su na generalnoj analizi postojećih praksi i zapažanja koje se mogu sumirati na sledeći način:

- Biodiverzitet je integrisan u sektorske strategije tokom procesa njihove revizije što je detaljnije opisano u Poglavlju II - Mjera 3, ali kako je i tamo naglašeno, ocjene njihovog sprovođenja još nema.

-U izvještajnom periodu važeće je 9 Lokalnih akcionih planova za biodiverzitet

usvojenih od strane lokalnih samouprava, od ukupno njih 24. Na taj način opštine su se obavezale da sprovede mjere zaštite biodiverziteta na svojim teritorijama. U ovim dokumentima akcentat je stavljen na generalne mjere koje direktno ili indirektno doprinose zaštiti biodiverziteta na teritorijama datih lokalnih samouprava u smislu smanjenja pritisaka na biodiverzitet, proglašenje novih zaštićenih područja, revizije postojećih zaštićenih područja, unapređenja sadržaja i infrastrukture u postojećim zaštićenim područjima, jačanja mehanizama upravljanja, podizanja svijesti i edukacije i u manjoj mjeri direktnim mjerama zaštite populacija vrsta i staništa koja se nalaze na teritorijama opština. Procjena o implementaciji mjera iz LAPBD-a još nema te se ne može donijeti zaključak o njihovoj uspješnosti.

- Što se tiče mehanizma Strateške procjene uticaja (SEA), (vidi poglavlje II, mjera 3), iako postupci funkcionišu shodno zakonski propisanim mehanizmima koji podrazumijevaju, po potrebi, ocjene od strane stručnih komisija uz obavezno uključivanje javnosti, i dalje je prisutan određeni broj slabosti koje se uglavnom odnose na nedostatak preciznih podataka o biodiverzitetu za ono što je predmet strateških procjena uticaja, nedovoljne kapacitete kod nadležnih djelova administracije (npr. broj ljudi u lokalnim upravama zaduženih za sprovođenje postupaka), te ne uvijek djelotvornog mehanizma integrisanja relevantnih komentara i sugestija koje daju različiti akteri u postupcima javnih rasprava. Mjere koje se mogu vidjeti u izvještajima o strateškim procjenama uticaja su često generalnog i opšteg karaktera, te njihovu integraciju, primjenu i efikasnost nije uvijek lako pratiti, kontrolisati i ocijeniti sa aspekta adekvatnosti i efikasnosti. Razmatranje alternativa kao i adekvatna procjena kumulativnih uticaja se takođe izdvajaju kao jedan od značajnih izazova u dosadašnjoj praksi dok izražavanje i analize specifične vrijednosti i usluga koje pruža predmetni biodiverzitet najčešće u potpunosti izostaju. Kontrola integracije mjera iz Strateških procjena uticaja i usaglašavanja u planskim i strateškim dokumentima takođe nije jasno definisan mehanizam.

- Ocjene prihvatljivosti nisu sprovedene, jer se prema Zakonu o zaštiti prirode (Sl. CG, br.54/16) odnose na područja ekološke mreže koja u Crnoj Gori još nije uspostavljena. Na osnovu pomenutog Zakona donešen je Pravilnik o bližem sadržaju Studije o ocjeni prihvatljivosti za područje ekološke mreže ("Sl. list CG", br. 45/17), čime su se stekle pravne pretpostavke za sprovođenje mehanizma ocjene prihvatljivosti kada bude uspostavljena ekološka mreža.

- Shodno Zakonu o zaštiti prirode (Sl. CG, br.54/16) strategije, prostorni planovi, planovi postavljanja objekata privremenog karaktera, planovi i programi upravljanja i korišćenja prirodnih resursa (rudarstvo, energetika, saobraćaj, pomorstvo, vodoprivreda, poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo, turizam i druge djelatnosti koje mogu imati uticaja na prirodu), strateški planovi razvoja i programi moraju da sadrže smjernice i uslove zaštite prirode. Agencija za zaštitu prirode i životne sredine je obavezna da izdaje smjernice i uslove zaštite prirode za potrebe njihove izrade na zahtjev nosioca izrade navedenih dokumenata. Stoga na zahtjev, svi podaci, koji su u posjedu Agencije stavljaju

se na raspolaganje svim zainteresovanim stranama te na taj način Agencija redovno obezbeđuje podatke koje posjeduje u cilju integrisanja mjera za zaštitu biodiverziteta u procesu izrade navedenih dokumenata.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Broj sprovedenih ocjena prihvatljivosti
2. Broj SPU sa uključenom procjenom vrijednosti biodiverziteta i usluga koje pruža
3. Broj strategija, zakona, propisa, planova i programa sa ugrađenim mjerama i smjernicama zaštite biodiverziteta
4. Opštine usvojile nove i unaprijedile postojeće LAPBD - cilj 23 (100%)
5. Imenovan zaposleni u AZZS koji je prva adresa za razmjenu zvaničnih informacija o biodiverzitetu za potrebe izrade SEA i državnih planova i programa kao i za potrebe saradnje sa biznis sektorom, razvojnim i implementacionim agencijama, državnim institucijama, NVO, JLS itd.

Opišite druge alatke ili naline procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Koalicija 27 \(2018\) - Analiza mehanizama zaštite prirode](#)
[EIA/SEA of Hydropower projects in Southeast Europe](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
 Na osnovu parcijalnih dokaza
 Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Procjena je djelimično pouzdana jer se za većinu mjera iznosi na osnovu činjeničnog stanja (primjena ocjena prihvatljivosti, obezbeđivanje podataka o biodiverzitetu i slično) dok nivo integracije mjera u strateškim i planskim dokumentima, u nedostatku jasno definisanih indikatora i načina praćenja nije moguće kvantifikovati. Stoga gore navedene ocjene zasnovane su na generalnoj analizi postojećih praksi i zapažanja.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
 Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
 Nema sistema monitoringa
 Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Stepen integracije mjera biodiverziteta i njihovu efikasnost nije jednostavno procijeniti kako zbog nepostojanja standardizovanog načina utvrđivanja istog tako i zbog

nepostojanja sistema praćenja efikasnosti i efekta sprovođenja definisanih mjera.

Strateški cilj B: Biodiverzitet se štiti multidisciplinarnim i multisektorskim pristupom

Operativni cilj 4: Opšta mobilizacija resursa postignuta kao i efikasno multisektorsko praćenje realizacije NSBAP

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

U Crnoj Gori od 2002. postoji Nacionalni savjet za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem. Osnovan je kao multisektorsko koordinaciono tijelo za praćenje implementacije politike održivog razvoja i ostalih pitanja vezanih za životnu sredinu. Diskusija o NBSAP u okviru ovog Savjeta je trebala obezbijediti da se donosioci odluka i predstavnici svih relevantnih sektora upoznaju sa njenom implementacijom koja bi na taj način bila koordinisana sa drugim inicijativama vezanim za zaštitu životne sredine kao i sektorski politikama i programima.

Mjera je ocijenjena kao djelimično efikasna, jer je informacija o implementaciji Nacionalne strategije biodiverziteta prvi put razmatrana na 34. sjednici, Nacionalnog savjeta održanoj 21.09.2018. Tom prilikom, Savjet je donio sljedeće važne ocjene i zaključke:

- Da treba nastaviti sa kontinuiranom realizacijom procjene statusa i rasprostranjenosti zakonski zaštićenih vrsta i NATURA vrsta do 2020. godine
- Da Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agencija za zaštitu prirode i životne sredine započnu izradu Crvene liste divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva.
- Da je neophodno uspostavljanje održivog finansiranja zaštite biodiverziteta. S tim u vezi, Savjet je uputio preporuku Vladi da u budžetu za 2019. planira veća izdvajanja za zaštitu biodiverziteta, i to prvenstveno za monitoring stanja biodiverziteta, identifikaciju područja ekološke mreže NATURA 2000 i izradu Crvene liste divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva
- Da je neophodno unaprjeđenje među-resorne saradnje u cilju optimalne integracije mjera zaštite biodiverziteta u politike sektora prostornog planiranja, vodoprivrede, šumarstva, ribarstva, lova, energetike i saobraćaja.
- Da bi lokalne samouprave koje do sada nijesu donijele Lokalne akcione planove za biodiverzitet (LEAB-a) trebale da pristupe njihovoj izradi

Na taj način ovo tijelo je dalo doprinos realizaciji ciljeva ove strategije, i to respektivno: Operativni cilj 15, Operativni cilj 5, Strateški cilj D, Operativni cilj 3

Osim Nacionalnog savjeta, trenutno ne postoji drugo koordinaciono tijelo koje bi se bavilo pitanjima biodiverziteta, a čije je osnivanje bilo predviđeno NSBAP-om.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Forum za biodiverzitet formiran i operativan
2. Implementacija druge NSBAP se razmatra na Savjetu za održivi razvoj i klimatske promjene najmanje jednom godišnje

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Izveštaj sa 34. sjednice Nacionalnog savjeta za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
 Na osnovu parcijalnih dokaza
 Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Indikatori su lako mjerljivi te ne ostavljaju dilemu oko toga da li je ovako definisani cilj postignut.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
 Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
 Nema sistema monitoringa
 Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Navedeni cilj se prati na osnovu činjeničnog stanja i materijala koje potvrđuju definisane indikatore. U ovom konkretnom slučaju to može biti odluka o formiranju Foruma za biodiverzitet (koja nije donešena) ili Izveštaji sa sjednica Nacionalnog savjeta za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem koji sadrže sve informacije o diskusiji sa sjednice Savjet za održivi razvoj kao i ocjene i zaključke.

U ocjeni je korišćen [izveštaj sa 34. sjednice](#) Nacionalnog savjeta za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem.

Strateški cilj C: Efikasan mehanizam finansiranja zaštite biodiverziteta je postignut kao i prelaz ka održivoj ekonomiji biodiverziteta (ka dijelu zelene ekonomije) i izgrađeni su neophodni kapaciteti do 2020. godine

Operativni cilj 5: Postizanje održivog finansiranja zaštite biodiverziteta**Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja**

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
 Na putu da se postigne cilj
 Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
 Nema značajnih promjena
 Udaljavanje od cilja
 Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Jedan od osnovnih oblika finansiranja zaštite biodiverziteta je kroz ulaganje u zaštićena područja iz javnih budžeta, što je praksa koja se odvija u kontinuitetu (tabela 6).

Tabela 6 - Javna izdvajanja za zaštitu biodiverziteta (direktno i indirektno)

Godina	Realizovana sredstva	Izvori sredstava u EUR		
		Budžet Crne Gore	Budžeti JLS	Ostali izvori (donacije, EU fondovi i krediti)
2014	47,599,307.0	23,161,365.0	1,813,802.0	22,624,140.0
2015	24,816,893.9	4,051,486.7	1,484,333.6	19,261,937.6
2016	22,171,152.1	3,399,242.7	1,407,657.9	17,364,251.5
2017	24,379,290.3	4,723,564.9	2,849,205.0	16,896,538.5
2018	50,633,851.9	10,574,142.7	6,092,358.5	33,957,250.6

Izvor	Agrobudžeti				
Aktivnosti i projekti	2014	2015	2016	2017	2018
UKUPNO	294,240.6	331,350.0	344,678.3	314,350.0	285,840.0

Izvor	Izveštaj o radu i stanju u upravnim oblastima ministarstva održivog razvoja i turizma				
Aktivnosti i projekti	2014	2015	2016	2017	2018
UKUPNO (€)	807,160.6	2,909,585.9	2,837,797.4	12,499,251.6	3,431,785.7

Zaštita prirode i očuvanje biodiverziteta u Crnoj Gori se prvenstveno oslanjaju na podršku međunarodnih fondova, uglavnom iz pretpristupnih fondova EU i sredstava iz državnog budžeta, dok budžeti jedinica lokalne samouprave učestvuju u procesu finansiranja ovih projekata u manjoj mjeri i uglavnom kroz različite kreditne šeme.

U Zakonu o životnoj sredini ("Sl. list CG", br. 52/16) koji se primjenjuje od avgusta 2016. razrađene su odredbe vezane za uspostavljanje Eko fonda koji je osnovala Vlada Crne Gore. Ideja osnivanja i funkcionisanja Eko fonda podrazumijeva da sredstva prikupljena od strane subjekata koji obavljaju aktivnosti koje zagađuju životnu sredinu, budu namjenski plasirana u programe i projekte u oblasti zaštite životne sredine na državnom i lokalnom nivou. Eko fond je osnovan 2018. godine, kao obaveza primjene Zakona o životnoj sredini, a posebno uvažavajući potrebu da se obezbijede stabilni i stalni izvori finansiranja aktivnosti u oblasti životne sredine uključujući i zaštitu prirode. U ovom trenutku je rano da se ocijeni doprinos Eko-fonda finansiranju programa zaštite biodiverziteta.

Mjera je ocijenjena kao djelimično efikasna, zato što zaštita biodiverziteta nije postigla finansijsku održivost. Javna ulaganja u zaštićena područja pokrivaju osnovne operativne troškove, ali za programe zaštite i razvoja upravljači moraju obezbijediti dodatna sredstva. To se postiže kroz naplate taksi (ulaznice u parkove), dozvola (za rafting, ribolov...), koncesija (ribolov), i druge usluge (npr. edukativne, turističke i sl), kao i kroz projekte i donacije.

Broj projekata za očuvanje biodiverziteta u Crnoj Gori konstantno raste ali isključivo uz podršku međunarodnih fondova, uglavnom iz pretpristupnih fondova EU. Usluge javnih finansija za finansiranje biodiverziteta odražavaju doprinose javnih vlasti (ministarstava i opština) intervencijama koje su relevantne za biodiverzitet, uglavnom u poboljšanju sistema za otpadne vode i kanalizaciju. Evidentno je da investicije u projekte koji direktno utiču na biodiverzitet dolaze kroz podršku donacija, pretpristupnih fondova EU i kredita. Investicije u projekte koji indirektno utiču na biodiverzitet finansiraju se prvenstveno iz budžeta Ministarstva održivog razvoja i turizma i Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja. Crna Gora trenutno nije ostvarila cilj postavljen u Nacionalnoj strategiji biodiverziteta za period 2016-2020. godine o povećanju javnih finansija za biodiverzitet od 15% svake godine. Iako su investicije imale pozitivan trend, uzimajući investicije u 2015. godini kao polaznu osnovu, evidentno je da 70% svih investicija dolazi iz EU fondova, donacija i kredita.

Takođe, nije uspostavljen sistem procjena finansiranja zaštite biodiverziteta. Izdvajanja nijesu jasno naznačena u budžetima, a kako Crna Gora nema jasnu razliku između budžeta i jedinica lokalne samouprave u pogledu doprinosa biodiverzitetu, teško je ustanoviti trend rasta kada su u pitanju izdvajanja javnih finansija za biodiverzitet.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Povećanje izdvajanja javnih finansija za biodiverzitet bilježi porast od 15% svake godine
2. Sve budžetske jedinice (one koje imaju) jasno su označile u bužetu izdvajanja za biodiverzitet

3. Godišnji izvještaji o implementaciji Strategije sadrže detaljne podatke o svim sprovedenim aktivnostima u finansiranju biodiverziteta

4. Analiza pripremljena i postignuta saglasnost o stvaranju fonda za biodiverzitet u okviru nacionalnog fonda za životnu sredinu ili kao posebnog podračuna ministarstva finansija

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Godišnji izvještaji o realizaciji strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2010-2014 \(za 2014 - 2018\)](#)

[Godišnji izvještaji o realizaciji strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2015-2020 \(za 2015 - 2018\)](#)

[Godišnji izvještaji o radu MRT \(za godine 2014-2018\)](#)

[Godišnji Agrobudžet \(za godine 2014-2018\)](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

Na osnovu sveobuhvatnih dokaza

Na osnovu parcijalnih dokaza

Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Na osnovu budžetskih podataka, u kojima nisu jasno označena izdvajanja za biodiverzitet, nemoguće je dati detaljan zaključak. Ulaganja za biodiverzitet u Crnoj Gori mahom su kroz ulaganja u zaštićena područja. Ulaganja u unapređenje sistema odlaganja otpadnih voda i fekalnog otpada jedina su druga ulaganja sa direktnim uticajem na biodiverzitet jasno označena u budžetima. Ova ulaganja u manjoj mjeri su iz ličnih sredstava Crne Gore, dok se većinom pokrivaju iz EU fondova, donacija i kredita. Stoga se zaključuje da Crna Gora nije napravila značajan iskorak u postizanju održivog finansiranja zaštite biodiverziteta.

Strateski cilj C -Efikasan mehanizam finansiranja zaštite biodiverziteta je postignut kao i prelaz ka održivoj ekonomiji biodiverziteta do 2020. godine

Operativni cilj 6: Integracija održive ekonomije biodiverziteta u glavne tokove nacionalnih i sektorskih politika, strategija planova

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj

Na putu da se postigne cilj

Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri

Nema značajnih promjena

Udaljavanje od cilja

Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Iako je integracija održive ekonomije biodiverziteta u glavne tokove nacionalnih i sektorskih politika, strategija i planova opisno uključena, analiza strateških dokumenata pokazuje da ova dokumenta ne sadrže detaljan opis mjera za finansiranje očuvanja biodiverziteta. Izuzetak su Nacionalna Strategija biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016 – 2020. godine i Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2015-2020 u kojoj se navodi da će se obnova, očuvanje i jačanje ekosistema koji zavise od poljoprivrede ostvariti kroz očuvanje i održivo korišćenje genetskih resursa u poljoprivredi, podrške održivom korišćenju planinskih pašnjaka i podrške razvoju organske proizvodnje, ali bez informacija o finansijskim mjerama ovih vidova podrške.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Broj sektorskih strategija i planova koje uključuju mjere za postizanje održive ekonomije biodiverziteta (kao dijela zelene ekonomije)

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

Prostorni plan za područje posebne namjene NP "Durmitor" (Sl.list CG 47/16),

Zakon o zaštiti prirode (Sl.list CG 54/16),

Pravilnik o bližem sadržaju Studije o ocjeni prihvatljivosti za područje ekološke mreže ("Sl. list CG", br. 45/17),

Pravilnik o kriterijumima za utvrđivanje područja ekološke mreže ("Sl. List CG", br. 45/17),

Pravilnik o bližim uslovima za promet zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva ("Sl.list CG", br. 61/17).

Petogodišnji Planovi upravljanja nacionalnim parkovima za period 2016-2020.

Akcioni plan za kudravog pelikana (*Pelecanus crispus*) u okviru projekta Noe Conservation;

Izrađen je prekogranični Akcioni plan za zaštitu slijepih miševa na Skadarskom jezeru (GIZ CSBL projekat).

Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine

Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2015-2020

Strategija upravljanja vodama Crne Gore, 2017

Strategija ribarstva Crne Gore 2015-2020

Akcioni plan za usaglašavanje sa pravnom tekovinom EU, Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj, 2015.

Strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva 2014. – 2023. godina

Nacionalna šumarska strategija

Akcioni plan energetske efikasnosti Crne Gore za period 2016-2018

Nacionalna strategija o klimatskim promjenama do 2030. godine

Strategija razvoja građevinarstva u Crnoj Gori do 2020. godine
Nacionalna Strategija biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2009 – 2014. godine
Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekeovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa akcionim planom za period 2016-2020
Nacionalna Strategija biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016 – 2020. godine

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

/

Strateski cilj C -Efikasan mehanizam finansiranja zaštite biodiverziteta je postignut kao i prelaz ka održivoj ekonomiji biodiverziteta do 2020. godine

Operativni cilj 7: Korišćenje konkretnih fiskalnih, tržišnih i instrumenata politike zasnovanih na cijenama kao podrške za očuvanje biološke raznovrsnosti, održivu proizvodnju i potrošnju

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Kako je navedeno u Poglavlju II, opis mjere 3, uvođenje sertifikata relevantnih za zaštitu biodiverziteta se odvija u sektorima poljoprivrede, turizma i šumarstva.

Ministarstvo poljoprivrede je 2005. godine opredijelilo sredstva za formiranje nacionalnog sertifikacionog tijela. Od strane Zadružnog saveza Crne Gore, a uz podršku

Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, osnovana je „Monteorganica“ društvo za vršenje kontrole i izdavanje sertifikata iz organske poljoprivrede. Na sajtu „Monteorganica“ objavljen je spisak od 364 proizvođača koji su se prijavili za sertifikaciju od kojih 137 je već dobilo sertifikat o organskoj proizvodnji.

Zakonska i podzakonska akta o organskoj proizvodnji uključuju:

- Zakon o organskoj proizvodnji
- Pravilnik o bližim pravilima i uslovima za biljnu i stočarsku organsku proizvodnju
- Pravilnik o blizim uslovima i pravilima za preradu, pakovanje, prevoz i skladištenje organskih proizvoda
- Pravilnik o obliku i sadržini oznake, načinu označavanja i sadržini deklaracije za proizvode iz organske poljoprivrede
- Pravilnik o načinu i metodologiji vršenja stručne kontrole u organskoj proizvodnji
- Zakon o šemama kvaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda
- Pravilnik o načinu registrovanja oznake porijekla i geografske oznake
- Pravilnik o oznakama garantovano tradicionalnih specijaliteta

Pored eko oznake za organsku proizvodnju, postoje i sertifikati u oblasti turizma koji uključuju Travelife i EU Ecolabel. Travelife je međunarodno prepoznata sertifikaciona shema čiji kriterijumi za dobijanje sertifikata uključuju zaštitu životne sredine. EU Ecolabel – Ekološki znak Evropske unije/EU Eko znak – smatra se vodećom ekološkom oznakom u Evropi. Ova shema je upostavljena 1992. godine uredbom Evropske komisije i prisutna je kod 14 objekata širom Crne Gore.

Dodjela EU Eko znaka za turistički smještajni objekat znači da je ispunio sljedeće kriterijume: a) ograničena potrošnja energije; b) ograničena potrošnja vode; c) redukovana količina otpada; d) korišćenje obnovljivih resursa i e) promocija obrazovanja i komunikacije na temu zaštite životne sredine sa zaposlenim, gostima i partnerima.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma kroz projekat low carbone obezbjeđuje ko-finansiranje troškova sertifikacije, kroz opredjeljena sredstava za troškove revizorskog pregleda, dok sertifikovani objekti imaju obavezu plaćanja godišnje članarine (2 godine za Travelife i do 5 godina za EU Eko znak sertifikat) čime se podstiče sam program sertifikacije.

U sektoru šumarstva sprovodi se mjera uključivanje drvnih proizvoda u zelene javne nabavke. Za ovu mjeru urađena je Strategija razvoja Sistema javnih nabavki za period 2016-2020 sa Akcionim planom za sprovođenje iste i zelene nabavke predstavljaju prioritet Strategije. Za mjeru Uvođenje lanca i kontrole cirkulacije drveta prihvaćen je Akcioni plan za FSC sertifikaciju gazdovanja šumama i treba da započne proces sertifikacije šuma po međunarodnim standardima kako bi domaća drvna industrija

mogla izaći na zapadno tržište, gdje je uslov da drvo potiče iz sertifikovanih šuma kojima se održivo gazduje.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Pripremljena analiza mogućnosti za ekološko-fiskalne transfere ili efikasnije izdvajanje sredstava iz državnog budžeta za potrebe biodiverziteta
2. Broj proizvoda sa eko oznakom

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

Monteorganica - <https://orgcg.org>

EU Ecolabel u Crnoj Gori - <http://www.eu-ecolabel.me/licencirani-objekti-u-crnoj-gori.html>

[Projekat niskokarbonskog turizma u Crnoj Gori](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Monitoring ovog cilja odnosi se na kontinuiranu provjeru sertifikovanih proizvođača i institucija te neophodnost za redovnim revidiranjem izdatih sertifikata, odnosno kontinuiranim praćenjem poštovanja metodologije.

Strateski cilj C -Efikasan mehanizam finansiranja zaštite biodiverziteta je postignut kao i prelaz ka održivoj ekonomiji biodiverziteta do 2020. godine

Operativni cilj 8: Uspostavljanje pravnog, institucionalnog i implementacionog okvira za uvođenje PES

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Kroz prethodno realizovane projekte, sektor zaštite prirode se upoznao sa konceptom šema plaćanja usluga ekosistema (PES), i koncept je uvršten u Zakon o nacionalnim parkovima (054/16, član 60 i član 61). Ipak, iako zakon na mnoge načine omogućuje razvoj javnih ili privatnih PES sistema, PES zahtijeva jasniju institucionalnu infrastrukturu. Iako je još 2013. godine preporuka bila izrada PES "bijelog papira" kao koncepta za uvođenje PES do danas strategija nije izrađena, a kao osnov za razumijevanje koristi se tehnički izvještaj o mehanizmima za uvođenje održive ekonomije biodiverziteta, uključujući plaćanja za ekosistemске usluge koji je rezultat već spomenutog projekta.

PES pilot projekat nije sproveden. Urađena je studija slučaja implementacije PES šeme u Crnoj Gori na primjeru NP Durmitora, opština Žabljak, a u svrhu zaštite slivova (Daković, 2013). Zaključak studije je neophodnost postojanja tri preduslova za efikasno korišćenje PES šema:

- Ekosistemске usluge moraju biti definisane na nivou opština;
- Uspostavljanje nacionalnog zakonodavstva za korišćenje PES šema;
- Vrednovanje od strane interesnih strana.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Izrađen PES "Bijeli papir" (kao koncept ili strategija) za uvođenje PES
2. Broj strategija, zakona, propisa i planova za uspostavljanje institucionalnih mehanizama za PES
3. Završen PES pilot projekat

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka**Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti**

Zakon o zaštiti prirode (Sl. list 054/16)

[The economic value of protected areas in Montenegro 2011](#)

[Emerton L. \(2013\) - Montenegro: the economic value of biodiversity and ecosystem services](#)

[Technical Report](#)

[Emerton L. \(2013\) - Mechanisms for mainstreaming a sustainable biodiversity economy, including payments for ecosystem services Technical Report](#)

Daković, M. 2013. Biodiversity Utilization and PES Schemes in Montenegro. Prepared for GEF/UNDP PIMS 5024: National Biodiversity Planning to Support the Implementation of the CBD 2011-2020 Strategic Plan in Montenegro, United Nations Development Programme (UNDP), Podgorica.

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

Na osnovu sveobuhvatnih dokaza

- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Indikatori su lako mjerljivi te ne ostavljaju dilemu oko toga da li je cilj postignut.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Navedeni cilj se prati na osnovu činjeničnog stanja i materijala koji potvrđuju definisane indikatore. U ovom konkretnom slučaju to može biti PES "Bijeli papir" ili strategije i zakoni o korišćenju PES sistema.

Strateški cilj D: Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020 godine

Operativni cilj 9: Smanjenje pritisaka iz sektora: prostorno planiranje/građevinarstvo/

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Shodno Zakonu o zaštiti prirode (Sl.CG, br.54/16) član 53, kompenzatorne mjere se sprovode za područja ekološke mreže u slučaju utvrđivanja javnog interesa nakon postupka sprovođenja ocjene prihvatljivosti. Kako područja ekološke mreže nisu još uvijek identifikovana i proglašena, definisana mjera još uvijek nije mogla biti u primjeni stoga do sada nije sprovedena ni jedna kompenzatorna mjera za izgubljeno stanište.

Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list CG", br. 064/17) koji je usvojen 2017. godine u članu 21 predviđa obezbjeđivanje baznih studija. Međutim, kako je Zakon usvojen 2017. godine, pa samim tim je i kratak rok u kom je data mjera na snazi, još uvijek nije moguće procijeniti efekat integrisanja ove mjere u zakonsku regulativu na zaštitu biodiverziteta.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Površina izmijenjenih zaštićenih područja (staništa) kojima je degradiran status zaštite (površine) i površina novih područja (staništa) koja su rezultat kompenzatorne

mjere.

2. Obaveza izrade bazne podloge uvrštena u zakonski okvir

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

Osim nacionalnih indikatora definisanih u samoj strategiji, korišćena je Corine Land Cover (CLC) analiza (tabela 7). Prema njoj, može se zaključiti da u izvještajnom periodu došlo da povećanja izgrađenih površina.

Tabela 7 - Corine land cover (CLC) podaci za klase površina namijenjenih gradnji.

Površine date u ha.

Namjena (CLC klasa)	2006	2012	2018	Razlika 2006-2012	Razlika 2012-2018
Urbana područja	175,26	228,21	228,21	52,95	0,00
Isprekidana urbana gradnja	18363,84	24047,83	24072,05	5684,00	24,21
Industrijska i komercijalna područja	1547,75	1677,07	1728,81	129,32	51,74
Građevinska područja	161,67	79,94	643,38	-81,74	563,45

Ova analiza ukazuje da su se za period od 2006. godine do danas najviše širila područja sa isprekidanom urbanom gradnjom, što su uglavnom prigradska naselja koja su u tom periodu doživjela ekspanziju zbog imigracije stanovništva iz ruralnih predjela.

Detaljnija analiza promjena u zemljištu ukazuje na to da su na udaru gradnje najviše bile poljoprivredne površine, kao i da se između dva posmatrana perioda od strane sektora građevinarstva bilježi trend rasta pritiska na njih (tabela 8).

Tabela 8 - Analiza strukture promjene namjene zemljišta prema Corine Land Cover (CLC) metodologiji

	Ukupna promjena u tipu staništa u periodu 2006-2012 (u ha)	Promjena koja se odnosi na izgrađeno zemljište* (% od ukupne promjene)	Ukupna promjena u tipu staništa u periodu 2012 - 2018 (u ha)	Promjena koja se odnosi na izgrađeno zemljište (% od ukupne promjene)
Pašnjaci	295,33	60,62 (20,5%)	123,9	31,07 (25%)
Poljoprivredna područja**	252	115,98 (46%)	326,35	155,71 (47,7%)
Šume ***	2922,41	71,56 (2,4%)	4246,66	319,15 (7,5%)
Prelazne šume/šiblje/žbunje	1348,19	73,91 (5,4%)	1705,56	266,53 (15,6%)
Travnate površine	/	/	40,11	8,5 (21,2%)
Oskudna vegetacija	/	/	544,03	46,17 (8,4%)
More	/	/	37,75	12,6 (33,3%)

* **Izgrađeno zemljište** podrazumijeva Corine klase: isprekidana urbana gradnja, industrijska i komercijalna područja i građevinska područja
** **Poljoprivredna područja** podrazumijevaju Corine klase: agrikulturna područja, poljoprivredna područja sa prirodnom vegetacijom, oranice, vinogradi
*** **Šume** podrazumijevaju Corine klase: listopadne šume, četinarske šume, mješovite šume

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata \(„Službeni list CG“, broj 064/17 od 06.10.2017, 044/18 od 06.07.2018, 063/18 od 28.09.2018\)](#)

[Final report - Service contract for the Copernicus Land monitoring services Production of CORINE Land Cover for the 2018 reference year \(CLC2018\) for Denmark, Latvia, Switzerland and the West Balkan countries](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
 Na osnovu parcijalnih dokaza
 Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Procjena se može smatrati pouzdanom, jer je činjenično stanje da nije sprovedena ni jedna mjera kompezacije za izgubljeno stanište kao i da je obezbjeđivanje baznih studija predviđeno revizijom Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata koji je usvojen 2017. Takođe, land cover analiza predstavlja pouzdan pokazatelj promjene namjene zemljišta, što je jedan od ključnih indikatora kada je u pitanju sektor prostornog planiranja i građevinarstva.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
 Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
 Nema sistema monitoringa
 Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Navedeni cilj se prati na osnovu činjeničnog stanja i materijala koje potvrđuju definisane indikatore. U ovom konkretnom slučaju to može biti statistika o mjerama kompezacije za izgubljeno stanište i broj urađenih baznih studija biodiverziteta kao podloga za izradu prostorno planskih dokumenata. Takođe, promjena namjene površina ukazuju na nivo pritiska iz sektora građevinarstva, što se kod periodične analize pokrivenosti tipovima zemljišta (land cover) jasno može utvrditi.

Strateški cilj D: Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020 godine

Operativni cilj 10: Smanjenje pritisaka iz sektora: zaštita životne sredine/ komunalne djelatnosti

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj

- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Pritisak iz sektora komunalnih djelatnosti nije u potpunosti eliminisan. Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama, koji je donešen 2017. godine, definiše 2029. godinu kao krajnji rok za izgradnju svih uređaja za prečišćavanje otpadnih voda. U odnosu na to, rokovi u Nacionalnoj strategiji biodiverziteta nisu usaglašeni i ambiciozniji su od postojeće zakonske regulative i politike za ovu oblast.

Međutim, i pored toga urađeno je dosta napora da se smanji uticaj ovog sektora na biodiverzitet.

Kada su u pitanju morska i priobalna područja, postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda su izgrađena i puštena u pogon za opštine Budva (2014), Tivat-Kotor (2016) dok je i u Herceg Novom jedno postrojenje pušteno u probni rad. U toku je proširenje kanalizacione mreže i priključivanje što većeg broja korisnika na gradsku kanalizacionu mrežu.

Pravilnikom o geografskim granicama, broju i kapacitetu aglomeracija ("Službeni list Crne Gore", br. 078/17 od 23.11.2017), obuhvaćeno je 496 548 stanovnika od ukupno 625 266 u Crnoj Gori (79,4%). Kada je riječ o cjelokupnoj teritoriji Crne Gore od ukupnog broja stanovnika na kanalizacionu mrežu je do sada povezano 302 000 stanovnika (sto je 60.82% u odnosu na ukupan predviđeni broj stanovnika obuhvaćenih aglomeracijama), od čega 146 960 ima usluge sekundarnog prečišćavanja (29.60%), dok 71 653 ima usluge tercijalnog prečišćavanja (14.43%). U Jadranskom slivu definisane su aglomeracije koje obuhvataju 326 284 stanovnika od kojih je po sadašnjim podacima na kanalizacionu mrežu povezano 240 504 stanovnika što je 73,71% u odnosu na ukupan predviđeni broj stanovnika obuhvaćenih aglomeracijama, dok mogućnost sekundarnog prečišćavanja otpadnih voda ima 143 053 stanovnika (43.84%), odnosno tercijalnog nivoa prečišćavanja 71 653 stanovnika (21.96%).

U opštinama Mojkovac, Žabljak, Šavnik, Podgorica (iako nedovoljnog kapaciteta u Podgorici), Nikšić, Budva, Tivat, Kotor i Herceg Novi uređaji za prečišćavanje otpadnih voda su u funkciji. U toku 2019. godine očekuje se puštanju u funkciju PPOV-a u Beranama i Vranjini, dok je PPOV u Pljevljima nedavno pušten u probni period. Na osnovu ugovorenih aktivnosti očekuje se da u narednom periodu aglomeracije Petnjica i Andrijevića dobiju nova postrojenja za tretman otpadnih voda već sledeće godine, dok će aktivnosti u Podgorici, Danilovgradu, Bijelom Polju, Rožajama i Kolašinu biti

finalizovane u narednih nekoliko godina. Takođe, u predstojećem periodu realizovaće se aktivnosti neophodne za stvaranje preduslova za izgradnju postrojenja u opštinama Plav, Plužine i u Prijestonici Cetinje.

Studija uticaja zagađenja otpadnih voda na najosjetliivije karstne ekosisteme nisu urađene.

Vezano za mjeru koja se odnosi na saniranje privremenih odlagališta i smetlišta na obalama rijeka, u Izvještajnom periodu većina opština je uradila Lokalne akcione planove u kojima su predloženi načini sanacije navedenih odlagališta i smetlišta. Neke opštine su preduzele mjere u obliku popisivanja nelegalnih odlagališta i saniranja nekih odlagališta. Međutim, jedna od glavnih barijera za smanjenje ovog pritiska se ogleda u tome da se neka od nelegalnih smetlišta obnavljaju (što je naročito slučaj u ruralnim područjima, gdje usljed nedostatka saobraćajne infrastrukture ne postoji sistem odlaganja otpada, te stanovništvo otpad odlaže uz obale vodotokova). Takođe, za sanaciju odlagališta se čeka i izgradnja transfer stanica, što je u par opština pokrenuto, ali za vrijeme ove strategije nije još privedeno kraju.

Kada je riječ o mjeri smanjenja zagađenja prouzrokovanih odlagalištima industrijskog-opasnog otpada aktivnosti na sanaciji lokacija Kombinata Aluminijskog Podgorica (KAP, deponija čvrstog otpada i bazeni crvenog mulja), Jadransko brodogradilište Bijela (deponija grita), Termo-elektrana Pljevlja (deponija pepela i šljake Maljevac) i Flotaciono jalovište Gradac – Pljevlja su u toku kroz projekat podržan od strane Svjetske Banke. Konkretno kada je riječ o lokaciji KAP, u toku su postupci izrade dokumentacije glavnog projekta remedijacije bazena crvenog mulja, i predstoje aktivnosti ažuriranja Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu (koji je urađen za potrebe pripreme faze projekta u 2013. godini), revizije projekta geoloških istraživanja i nadzor nad tim istraživanjem, kao i revizije ostale tehničke dokumentacije. Predstoji i izrada tehničke dokumentacije projekta remedijacije deponije čvrstog otpada. Na lokaciji Brodogradilišta Bijela u toku su aktivnosti proizvodnje i pripreme otpadnog grita za izvoz i do sada je izvezeno 12.000 tona opasnog otpada, a planirani završetak radova je mart 2020. godine. Kada je riječ o lokaciji Termo-elektrana Pljevlja - deponija pepela i šljake Maljevac u toku je izbor izvođača radova na remedijaciji pomenute deponije i završetak radova planiran je za jun 2020. godine. Za lokaciju Flotaciono jalovište Gradac – Pljevlja u toku je priprema dokumentacije, a uskoro će se pristupiti i izboru izvođača remedijacije gdje je završetak radova takođe predviđen za jun 2020. godine.

Na osnovu navedenog, zaključuje se da, iako je bilo značajnih aktivnosti po ovom pitanju u izvještajnom periodu, ambiciozno postavljeni ciljevi Nacionalnom strategijom biodiverziteta nisu u potpunosti ispunjeni. Svakako aktivnosti na postizanju istog su u toku sa potrebom usaglašavanja rokova za dostizanje ciljeva politike sektora komunalnih djelatnosti upravljanja otpadom i naredne Nacionalne strategije biodiverziteta.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Nivo prečišćavanja otpadnih voda za sve primorske opštine - cilj iznad 90 %
2. Stepen prečišćavanja otpadnih voda na nivou države veći od 70 %
3. Izrada studije uticaja zagađenja otpadnih voda na najosjetljivije karstne ekosisteme
4. Privremena odlagališta i smetlišta na obalama rijeka sanirana - cilj 100%
5. Najmanje dvije lokacije sa opasnim otpadom (Bijela i KAP) su sanirane i ne predstavljaju prijetnju po biodiverzitet obalnog područja i NP Skadarsko jezero.

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka**Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti**

Rio hotspots Montenegro - <http://rio.org.me/index.php/me/>

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
 Na osnovu parcijalnih dokaza
 Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Procjena je visoke pouzdanosti jer je zasnovana na podacima i činjenicama o realizaciji tekućih projekata i aktivnosti od zaduženih subjekata za realizaciju iz Ministarstva održivog razvoja i turizma, lokalnih samouprava i Agencije za zaštitu prirode i životne sredine. Statistički podaci o komunalnoj infrastrukturi postoje i redovno se prate, te su dostupni, kao i podaci o stanju kvaliteta voda koje se dobijaju kroz redovni monitoring životne sredine.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
 Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva dio područja ili teme)
 Nema sistema monitoringa
 Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Nema pouzdanog sistema monitoringa sanacije nelegalnih odlagališta komunalnog i građevinskog otpada. Kaka je riječ o otpadnim vodama date su procjene priključenog stanovništva i postoje podaci o kvalitetu morske vode koji se dobijaju kao rezultat sprovođenja Programa monitoringa životne sredine - morski ekosistem od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine na godišnjem nivou i u kontekstu površinskih i podzemnih voda od strane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju za potrebe Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja. Agencija za zaštitu prirode i životne sredine implementira projekat čišćenja ekoloških crnih tačaka, i u okviru monitoringa tog projekta prati i posjeduje informacije o realizaciji navedenih aktivnosti po ovom pitanju.

Strateški cilj D: Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih

pritisaka na biodiverzitet do 2020 godine

Operativni cilj 11: Održiva poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Održivost u šumarstvu

Sektor šumarstva u Crnoj Gori doživljava promjene jer ima za cilj da se transformiše u održivu ekonomsku granu sa porastom udjela u BDP-u sa 2% na 4%. Shodno tome, revidiranom nacionalnom šumarskom politikom (za period 2014-2023) predviđa se niz mjera kojima se teži postići održivo i multifukcionalno upravljanje šumama.

Strategija prepoznaje koncept ekosistemskih usluga i njihov značaj za ljudsku dobrobit i razvoj, i integriše pitanja zaštite biodiverziteta kroz definisanje nekoliko direktnih mjera i to:

- Integraciju zahtjeva Nature 2000 u planove gazdovanja šumama, da bi se postigla zaštita staništa i vrsta na cijelom području šuma
- Ekosistemski pristup gazdovanju šumama i zaštiti prirode
- Razgraničenje pašnjaka i šuma, registracija i regulacija prava korišćenja
- Unaprijeđenje upravljanja šumama u nacionalnim parkovima

Integracija pitanja zaštite biodiverziteta je takođe predviđena za nivo planova razvoja šuma, pri čemu je u toku izrada dva takva plana - za šumska područja Mojkovac i Pljevlja. Planovi će sadržati integrisane ciljeve zaštite vrsta i staništa, ali izrada Strateške procjene uticaja i pracenje implementacije i efikasnosti tih mjera tek predstoji.

U cilju postizanja održivosti šumarstva, sprovedene su aktivnosti na rješavanju dva ključna problema ovog sektora (vidi opis u Poglavlju I, Operativni cilj 11):

- *Požari* - U decembru 2017. Vlada Crne Gore usvojila je Strategiju za smanjenje rizika od katastrofa u Crnoj Gori sa Akcionim planom za period od 2018. do 2023. Takođe usvojen je i Nacionalni plan za zaštitu i spašavanje od požara u decembru 2018. Do sada nisu usvojeni Preduzetni planovi zaštite šuma od požara u skladu sa Zakonom o zaštiti i spašavanju (Sl.list 54/2016) koji su upravljači zaštićenih područja trebali da

izrade.

- *Bespravna sječa* - U Crnoj Gori je usvojen akcioni plan za borbu protiv bespravnih aktivnosti. Po njemu je do sada preduzeto niz aktivnosti i mjera, a formiran je i poseban tim za praćenje njegove realizacije. Sprovedenim aktivnostima otkivena je bespravna sječa većeg obima na području opštine Mojkovac i sprovedene potrebne radnje kako bi počinioci bili procesuirani od strane nadležnih organa. Po predlogu Koordinacionog tima za praćenje realizacije Akcionog plana izvršena je kontrola 134 preduzeća koja zapošljavaju samo po jednog zaposlenog radnika i tim povodom su donijeta rješenja o prinudnoj naplati potraživanja za ista. Takođe, sugerisane su dalje kontrole inspeksijskih organa u vezi kontrole rada na crno u preduzećima iz oblasti šumarstva i drvne industrije.

Crna Gora takođe ima izrađen Akcioni plan za sprovođenje sertifikacije šuma po FSC metodologiji (kao jedan od mehanizama sprečavanja nelegalne eksploatacije šuma), međutim još uvijek nema sertifikovanih površina šuma. Za naredni period planirana je sertifikacija šuma za šumska područja koja zadovoljavaju uslove za sertifikaciju.

- *Neispunjavanje koncesionih obaveza* - U periodu od 2015-2018 godine nije bilo raskinutih koncesionih ugovora od strane Uprave za šume, ali je u njemu isteklo 14 koncesionih ugovora zaključenih na period od 7 godina koji nijesu produžavani. Uprava za šume je predložila raskid dva koncesiona ugovora, sa firmama "Bambis stolarija" i "Vektra Jakić", za čiji raskid je Vlada Crne Gore dala saglasnost, i postupci raskida su u toku.

- *Nelegalno i nekontrolisano sakupljanje nedrvenih šumskih proizvoda* - U naznačenom periodu Uprava za šume nije zaključivala ugovore o korišćenju nedrvenih šumskih proizvoda tako da ne posjeduju podatke o količinama koje su sakupljene. U 2018. donešen je Pravilnik o načinu i uslovima za skupljanje i korišćenje nedrvenih šumskih proizvoda, koji je stvorio uslove za zaključivanje ugovora o korišćenju. Do pisanja ovog izvještaja, takvi ugovori još nijesu bili zaključeni.

Održivost u ribarstvu

U izvještajnom periodu sprovedene su brojne aktivnosti za smanjenje uticaja podvodnih aktivnosti na biodiverzitet. Naime, u okviru *Akcionog plana Radne grupe za suzbijanje upotrebe eksplozivnih naprava i drugih nedozvoljenih alata i opreme u svrhu ulova ribe 2017-2019* predviđen je program harmonizovanih akcija za suzbijanje nelegalnih podvodnih aktivnosti i kontinuirano se sprovode: izrada novog Zakona o morskome ribarstvu i marikulturi; formiranje posebnog tima policije i obezbjeđivanje neophodne opreme za njihov rad u cilju borbe protiv krivolova i krivolovaca od strane MUP-a, kao i pokrivanje većine kriznih tačaka; posvećivanje posebne pažnje lokacijama potopljenih brodova i prirodnih grebena na većim dubinama; učestale akcije uklanjanja neobilježanih ribolovnih alata; kontinuirana kontrola lica i plovila za koje se osnovano

sumnja da se bave nelegalnim ribolovom; poboljšanje koordinacije između institucija; organizovanje ribočuvarske službe na moru; unaprijeđivanje kapaciteta inspekcije za ribarstvo; izrada dugoročnih strategija koje određuju ciljeve i smjernice očuvanja ugroženih vrsta; podsticanje šire javnosti da prijavljuju prekršioce u krivolovu; izrada registra lica i privrednih subjekata koji se bave punjenjem boca za ronjenje; pojačanje kontrole nelegalnog ronjenja noću; informisanje javnosti.

Održivost u poljoprivredi

Strategija poljoprivrede i ruralnih područja predviđa podršku održivom korišćenju planinskih pašnjaka, koji su prepoznati kao posebno bogatstvo koje doprinosi očuvanju biodiverziteta (specifična flora i fauna, korišćenje prilagođenih lokalnih rasa), a imaju i poseban ekonomski i kulturni značaj. Podrška se daje poljoprivrednim gazdinstvima koja najmanje tri mjeseca u godini drže stoku (svoju i stoku uzetu na mljekarinu) na katunima. Podrška ima oblik plaćanja po uslovnom grlu.

Održivost u vodoprivredi

Od aprila 2017. godine, uveden je moratorijum na eksploataciju šljunka i pijeska iz rječnih korita. Odluka o zabrani dalje eksploatacije šljunka i pijesak donijeta je zbog isteka koncesionih ugovora, pojave nelegalne i neplanske eksploatacije, a kao dodatni uslov koji je uticao na uvođenje moratorijuma bio je i nepostojanje projekata regulacije vodotoka. Izrađen je i Akcioni Plan za sprovođenje moratorijuma na eksploataciji rječnih nanosa i zaštite rječnih tokova. U cilju koordinacije i implementacije, a kao i jedna od aktivnosti predviđenih Akcionim planom, formirana je radna grupa za praćenje realizacije planiranih aktivnosti tokom trajanja Moratorijuma. Koordinacioni tim je obišao sve lokacije u Crnoj Gori i sačinio Izvještaj o zatečenom stanju nakon uvođenja Moratorijuma. Izvještaj koordinacionog tima prikazao je zatečeno stanje na terenu, koje se uzelo kao nulto stanje i koje je bilo mjerilo rada na uređenju vodotoka u narednom periodu. Moratorijumom je obuhvaćeno 25 lokacija u koritima rijeka: Morače, Lima, Tare, Ibra, Grnčara i Gračanice, gdje su koncesioni ugovori istekli tokom 2016. godine, kao i ostale kritične tačke u rječnim koritima. Koordinacioni tim za praćenje odluke o zabrani eksploatacije rječnih nanosa imao je intenzivne terenske aktivnosti u cilju kontrole poštovanja moratorijuma i izvođenja interventnih radova. Uprava za vode formirala je komisiju sa zadatkom pregleda korita rijeka Lim, Tara i Grnčar, a na potezima gdje se formiraju rječni sprudovi i gdje erozija uništava priobalno zemljište. Komisija je pregledom rječnih korita, sa ocjenom postojećeg stanja i predlogom sanacionih mjera, sačinila Izvještaje za 6 opština na čijim teritorijama gravitiraju rijeke Grnčar, Lim i Tara, te i predložila Upravi za vode da izda saglasnosti za interventne radove. Ukupni efekti interventnih radova su više nego zadovoljavajući.

Aktivnosti na izradi Planova upravljanja rječnim slivovima sa programom mjera za svako vodno područje su u toku kroz projekat "Jačanje kapaciteta za implementaciju Okvirne direktive o vodama u Crnoj Gori". Projekat je počeo početkom 2017. godine, trajaće tri godine i usvajanje planova očekuje se tokom 2020. godine. Planovi će integrisati mjere zaštite biodiverziteta, i kroz njih će se uspostaviti kontinuirani

monitoring površinskih i podzemnih voda shodno zahtjevima Okvirne direktive o vodama. Planovi će biti predmet Strateške procjene uticaja na životnu sredinu.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Broj planova sa integrisanim ciljevima zaštite vrsta i staništa
2. Broj planova upravljanja koji sadrže harmonizovane i dogovorene mjere zaštite od požara na nacionalnom nivou
3. Povećanje procenta drvene mase koja je posiječena sa urednom dokumentacijom i žigom doznake
4. Broj raskinutih koncesija u odnosu na broj neostvarenih planova
5. Sertifikovana površina šuma
6. Godišnje količine sakupljenih nedrvenih proizvoda dio su izvještaja o stanju životne sredine
7. Broj podnetih prijava po godinama za nelegalni lov i ribolov
8. Donešen i sprovodi se program harmonizovanih aktivnosti za suzbijanje nelegalnih podvodnih aktivnosti
9. Broj planova i programa sa integrisanim mjerama za očuvanje važnih prirodnih i poluprirodnih travnih formacija
10. Broj podnetih prijava po godinama za nelegalne eksploatacije šljunka i pijeska

Planovi upravljanja riječnim slivovima sadrže mjere zaštite biodiverziteta

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
 Na osnovu parcijalnih dokaza
 Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
 Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
 Nema sistema monitoringa
 Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Navedeni cilj prati se kroz donošenje predviđenih dokumenata i statistikom inspeksijskih kontrola. Za većinu indikatora stoga monitoring je jednostavan ali recimo izostaje kada je riječ o godišnjim količinama sakupljenih nedrvenih proizvoda kao i potpun monitoring podnetih prijava po godinama za nelegalni lov. Stoga isti treba uspostaviti da bi se navedeni cilj u potpunosti mogao pratiti shodno definisanim indikatorima.

Strateški cilj D: Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020 godine

Operativni cilj 12: Smanjenje pritisaka iz sektora: saobraćaj, energetika i izgradnja infrastrukture

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

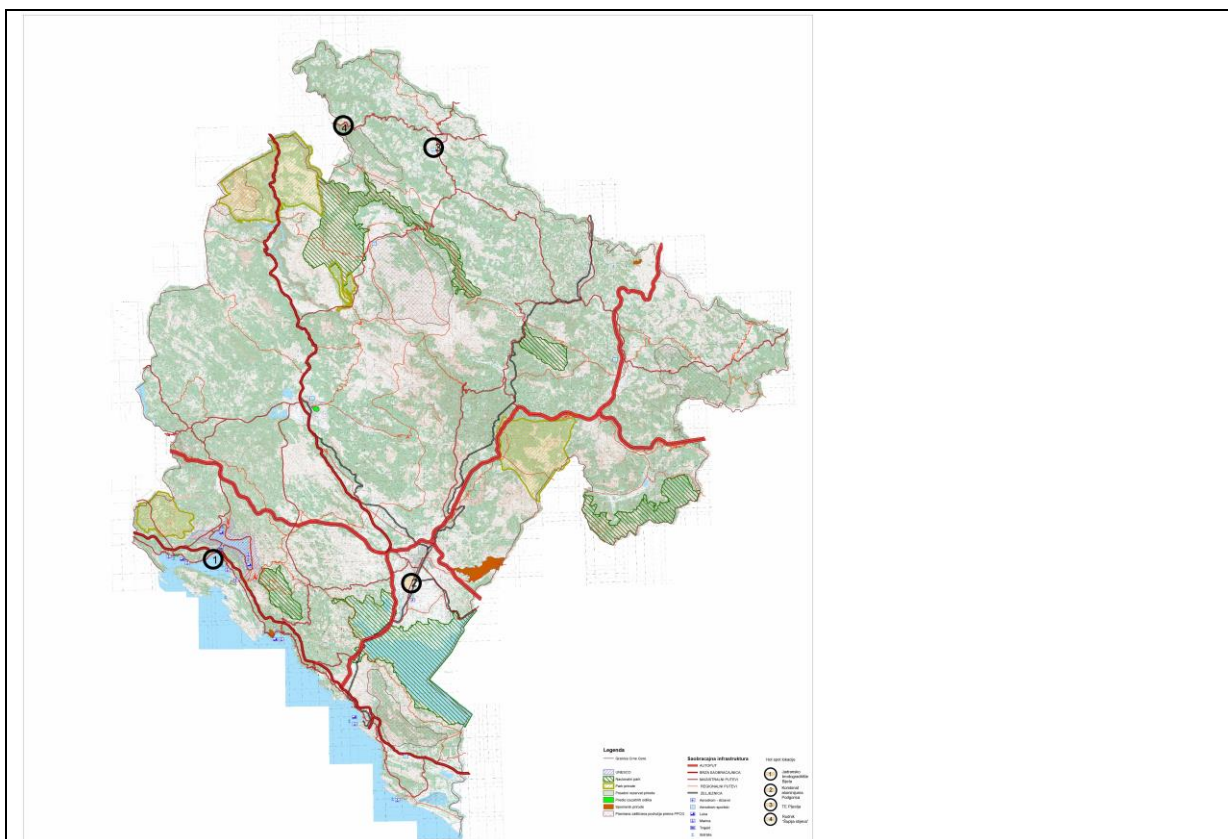
Decembar 2018.

Dodatne informacije:

Crna Gora ima usvojen Pravilnik o mjerama zaštite i načinu održavanja prelaza za divlje životinje (Sl.list 80/2010). U dosadašnjoj praksi, ovom pitanju se nije posvećivala posebna pažnja. Integracija mjera za siguran prelaz životinja je postala aktuelna sa planovima za rekonstrukciju magistralnih puteva u centralnom regionu (Podgorica-Danilovgrad), kao i sa izgradnjom autoputa Bar - Boljare. U trenutku izvještavanja, ne može se govoriti o izgradnji objekata na putnoj infrastrukturi koji služe zaštiti biodiverziteta.

Na slici 2 prikazana je mapa postojećih i planiranih saobraćajnica u odnosu na postojeća i planirana zaštićena područja. Naročito aktuelna je izgradnja prvog autoputa u Crnoj Gori. Koridor čitavog autoputa će zahvatati 1400 km² u dužini od oko 165 km, dok će oko 40km dugačka dionica koja je trenutno u izgradnji zahvatati 350 km². Sa mape se može vidjeti da će izgradnja autoputa zahvatiti dio prostora postojećih zastićenih područja i to NP Skadarsko jezero, SP Cijevna i PP Komovi, a uticaće i na neka planirana zaštićena područja sa čijim će se teritorijama graničiti ili prolaziti kroz njih. To je slučaj i sa nekim drugim saobraćajnicama manjeg reda.

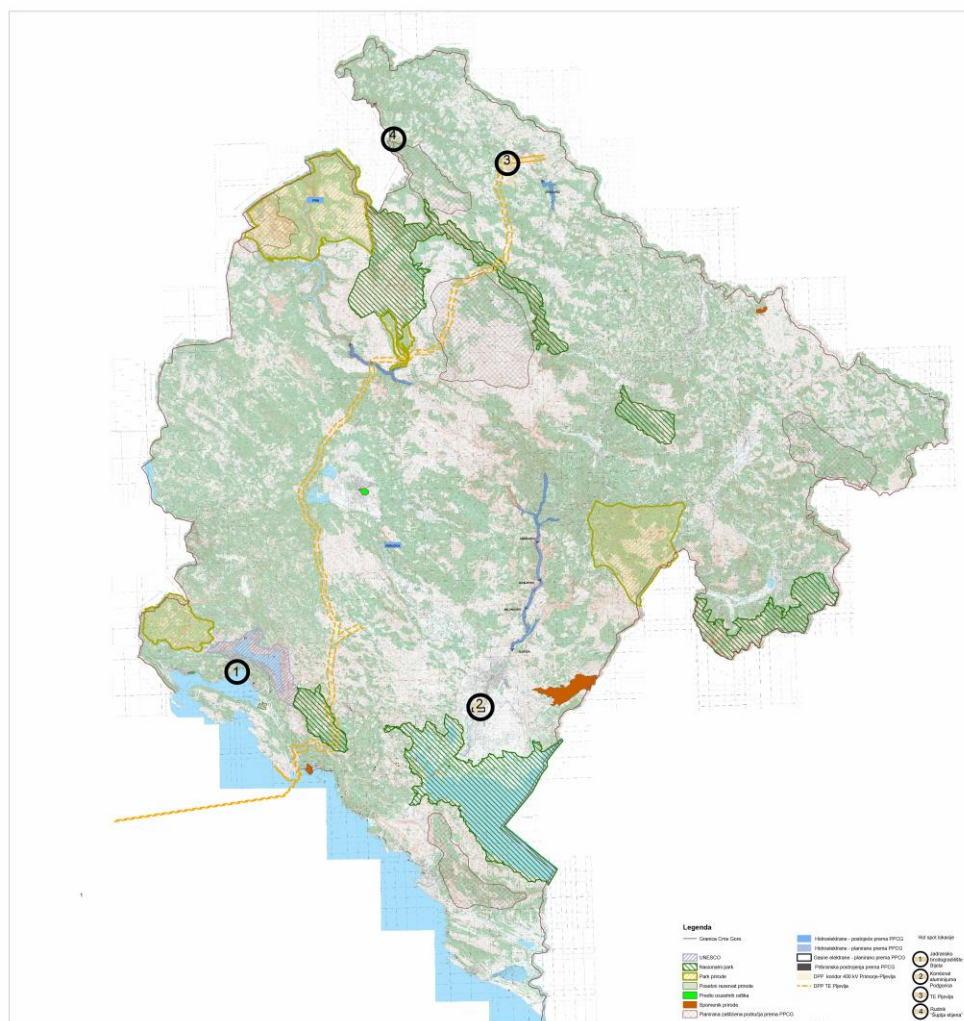
Gradnja autoputa je podigla interesovanje javnosti zbog uticaja na zživotnu sredinu. Iako kompanija koja gradi autoput ima uređene sisteme za prečišćavanje otpadnih voda u kampovima i baznim stanicama, vrši monitoring kvaliteta voda, emisije čestica i buke, primjećuju se strukturne promjene u staništima u blizini trase autoputa, uključujući i korito rijeke Tare. Opservacije mještana i korisnika prostora ukazuju na smanjenje lokalnih populacija pojedinih vrsta riba i beskičmenjaka. Monitoring biodiverziteta je uspostavljen, ali još nema dovoljnog vremenskog kontinuuma da bi se procijenilo koliki je uticaj izgradnje autoputa na biodiverzitet i da li je privremen ili trajan. Mjere sanacije i revitalizacije tog područja su planirane nakon izgradnje autoputa.

Slika 2 - Mapa postojećih i planiranih saobraćajnica u odnosu na postojeća i planirana zaštićena područja

Što se energetske objekata tiče, energetska politika predviđena je izgradnja novih postrojenja, prvenstveno velikog broja malih hidroelektrana na većini vodotokova u sjevernom dijelu zemlje. Za sve te objekte obavezna je izrada procjene uticaja na životnu sredinu, kao i integracija mjera zaštite biodiverziteta kao što su održavanje ekološkog minimuma. Međutim, nezvanična osmatranja ukazuju da se u fazama konstrukcije i rada ovih postrojenja predviđene mjere ne poštuju, te se na određenim lokacijama primjećuje degradacija staništa i smanjenje ili nestanak populacija vrsta. Osim toga, kao što je navedeno na nekoliko drugih mjesta u ovom Izvještaju, količina i kvaliteta dostupnih podataka o biodiverzitetu obično nije dovoljna da bi se na osnovu njih donijele odluke kojima bi se minimizirao uticaj energetske i infrastrukturne objekata na biodiverzitet.

Slika 3 prikazuje mapu postojećih i planiranih energetske objekata u odnosu na zaštićena područja. Od posebnog značaja je prekogranični energetska kabal koji je u fazi izgradnje i prolazi kroz teritorije NP Durmitor, SP Dragišnica i Komarnica i NP Lovćen. Takođe, planovima razvoja energetike predviđena je izgradnja sistema brana na rijeci Morači. Ovaj projekat je već neko vrijeme u žiži javnosti, jer se smatra da će drastično uticati na hidrološki režim ne samo rijeke Morače već i Skadarskog jezera, te posljedično imati veliki uticaj na biodiverzitet.

Slika 3 - Mapa postojeće i planirane energetske infrastrukture u odnosu na zaštićena područja

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Broj planiranih i izgrađenih objekata na putnoj infrastrukturi u svrsi zaštite biodiverziteta
2. Priprema dokumenta za izgradnju energetskih objekata sadrže dovoljan nivo informacija o biodiverzitetu za donošenje odluka

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

Prema Corine Land Cover analizi (tabela 9), može se vidjeti da je došlo do povećanja površina pod saobraćajnom infrastrukturom.

Tabela 9 - Podaci i pokrivenosti promjenama u zemljištu pod saobraćajnom infrastrukturom na osnovu Corine Land Cover (CLC) metodologije

Namjena (CLC klasa)	2006	2012	2018	Razlika 2006-2012	Razlika 2012-2018
Putna i željeznička infrastruktura	61,14	284,77	313,73	223,63	28,95
Luke	137,04	149,13	174,96	12,09	25,84
Aerodromi	359,93	515,65	541,23	155,73	25,58

Na osnovu svih ovih podataka, može se zaključiti da je u sektorima saobraćaja i energetike došlo do povećanja broja infrastrukturnih objekata odnosno površina pod njima, što se u nedostatku podataka iz monitoringa može koristiti kao indikator uticaja na biodiverzitet. Posmatran kao takav, ukazuje na povećanje pritiska.

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Ministarstvo za ekonomski razvoj \(2008\) - Detaljni prostorni plan autoputa Bar-Boljare](#)
[Service contract for the Copernicus Land monitoring services Production of CORINE Land Cover for the 2018 reference year \(CLC2018\) for Denmark, Latvia, Switzerland and the West Balkan countries](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

U ovom kontekstu, monitoring je djelimičan. U sektoru saobraćaja nema praćenja izgradnje i uticaja infrastrukture za zaštitu biodiverziteta, statistike direktnog uticaja na biodiverzitet (npr. životinje stradale u prelazima). Što se tiče autoputa, kompanija koja ga radi vrši monitoring otpadnih voda, kvaliteta voda, buke i emisije čestica na autoputu. Ministarstvo održivog razvoja i turizma je angažovalo stručnjake da vrše monitoring biodiverziteta na rijeci Tari.

U sektoru energetike, upravljači energetske objekta su u obavezi da angažuju referentne stručnjake na monitoringu tokom izvođenja radova i da u kontinuitetu dostavljaju izvještaje inspekciji, ali u praksi se to ne sprovodi.

Strateški cilj D: Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020 godine

Operativni cilj 13: Postizanje održivog turizma

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja

☐ Nepoznato
Datum procjene: Decembar 2018.
Dodatne informacije Sudeći samo po osnovu nacionalnih indikatora, u ovoj mjeri nije bilo značajnijih promjena. Važeća strategija turizma donešena je još 2008 (za period do 2020). Prema njoj, razvoj turizma u Crnoj Gori treba da bude zasnovan na prirodnim potencijalima, te da se podstiču oblici turizma vezani za prirodu. Zadnjih godina je rađeno na podsticanju tih oblika turizma (npr. planinarenje, biciklizam), direktno i kroz podršku razvoju ruralnog turizma, za koji je donešena posebna strategija. Njom se, pak, ne definišu posebne mjere zaštite biodiverziteta. Nova strategija turizma je u pripremi, i u ovom trenutku se ne može govoriti o njenom doprinosu zaštiti biodiverziteta. Iako je zadnjih godina primjetan trend rasta posjetioca u zaštićenim područjima procjene kapaciteta nosivosti i uticaja posjetioca na biodiverzitet do sada nijesu urađene ni za jedno zaštićeno područje.
Indikatori korišćeni u procjeni 1. Broj planova i programa sa ugrađenim mjerama i broj mjera koje se sprovode 2. Procjena sprovedena za najmanje 2 nacionalna parka
Opišite druge alatke ili načine procjene napretka Turizam je jedna od prioritetnih razvojnih grana u Crnoj Gori, i zadnjih godina bilježi značajan trend rasta. Broj posjetilaca raste, a naročito u zaštićenim područjima, gdje se praktikuju oblici turizma vezani za prirodu (planinarenje, biciklizam, posmatranje ptica...). Međutim, to sa sobom donosi i neke negativne pojave, kao što je direktno uznemiravanje divlje flore i faune od strane posjetilaca, povećano generisanje otpada i otpadnih voda koji nijesu zbrinuti na adekvatan način, kao i proliferacija gradnje turističkih objekata, od kojih su mnogi nelegalni i na uštrb prirodnih staništa. Ciljane procjene uticaja posjetioca odnosno sektora na biodiverzitet ne postoje. Tako da se, sagledavajući situaciju mimo mjera i indikatora definisanih u NBSAP, može zaključiti da je po pitanju turizma došlo do povećanja pritiska ovog sektora na biodiverzitet, odnosno do udaljavanja od cilja.
Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti
Nivo pouzdanosti gore navedene procjene ☒ Na osnovu sveobuhvatnih dokaza ☐ Na osnovu parcijalnih dokaza ☐ Na osnovu ograničenih dokaza
Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore. Indikatori za planirane mjere su lako mjerljivi, te se po njima nedvosmisleno može uraditi procjena.
Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene ☐ Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Kao što je navedeno, postojeće strategije u turizmu ne definišu posebne mjere za biodiverzitet, a ni mimo toga nije uspostavljen monitoring uticaja turizma (u njegovim različitim oblicima) na prirodu u Crnoj Gori. Statistika o broju turista koji dolaze u Crnu Goru vodi se od strane Zavoda za statistiku Crne Gore (Monstat), a takođe i JP Nacionalni Parkovi vode statistiku broja posjetilaca u Nacionalnim parkovima. Agencija za zaštitu prirode i životne sredine objavljuje podatke o posjetama Nacionalnim parkovima na godišnjem nivou u Informacijama o stanju životne sredine i vrši izračunavanje broja posjetilaca u odnosu na površinu pojedinog nacionalnog parka. U nedostatku studija koje procjenjuju uticaj turizma na biodiverzitet, statistike turista/posjetioca predstavljaju pokazatelj pritiska na životnu sredinu, koji po tome raste.

Strateški cilj D: Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020 godine

Operativni cilj 14: Mjere ublažavanja uticaja invazivnih vrsta

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

U izvještajnom periodu odvijalo se nekoliko inicijativa i programa po pitanju invazivnih vrsta.

Zakon o stranim i invazivnim stranim vrstama izrađen je tokom 2018. godine i on transponuje međunarodne standarde u nacionalni zakonski okvir u Crnoj Gori i uvodi mehanizme za adekvatne načine sprečavanja unošenja i širenja stranih i invazivnih stranih vrsta biljaka, životinja i gljiva, radi ublažavanja i smanjivanja na najmanju moguću mjeru štetnog uticaja na biodiverzitet, usluge ekosistema i/ili zdravlje ljudi.

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove vrši monitoring i sprovodi mjere iskorjenjavanja vrsta štetnih po poljoprivredne sorte i alergena (Tabela 10). Uprava kontroliše i drveni materijal za pakovanje porijeklom iz Kine koji predstavlja

fitosanitarni rizik za unošenje veoma štetnih organizama *Bursaphelenchus xylophilus*, *Monochamus sp.*, *Anoplophora glabripennis* i *Anoplophora chinensis*. Fitosanitarni inspektori na mjestima unošenja vrše zdravstveni pregled drvenog materijala za pakovanje koji nosi robe definisane propisom (mermer, granit, kamen i dr.), a koji predstavlja najveći fitosanitarni rizik. Nakon zdravstvenog pregleda od strane fitosanitarnog inspektora, drveni materijal za pakovanje koji nije bio propisno označen u skladu sa ISPM 15 se uništava spaljivanjem.

Tabela 10 – Spisak vrsta i mjere koje se realizuju od strane Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

Vrsta	Mjera
<i>Radopholus similis</i>	Nadzor od 2017. radi sprječavanja unošenja, kao i radi potvrđivanja statusa ove nematode
<i>Phytophthora ramorum</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Gibberella circinata</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Ralstonia solanacearum</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Clavibacter michiganensis subsp. sepedonicus.</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Potato spindle tuber viroid</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Synchytrium endobioticum</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Rhynchophorus ferrugineus</i> (surlaš)	Nadzor
<i>Anoplophora chinensis</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Anoplophora glabripennis</i>	Nadzor i mjere eradikcije
<i>Epitrix cucumeris</i> , <i>Epitrix similaris</i> , <i>Epitrix subcrinita</i> , <i>Epitrix tuberis</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Xanthomonas campestris pv. pruni</i> <i>Pseudomonas syringae pv. persicae</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije potvrđeno
<i>Xylella fastidiosa</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije utvrđeno
<i>Citrus tristeza</i>	Nadzor i mjere eradikcije
<i>Xylella fastidiosa</i>	Nadzor, zabilježeno širenje
<i>Anthonomus eugenii</i>	Analiza utvrđivanja prisustva-prisustvo nije utvrđeno
<i>Pepino mosaic virus</i>	Monitoring - prisustvo nije potvrđeno
<i>Dryocosmus kuriphilus</i>	
<i>Bursaphelenchus xylophilus</i> , <i>Monochamus sp.</i> , <i>Anoplophora glabripennis</i> i <i>Anoplophora chinensis</i>	Nadzor i nije utvrđeno prisustvo
<i>Ambrosia artemisifolia</i>	Monitoring i mjere edukacije i suzbijanja
<i>Tephritidae</i> , <i>Drosophilidae</i>	Nadzor i mjere
<i>Bactrocera oleae</i> , <i>Ceratitis capitata</i>	Stalni nadzor
Cikade prenosioica fitoplazmi	Stalni nadzor

U okviru redovnog monitoringa na Tivatskim solilima, JP Morsko dobro je konstatovalo prisustvo par invazivnih vrsta i to: plavog raka (*Callinectes sapidus*), malog indijskog mungosa (*Herpestes auropunctatus*), *Odonata- Tritemis anulata*, azijska bubamara (*Coleoptera- Harmonia ahydria*) i parazitoidna Hymenoptera (*Sceliphron caementarium*). Takođe, za vrstu plavi rak realizovana je i aktivnost podizanja svijesti o ovoj vrsti u cilju ostvarivanja lova iste i korišćenja u ishrani što bi doprinijelo smanjenju brojnosti populacije.

JP Nacionalni Parkovi prikupljaju terenske podatke o distribuciji i stepenu invazivnosti pojedinih alohtonih biljnih vrsta duž sjeverne obale Skadarskog jezera, uključujući *Amorpha fruticosa*, *Glaedichia triacanthos* *Xanthium strumarium*, *Ambrosia angustifolia*, *Ailanthus altissima*, *Egeria densa*

Institut za biologiju mora je kroz projekat BALMAS prikupljao podatke o vrstama iz balastnih voda, periodično od ribara i o vrsti *Caulerpa cylindracea* (tzv. tumor Mediterana) kao i o pojavama drugih vrsta u sklopu svojih redovnih istraživačkih aktivnosti koje nisu specifično posvećene istraživanjima prisutnosti i rasprostranjenja invazivnih vrsta.

Što se tiče balastnih voda, postoje samo dvije luke koje su po tom pitanju relevantne: Bar i Kotor. Projektom BALMAS te luke su dobile opremu za indikativno i detaljno ispitivanje balastnih voda ali je ograničen broj ljudi koji se služi tom opremom, dok same luke ne posjeduju postrojenja za prihvatanje balastnih voda. Svakako kontrole, brodskih knjiga o izmjeni balastnih voda se sprovode redovno i u slučaju sumnje uzorci se uzimaju na dalje ispitivanje.

Sproveden je i istraživački projekat za utvrđivanje rasprostranjenja i brojnosti invazivne vrste invertibrata *St. albopicta* (*Ae. albopictus*), i zebra školjke *Dreissena polymorpha* na području crnogorskih slatkovodnih sistema. Takođe je istraživačkim aktivnostima zabilježeno širenje crvenouhe kornjače (*Trachemys scripta*).

I pored navedenog, sveobuhvatna i sistematizovana istraživanja o invazivnim vrstama koja bi dala sliku njihove distribucije i stepena invazivnosti u Crnoj Gori ne postoje, stoga informacije koje bi bile relevantne za donošenje odluka i planiranje nijesu potpune.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Broj i karakteristike invazivnih vrsta dio informacionog sistema o stanju biodiverziteta u mjeri koja omogućava cjelovito sagledavanje problema
2. Broj luka opremljenih za praćenje i obradu balastnih voda u odnosu na broj luka

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

U procjeni su korišćeni izvještaji relevantnih institucija o projektima, aktivnostima i programima koje sprovode po pitanju invazivnih vrsta.

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Izveštaj Sektora za fitosanitarne poslove za 2017. godinu](#)

Balmas Projekat - <https://www.balmas.eu/balmas-tools/knowledge-center>

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove vrši redovan monitoring vrsta štetnih po poljoprivredne sorte i alergena. Takođe, u dvije luke postoji oprema za ispitivanje balastnih voda. Upravljači zaštićenih područja sprovode monitoring invazivnih vrsta na svojim teritorijama. Međutim, iako postoje parcijalne aktivnosti po ovom pitanju ne postoji centralizovana baza podataka i sveobuhvatan i uspostavljen sistem monitoringa koji se realizuje na koordinisan način kako bi se utvrdilo rasprostranjenje i karakteristike svih invazivnih vrsta u mjeri koja omogućava cjelovito sagledavanje problema.

Strateški cilj D: Registrovano je značajno smanjenje identifikovanih direktnih pritisaka na biodiverzitet do 2020 godine**Operativni cilj 15: Mjere ublažavanja uticaja klimatskih promjena****Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja**

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

U tabeli 11 su predstavljene mjere koje se sprovode u okviru Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. Već je naglašeno da oblast biodiveziteta nije izdvojena kao zasebna oblast već da ona obuhvata poljoprivredu i šumarstvo i djelimično se prožima sa ostalim sektorima prvenstveno kroz upotrebu biomase.

Tabela 11 - Pregled realizacije mjera iz Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030.

Mjera	Institucija	Rok	Status realizacije
Oblast poljoprivreda			
Podsticaji za očuvanje i održivo korišćenje ugroženih autohtonih i lokalnih pasmina stoke i biljnih vrsta koje su ugrožene genetskom erozijom	MPRR, poljoprivredni proizvođači,	2030.	Nije dospjelo
Održivo korišćenje planinskih pašnjaka	MPRR, poljoprivredni proizvođači	2030.	Nije dospjelo
Podrška razvoju organske proizvodnje	MPRR, poljoprivredni proizvođači	2030.	U toku
Solarni paneli za katune	ME, MPRR, poljoprivredni proizvođači	2030.	Realizovano
Oblast šumarstvo			
Jačanje produktivnosti, stabilnosti i otpornosti šuma i pejzaža	MPRR, Uprava za šume, Privatni vlasnici šuma	2023.	U toku
Podsticanje na pošumljavanje, dodatnu sadnju i njegu šumskih šikara	MPRR, Uprava za šume	2023	Nije dospjelo
Upravljanje i uzgoj privatnih šuma, prilagođeno sistemu označavanja	MPRR, Uprava za šume, privatni vlasnici šuma, opštine	2023.	U toku
Pružanje kvalitetnih autohtonih sjemena i sadnica šumskog drveća	MPRR, Uprava za šume, naučnoistraživačke institucije, komercijalni ponuđači rasadničke proizvodnje.	2023.	U toku
Izgradnja šumskih komunikacija kako bi se obezbijedila održivost sječe	MPRR, Uprava za šume, koncesionari, vlasnici šuma, opštine.	2023.	U toku
Definisanje novog koncepta za srednjeročni razvoj drvne industrije	ME, MPRR, preduzeća u oblasti drvne industrije, klaster drvoperađivača, Privredna komora, kontrolne organizacije (laboratorije i zavodi za ispitivanje kvaliteta) u izabranim zemljama EU, Regionalne Privredne komore u izabranim zemljama EU, Kompanije iz oblasti drvne industrije u izabranim zemljama EU	2023.	U toku
Povećanje potražnje za biomasom uvođenjem grijanja javnih zgrada kogeneracijom na drvnu sječku	ME, MPRR, MF, MZ, MP, MK, Uprava za imovinu, preduzeća u drvnoj industriji, menadžment objekata od javnog značaja, privatni vlasnici šuma i njihova udruženja, kao učesnici u lancu snabdijevanja	2023.	U toku
Uključivanje drvnih proizvoda u "zelene javne nabavke"	MF, MPRR, Direkcija za javne nabavke, kao i javna preduzeća i ustanove.	2023.	Nije dospjelo
Definisanje izvoznog klastera za odabrane gotove proizvode	Liderska preduzeća iz drvne industrije, ministarstva, agencije, institucije i ustanove, banke, konsultantske kuće, Privredna komora, inostrani partneri.	2023.	Realizovano
Razvoj fleksibilnijeg sistema prodaje drveta	MPRR, Uprava za šume, preduzeća iz drvne industrije. Poreska uprava, Privredna komora	2023.	U toku
Uvođenje lanca i kontrole cirkulacije drveta	MPRR, Uprava za šume, Poreska uprava, Privatni vlasnici šuma, koncesionari, Izvođači radova i prevoznici, Drvna industrija	2023.	U toku
Ulaganja u drvnu industriju	ME, MPRR, MP, Univerziteti, Institut za Standardizaciju, Preduzeća u drvnoj industriji i šumarstvu, Projektni biro i konsultantske agencije	2023.	Realizovano
Jačanje uloge i učešća lokalnog stanovništva u zajedničkim programima ruralnog razvoja	Područne jedinice, Uprave za šume i savjetodavne službe, postojeća udruženja na lokalnom nivou, odjeljenja lokalne samouprave zadužena za lokalni razvoj, zainteresovano lokalno stanovništvo i lokalna preduzeća.	2023.	Nije dospjelo
Poboljšanje infrastrukture u ruralnim	MPRR, MSP	2023.	U toku

područjima (ruralna infrastruktura)			
Raznovrsnost ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima kroz promociju uloge šuma i šumarstva	Područne jedinice Uprave za šume i savjetodavne službe, postojeća udruženja na lokalnom nivou, odjeljenja lokalne samouprave zadužena za lokalni razvoj, zainteresovana noloalno stanovništvo i lokalna preduzeća.	2023.	Nije dospjelo
Ulaganja u mala preduzeća šumarstva i drvne industrije u ruralnim područjima	Područne jedinice Uprave za šume i savjetodavne službe, postojeća udruženja na lokalnom nivou, odjeljenja lokalne samouprave zadužena za lokalni razvoj, zainteresovano lokalno stanovništvo i lokalna preduzeća.	2023.	Realizovano
Ulaganja u turizam	MPPR, MORT	2023.	Nije dospjelo
Održivo upravljanje i korišćenje nedravnih šumskih proizvoda	Područne jedinice Uprave za šume, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine, postojeća udruženja vlasnika šuma i vlasnici šuma, zainteresovana na postojeća lokalna preduzeća, zaštićena područja.	2023.	Nije dospjelo
Stabilni šumski ekosistemi visokog kvaliteta: zaštićena staništa i vrste u cijelom šumskom području kroz integraciju zahtjeva Natura 2000 u planove upravljanja šumama	MPPR, Uprava za šume, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine, institucije koje upravljaju pojedinim zaštićenim područjima, Lovački savez	2023.	U toku
Eko-sistemske pristup upravljanju šumama i zaštite prirode	MPPR, Uprava za šume, druge državne i lokalne institucije, privatni vlasnici šuma, preduzeća, NVO	2023.	U toku
Razgraničenje pašnjaka i šuma, registracija i regulisanje prava korišćenja	Vlasnici šuma, MPPR, Uprava za šume, Regionalni parkovi	2023.	Realizovano
Poboljšanje upravljanja šumama u nacionalnim parkovima	MPPR, Nacionalni parkovi, vlasnici zemljišta, korisnici u NP.	2023.	Realizovano
Očuvanje otvorenih prostora unutar šuma	MUP, MPPR	2023.	Nije dospjelo
Unaprjeđenje organizacije institucija uključenih u borbu protiv šumskih požara	MUP, MPPR, Uprava za šume, Preduzeća u sektoru šumarstva, opštinske službe za zaštitu i spašavanje	2023.	U toku
Ulaganje u opremu i preventivne mjere za gašenje požara	Preduzetne i dobrovoljne vatrogasne jedinice, MPPR, Uprava za šume, opštinske službe za spašavanje, MUP, vlasnici šuma	2023.	U toku
Uključivanje stanovništva u prevenciju i gašenje požara	MUP	2023.	Nije dospjelo
Razvoj i testiranje metoda rehabilitacije za spaljena područja	MPPR, Uprava za šume, naučne institucije i udruženje vlasnika šuma	2023.	Realizovano
Razmjena iskustava i saradnje sa institucijama iz regiona	MPPR, Uprava za šume, MUP, Službe za zaštitu i spašavanje u opštinama.	2023.	Realizovano

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Izvještaj o realizaciji mjera iz Nacionalne strategije o klimatskim promjenama

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Drugi nacionalni izvještaj Crne Gore o klimatskim promjenama prema okvirnoj konvenciji ujedinenih nacija o klimatskim promjenama \(UNFCCC\) Podgorica, april 2015](#)
[Nacionalni akcioni plan za borbu protiv dezertifikacije, 2015. godine](#)
[Izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030.godine \[www.dmcsee.org\]\(http://www.dmcsee.org\)](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

Na osnovu sveobuhvatnih dokaza

- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Strateški cilj E: Do 2020. godine stvoreni su preduslovi i sprovede se ciljane mjere za zaštitu biodiverzita

Operativni cilj 16: Sprovede se aktivnosti na zaštiti najugroženijih vrsta

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

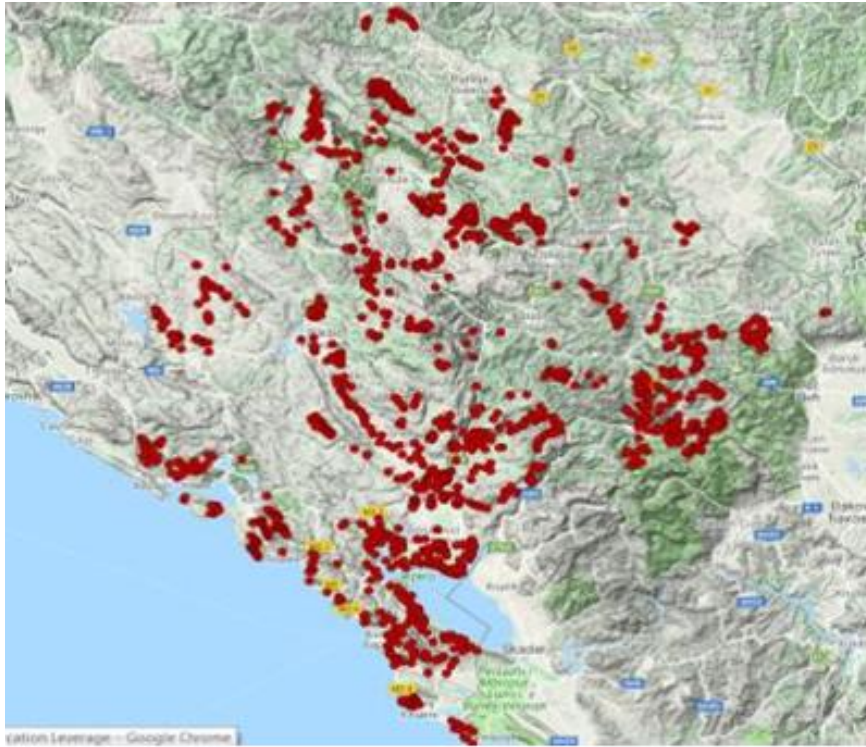
- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

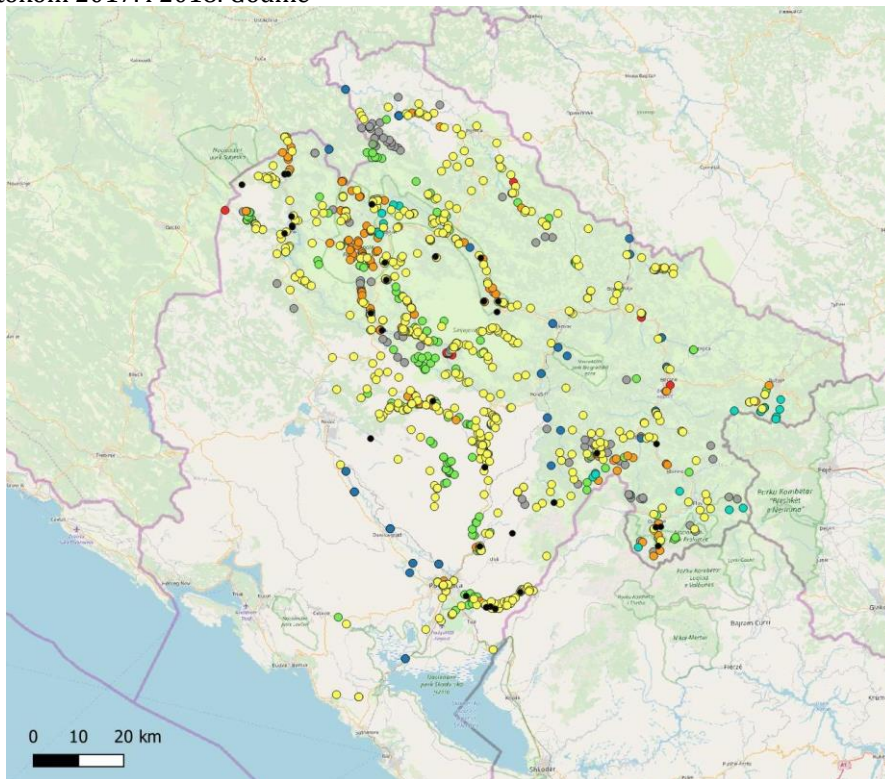
Decembar 2018.

Dodatne informacije

Aktivnosti na zaštiti ugroženih vrsta su se prvenstveno odnosile na procjenu stanja, urgoženosti i rasprostranjenja zakonom zaštićenih i N2000 vrsta. Procjene rasprostranjenja i stanja su vršene kroz projekat "Uspostavljanje Natura 2000" (tokom 2017. i 2018. godine) i istraživanjima sprovedenim od 2014-2018. navedenim u Poglavlju II mjera 6. Agencija za zaštitu životne sredine sprovodi na godišnjem nivou program monitoring stanja biodiverziteta ali zbog nedostatka podataka za cijelu teritoriju Crne Gore, kao i ograničenog obima i koncepta programa, sveobuhvatne procjene stanja i ugroženosti vrsta još uvijek nijesu moguće. Kroz navedene napore, na osnovu literature i podataka dobijenih kroz terenska istraživanja došlo se do novih informacija o rasprostranjenju vrsta iz Aneksa II Direktive o staništima i Aneksa Direktive o pticama, a koje su upisane u bazu podataka. Osim toga, kroz ORF Projekat-BIMER komponentu urađena je i lista endema u Jugoistočnoj Evropi (vaskularne biljke, sisari, vodozemci, gmizavci i tvrdokrilci (Coleoptera)) koja uključuje i listu endema Crne Gore i razvijene su tri mape rasprostranjenja - za biljke, kičmenjake i tvrdokrilce.

Slika 4 - Rasprostranjenje vrsta ptica sa Priloga Direktive o pticama registrovanih kroz Natura 2000 Projekat tokom 2017. i 2018. Godine

Slika 5 - Rasprostranjenje vrsta sa Priloga II Direktive o staništima registrovanih tokom terenskih istraživanja tokom 2017. i 2018. godine u sklopu Natura 2000 projekta

Što se tiče Crvenih knjiga, one nijesu urađene. Doprinos tom procesu dao je Centar za zaštitu i proučavanje ptica Crne Gore, koji je 2015. godine objavio Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom koji predstavlja osnov izrade crvene liste ptica. Prethodno je

(2008, 2010) dat predlog vrsta biljaka i procjena njihovog statusa kao doprinos pripremi crvene knjige flore za Crnu Goru, ali ona još nije urađena (Petrovic i Stesevic 2010).

Kada je riječ o mjeri izrada i sprovođenje Akcionih planova za najugroženije vrste u periodu od 2014. izrađeni su:

- Akcioni plana za kudravog pelikana (*Pelecanus crispus*) u okviru projekta Noe Conservation;
- Prekogranični Akcioni plan za zaštitu slijepih miševa na Skadarskom jezeru (GIZ CSBL projekat).
- Akcioni plan za mrkog medveda radiće se u predstojećem periodu u okviru projekta "Zaštita mrkog medvjeda u Dinaridima" (Centar za zaštitu i proučavanje ptica, podržan od strane MAVA fondacije).

Na osnovu navedenog, mjera je ocijenjena kao djelimično efikasna, jer je dosadašnjim istraživanjima kroz program Natura 2000 pokriveno 14% teritorije Crne Gore sa aspekta Direktive o staništima, izrada crvenih knjiga je u povoju, dok je izrada i implementacija akcionih planova još u toku. Stoga iako postoje navedene aktivnosti po pitanju zaštite ugroženih vrsta, obim samih aktivnosti još uvijek nije na nivou da se mogu dati sveobuhvatne procjene stanja, urgoženosti i rasprostranjenja zakonom zaštićenih i N2000 vrsta, odnosno na osnovu njih predložiti adekvatne ciljne mjere za njihovu zaštitu.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Objavljena Crvena knjiga flore Crne Gore
2. Najmanje kompletno obrađeno 70% vrsta u odnosu na broj zaštićenih vrsta u Crnoj Gori
3. Pripremljena i implementirana najmanje 3 Akciona plana za zaštitu najugroženijih vrsta

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

[Conservation Action Plan for bat population in Shkodër/Skadar Lake](#)

[Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom](#)

[Projekat Natura 2000 u Crnoj Gori - <http://www.natura2000.me/>](#)

<http://zastitaprirode.me>

[Petrović D., Stesević D. \(2010\) - Materials for the red book of vascular flora of Montenegro \(second contribution\), Biological Nyssana, 1 \(1-2\), pp 27-34](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore

Indikatori su kvantitativni i lako mjerljivi te je procjena pouzdana.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Monitoring definisanih indikatora se realizuje na osnovu činjeničnog stanja u smislu usvajanja crvenih lista i/ili knjiga, akcionih planova za vrtse, procjene implementacije, te broja vrsta za koje je izvršena procjena stanja rasprostranjenja i ugroženosti.

Međutim, sistem monitoringa za procjenu stanja vrsta i pored svih navedenih aktivnosti još uvijek nije uspostavljen, izuzev nekih vrsta ptica, jer se još uvijek prikupljaju podaci o bazičnom rasprostranjenju za većinu vrsta i stvara osnova za budući monitoring.

Strateški cilj E: Do 2020. godine stvoreni su preduslovi i sprovode se ciljane mjere za zaštitu biodiverzita

Operativni cilj 17: Sprovode se aktivnosti na zaštiti najugroženijih staništa

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

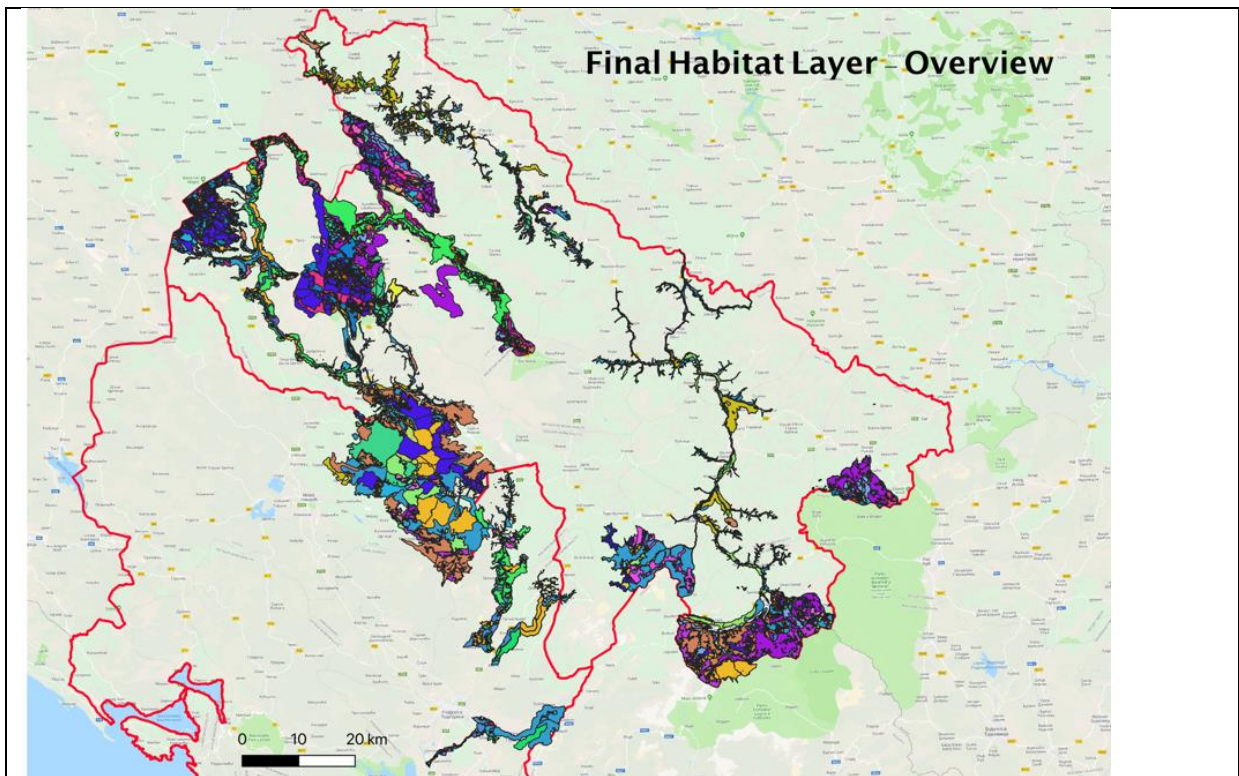
- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

U okviru projekta "Uspostavljanje NATURA 2000 mreže" dopunjen je nacrt Kataloga tipova staništa Crne Gore značajnih za Evropsku Uniju koji uključuje oko 90 stanišnih tipova. Tokom realizacije terenskih istraživanja u 2017. i 2018. godini u 9 KBA područja (Bioč, Maglić, Volujak i dio kanjona Pive, Kanjon Cijevne i Ćemovsko polje, Durmitor sa dolinom Komarnice i Pridvorice, Hajla, Komovi i Kanjon male rijeke, Ljubišnja i Ćehotina, Kanjon rijeke Morača, Moračke planine i Prokletije i dolina Lima) mapirano je 215 838 ha što je nešto više od 14% ukupne teritorije Crne Gore za 52 stanišna tipa. Kako je obrađen samo ograničen procenat teritorije Crne Gore, nije moguće konstatovati da su mape kompletne već se moraju nastaviti aktivnosti mapiranja i na ostatku teritorije Crne Gore.

Slika 6. Mapirani stanišni tipovi u 9 KBA (IPA Projekat “Uspostavljanje Nature 2000”)

Akcioni planovi za najugroženija staništa nisu izrađeni niti je bilo aktivnosti po ovom pitanju u izvještajnom periodu.

S obzirom na navedeno, iako se sprovode aktivnosti po pitanju zaštite staništa najviše u smislu istraživanja, njihov obim još uvijek nije na nivou da se mogu dati sveobuhvatne procjene stanja, ugroženosti i rasprostranjenja stanišnih tipova i nacionalno i međunarodno ekološki značajnih lokaliteta. Stoga je ovaj cilj djelimično postignut.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Najmanje obrađeno 50 stanišnih tipova (u skladu sa Katalogom stanišnih tipova Crne Gore).
2. Pripremljena i implementirana najmanje 3 Akciona plana za zaštitu najugroženijih staništa.

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

Projekat Natura 2000 u Crnoj Gori - <http://www.natura2000.me/>

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Indikatori su kvantitativni i lako mjerljivi te je procjena pouzdana.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Monitoring se vrši kroz implementaciju projekta uspostavljanja Natura 2000 u Crnoj Gori. Podaci o rasprostranjenju staništa prikupljaju kao poligoni u digitalnoj formi, te je moguće izračunavanje površine mapiranih staništa korišćenjem GIS alata.

Strateški cilj E: Do 2020. godine stvoreni su preduslovi i sprovode se ciljane mjere za zaštitu biodiverzita

Operativni cilj 18: Podržati očuvanje gena

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

U Crnoj Gori postoje i koriste se veliki broj autohtonih poljoprivrednih kultura i domaćih životinja. Međutim, sa promjenama u poljoprivredi kao što su napuštanje tradicionalnih oblika korišćenja zemljišta, modernizacija farmi itd, populacije autohtonih sorti i rasa se smanjuju. Populacije rasa domaćih životinja kao što su ovce iz grupe pramenki, goveče buša, balkanski magarac i druge su u opadanju, a njima specifični genotipovi se erodiraju kroz hibridizaciju sa drugim, alohtonim, rasama radi pospješivanja produktivnosti. Za neke od njih postoji program *in situ* zaštite koji se sprovodi kroz program saradnje između Biotehničkog Fakulteta i poljoprivrednika, a subvencionisan je od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Što se tiče biljnog agrobiodiverziteta, Crna Gora je u prethodnom periodu kroz projekte uspostavila banku gena poljoprivrednog bilja koja služi i u svrhe *ex situ* zaštite.

Od ostalih inicijativa za zaštitu genofonda izdvajaju se tri botaničke baste - Dulovine u Kolašinu, Brezojevice kod Plava i arboretum u Grahovu. Sve tri su privatne inicijative pojedinaca, pokrenute sa ciljem očuvanja primjeraka vrste divlje flore, i osim konzervacijske imaju i istraživačku i edukativnu ulogu. Botanička basta Dulovine u Kolašinu je tokom 2017. postala organizaciona jedinica JP Nacionalni parkovi, kojom će

se upravljati kroz upravljačku strukturu NP Biogradska Gora. Plan upravljanja je u procesu izrade.

Indikatori korišćeni u procjeni

- Botaničke Bašte u Dulovinama i Brezjojevicama, Arboretum generala Kovačevića, kao i zbirke komercijalno značajnog voća i usjeva imaju imenovane upravljače, bužete i planove upravljanja

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Strateski cilj F: Do 2020.godine kreirana je ekološka infrastruktura kao osnova očuvanja nacionalnog biodiverziteta

Operativni cilj 19: Uspostaviti integralnu i efikasnu zelenu mrežu koja uključuje i nova zaštićena područja

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Analiza trenda proglašenja zaštićenih područja data u Poglavlju II pokazuje da je on pozitivan, tj. da su u prethodnom periodu urađeni naporu ka postizanju zacrtanog cilja. Iako do sada taj cilj nije postignut, inicijative koje su u toku ukazuju na to da će do 2020.

doći do povećanja površine pod zaštitom (uključujući i morske ekosisteme).

Takođe, ekološka mreža sa odgovarajućim ekološkim koridorima još uvijek nije uspostavljena, ali aktivnosti su u toku. Kroz projekat "Uspostavljanje Nature 2000 u Crnoj Gori" izvršena je inventarizacija 9 KBA za staništa i vrste sa Direktive o staništima i identifikovana su 33 potencijalna područja za ptice. Do sada je kroz projektne aktivnosti mapirano nešto više od 14 % teritorije u odnosu na Direktivu o staništima, a nastavak istraživanja je planiran u predstojećem periodu, od čega se očekuje da će stvoriti preduslovi za formalno uspostavljanje ekološke mreže do 2025. godine.

Indikatori korišćeni u procjeni

Za procjenu su korišćeni sljedeći indikatori:

1. Broj zaštićenih područja po Uredbi o Nacionalnoj listi indikatora zaštite životne sredine ("Službeni list CG" br. 19/13) osnovanih u izvještajnom periodu. Za marinska ZP, cilj je bio proglasiti tri
2. Procenat površine kopna (uključujući slatkovodne ekosisteme) pod zaštitom u odnosu na ukupnu površinu Crne Gore - cilj: 17%
3. Procenat površine mora pod zaštitom u odnosu na ukupnu površinu zaštićenih područja u zemlji - cilj 10%
4. Postojanje odluke Vlade o proglašenju ekološke mreže

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

/

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

<http://www.prirodainfo.me/>
[Prostorni plan Crne Gore do 2020.](#)

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
 Na osnovu parcijalnih dokaza
 Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Indikatori korišćeni za mjerenje napretka su kvantitativni i lako mjerljivi, te daju jasnu sliku o tome da li je cilj postignut ili ne.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
 Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
 Nema sistema monitoringa
 Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Metodologija praćenja indikatora, uključujući one koji se odnose na zaštićena područja, definisana je u Uredbi o Nacionalnoj listi indikatora zaštite životne sredine ("Službeni

list CG” br. 19/13). Podaci se prikupljaju na godišnjem nivou od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, na osnovu Studija zaštite i druge stručne dokumentacije koja se shodno Zakonu o zaštiti prirode izrađuje u postupku proglašenja zaštićenih prirodnih dobara.

<http://www.prirodainfo.me/Izvjestaji/PoVrstiZasticenogPodrucja>

Uredba o Nacionalnoj listi indikatora zaštite životne sredine (“Službeni list CG” br. 19/13)

<http://www.sluzbenilist.me/pregled-dokumenta-2/?id={A1057ED2-782D-4610-BA06-B59294238A12}>

Strateski cilj F: Do 2020.godine kreirana je ekološka infrastruktura kao osnova očuvanja nacionalnog biodiverziteta

Operativni cilj 20: Osigurati efikasnost mreže kroz unaprijeđenje upravljanja

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
 Na putu da se postigne cilj
 Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
 Nema značajnih promjena
 Udaljavanje od cilja
 Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Shodno Registru zaštićenih područja, u Crnoj Gori je do sada proglašeno njih 72. Od toga, 41 (57%) ima imenovane upravljače, a 8 (11,1%) ima usvojene planove upravljanja (tabela 12).

Tabela 12- Statistika zaštićenih područja prema planu upravljanja

Vrsta zaštićenog područja (za koje postoji osnivački akt)	Broj ZP	Broj ZP sa planom upravljanja
Strogi rezervat prirode	3	0*
Nacionalni park	5	5
Posebni rezervat prirode	1	0*
Park Prirode	4	1
Spomenik prirode	57	2
Predio izuzetnih odlika	2	0
Ukupno	72	8

* Rezervati prirode se nalaze u okviru granica nacionalnih parkova. Kao takvi nemaju sopstvene upravljače odnosno planove upravljanja, ali se njima upravlja kroz upravljačke mehanizme nacionalnih parkova

Što se tiče područja većih od 100ha, ima ih 17, od toga, 15 (88%) ima imenovane upravljače, a 6 (35,29%) plan upravljanja.

Shodno ovim indikatorima, postavljeni cilj nije dostignut iako je napravljen napredak.
Indikatori korišćeni u procjeni 1. Procenat zaštićenih područja većih od 100 ha koji imaju upravljača, plan upravljanja i godišnji budžet - cilj 100%
Opišite druge alatke ili načine procjene napretka
Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti www.prirodainfo.me
Nivo pouzdanosti gore navedene procjene ☒ Na osnovu sveobuhvatnih dokaza ☐ Na osnovu parcijalnih dokaza ☐ Na osnovu ograničenih dokaza
Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore. Indikatori su kvantitativni i lako mjerljivi te je procjena pouzdana.
Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene ☐ Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan ☐ Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme) ☐ Nema sistema monitoringa ☒ Monitoring nije potreban
Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring). U postojećim planovima upravljanja za zaštićena područja identifikovan je i način monitoringa implementacije planova. Na osnovu toga zaštićena područja podnose godišnje izvještaje o sprovođenju planova upravljanja resornom ministarstvu.
Strateški cilj G: znanje o biodiverzitetu je unaprijeđeno, sistematizovano i kroz razvijene mehanizme široko i ravnopravno dostupno Operativni cilj 21: Razviti istraživanja i oragnizovati efikasan sistem prikupljanja i obrade podataka
Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja ☐ Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj ☐ Na putu da se postigne cilj ☒ Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri ☐ Nema značajnih promjena ☐ Udaljavanje od cilja ☐ Nepoznato
Datum procjene: Decembar 2018.
Dodatne informacije Osnova centralizovanog informacionog sistema o biodiverzitetu je uspostavljena ali za njegovu punu funkcionalnost potreban je dalji razvoj sistema što podrazumijeva tehničko programiranje, održavanje i povezivanje sa GIS-om.

Pored navedenog, podaci o biodiverzitetu koji su u posjedu Agencije za zaštitu prirode i životne sredine javno se objavljuju u godišnjim Informacijama o stanju životne sredine, kao rezultat programa praćenja stanja biodiverziteta. Podaci o zaštićenim područjima dostupni su na portalu www.prirodainfo.me. Dodatno, putem mehanizma slobodnog pristupa informacijama svi podaci su dostupni javnosti na zahtjev.

Što se tiče dugoročnog plana monitoringa biodiverziteta, on još uvijek nije izrađen. Kroz Projekat Conservation and Sustainable Use of Biodiversity at Lakes Prespa, Ohrid and Shkodra/Skadar (CSBL) koji implementira GIZ, izrađen je priručnik za monitoring odabranih vrsta za Skadarsko jezero, koji bi trebao da obezbijedi standardizovano kontinuirano praćenje tih vrsta i uporedivost dobijenih podataka.

Takođe, obim istraživačkih projekata koji su realizovani u periodu od 2014-2018. godine je značajan, ali i dalje nema sistematične i održivog pristupa podrške istraživanju biodiverziteta.

Detaljnije informacije o gore navedenom date su u Poglavlju II, Mjere 6 i 7.

Na osnovu ovoga može se konstatovati da je napravljen korak u smislu povećanja obima podataka i lakše i veće dostupnosti, ali će za potpuno postizanje cilja biti neophodno sprovesti značajne dalje napore na standardizovanju metodologija prikupljanja podataka, njihovoj primjeni, razmjeni informacija, podataka i rezultata istraživanja između svih relevantnih zainteresovanih strana kao i nadogradnja i unapređenje funkcionalnosti uspostavljene osnove za informacioni sistem o biodiverzitetu.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Centralizovan informacioni sistem o biodiverzitetu (uključujući, ali ne ograničavajući se na informacije o karakteristikama vrsta, staništa i zaštićenih područja)
2. Informacije iz baze podataka o biodiverzitetu, kao i druge zvanične informacije o biodiverzitetu dostupne 24/7
3. Donešen dugoročni plan monitoringa biodiverziteta do 2020.
4. Mjere za podsticanje istraživanja biodiverziteta od strane studenata, organizacija, NVO sektora, Univerziteta, istraživačkih centara definisane i integrisane u planove i programe, uključujući i planove upravljanja zaštićenim područjima

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

www.prirodainfo.me

<http://zastitaprirode.me>

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
 Na osnovu parcijalnih dokaza
 Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Indikatori za praćenje dostizanja cilja su lako mjerljivi, te se sa sigurnošću može procijeniti postignuti napredak.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

/

Strateški cilj G: znanje o biodiverzitetu je unaprijeđeno, sistematizovano i kroz razvijene mehanizme široko i ravnopravno dostupno

Operativni cilj 22: Učiniti informacije o biodiverzitetu javno dostupnim, objediniti znanja i osigurati pravednu raspodjelu koristi od genetičkog diverziteta

Stepen napretka ka implementaciji odabranog cilja

- Na putu da se prevaziđe postavljeni cilj
- Na putu da se postigne cilj
- Napredak ka cilju, ali u nedovoljnoj mjeri
- Nema značajnih promjena
- Udaljavanje od cilja
- Nepoznato

Datum procjene:

Decembar 2018.

Dodatne informacije

Po pitanju napora da se informacije o biodiverzitetu učine dostupnijim date su informacije u Poglavlju II Mjere 6 i 7, kao i u opisu Operativnog cilja 20.

Crna Gora još nije ratifikovala Nagoja protokol, međutim pripremne aktivnosti su sprovedene i ratifikacija je planirana tokom 2019. godine. U narednom periodu neophodno je prvo analizirati nacionalnu situaciju (politike, propisi, kapacitete institucija za implementaciju Protokola, kao i cost-benefit analizu) za potrebe implementacije Nagoja protokola.

Indikatori korišćeni u procjeni

1. Uspostavljen CHM mehanizam (uključujući i portal), kao široka platforma za razmjenu informacija i znanja o biodiverzitetu
2. Pokrenut proces ratifikacije Nagoja protokola

Opišite druge alatke ili načine procjene napretka

Relevantne web stranice, web linkovi i dokumenti

www.prirodainfo.me

<http://zastitaprirode.me>

Nivo pouzdanosti gore navedene procjene

- Na osnovu sveobuhvatnih dokaza
- Na osnovu parcijalnih dokaza
- Na osnovu ograničenih dokaza

Molimo da navedete objašnjenje za nivo pouzdanosti naveden gore.

Indikatori za praćenje dostizanja cilja su lako mjerljivi, te se sa sigurnošću može procjeniti postignuti napredak.

Adekvatnost informacija praćenja za podršku ocjene

- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je adekvatan
- Monitoring u vezi sa ovim ciljem je djelimičan (npr. samo pokriva deo područja ili teme)
- Nema sistema monitoringa
- Monitoring nije potreban

Molimo da opišete kako se cilj prati i da li postoji sistem za praćenje (monitoring).

Poglavlje IV - Doprinos sprovođenju globalnih Aichi ciljeva

Aichi cilj 1: Najkasnije do 2020, ljudi su svjesni vrijednosti biodiverziteta i koraka koje mogu preduzeti u cilju njegove zaštite i održivog korišćenja

Aichi cilju 1 korespondira Strateški cilj A i Operativni cilj 1, čime je Crna Gora prepoznala važnost da učini biodiverzitet jednim od društvenih i političkih prioriteta. Detaljne informacije o doprinosu ovom Aichi cilju date su kroz prethodna poglavlja (Poglavlje II- Mjera 1, Pooglavlje III - Operativni ciljevi 1, 2). Doprinos se može sumirati na sljedeći način:

- Crna Gora je u svoje nastavno-obrazovne programe uključila međupredmetne teme kroz koje se posebna pažnja posvećuje temama biodiverzitet i klimatske promjene. U program je do sada uključeno 35 % nastavnika te na taj način kroz edukaciju učestvuje u jačanju svijesti o vrijednosti biodiveziteta i potrebe njegove zaštite.

- Odvija se veliki broj edukativnih programa koje realizuju organizacije civilnog društva a koje okupljaju učenike, studente i eksperte, a uključuju i monitoring programa za određene vrste čime se takođe doprinosi jačanju svijesti o potrebi zaštite biodiverziteta.

- Zaštićena područja su u velikoj mjeri uključila u svoje redovne aktivnosti lokalne zajednice kroz rad socio-ekonomskih foruma i to u svih 5 nacionalnih parkova i jednom parku prirode, što doprinosi podizanju svijesti, promjenama stavova i odnosa, i uključivanju lokalnih zajednica i stanovništva u procese zaštite i održivog korišćenja područja.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Aichi cilj 2: Do 2020., biološke vrijednosti su integrisane u nacionalne i lokalne strategije razvoja, strategije smanjenja siromaštva i procese planiranja, a po potrebi i u nacionalne finansije, kao i sistem izvještavanja

Ovom Aichi cilju korespondira nacionalni stateški cilj B, i operativni cilj 3, što znači da je Crna Gora sama prepoznala potrebu za vertikalnom i horizontalnom integracijom pitanja biodiverziteta. Detaljne informacije o tome date su u Poglavlju II u okviru opisa mjere 3, a ovom prilikom se može sumarno zaključiti sljedeće:

- Krovne nacionalne strategije razvoja kao i sektorska strateška dokumenta koja su u prethodnom periodu revidirana su prepoznali značaj pitanja biodiverziteta, i u određenoj mjeri inkorporirali pitanja njegove zaštite.

- Na nivou lokalnih samouprava donešeni su Lokalni akcioni planovi za biodiverzitet kojima se pitanja njegove zaštite tretiraju na lokalnom nivou
- Sprovode se mehanizmi procjene uticaja, ali su identifikovane neophodnosti unapređenja funkcionisanja ovog mehanizma
- Urađeno je nekoliko studija valuacije usluga ekosistema, koje su se koristile za informisanje donosioca odluka u sektoru životne sredine

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Kada govorimo o pitanjima ekosistemskih usluga i njihove procjene, Crna Gora je u odnosu na zemlje u svom okruženju u prednosti. Ona je među prvima izradila ekonomsku valuaciju, inkorporirala koncept ekosistemskih usluga u Zakon o zaštiti prirode, Zakon o nacionalnim parkovima i Nacionalnu strategiju održivog razvoja kao i uvela ovaj koncept u univerzitetske studijske programe. Kroz tekuće međunarodne projekte koji podrazumijevaju edukaciju i izradu valuacija, crnogorski eksperti iz ove oblasti svoje znanje i iskustva prenose kolegama u regionu i doprinose procesu integracija ekosistemskih usluga u razvojne planove.

Aichi cilj 3: Do 2020, podsticaji, uključujući i subvencije štetne po biodiverzitet, su uklonjeni, ukinuti ili reformisani kako bi se smanjili ili izbjegli negativni uticaji, a pozitivni podsticaji za očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta su razvijeni i primjenjuju se u skladu s Konvencijom i drugim relevantnim međunarodnim obavezama, uzimajući u obzir nacionalne društveno-ekonomske uslove

Što se tiče subvencija i drugih izvora finansiranja povezanih sa očuvanjem raznolikosti biodiverziteta, sve je veća potreba za redovnijim i regulisanim praćenjem i provjerom potencijalnih "štetnih" finansijskih subvencija i ulaganja na nacionalnom nivou. Crna Gora je trenutno veoma orijentisana prema putnoj infrastrukturi kao što je izgradnja autoputa i prema obnovljivim izvorima energije, kao što su izgradnje malih hidroelektrana, ugradnja solarnih sistema isl. Ovi projekti pokazali su se kao značajni mehanizmi finansijske podrške za pojedince i privatne kompanije.

Najveći problem, međutim, predstavljaju subvencije za električnu energiju na koje se Crna Gora u potpunosti oslanja. Osim toga ne postoje adekvatni podsticaji za ekološko ponašanje. Čini se da je glavna prepreka za usklađen odnos između subvencija, podsticaja i očuvanja biodiverziteta nedostatak doslednog pristupa među sektorskim politikama, posebno kada se razmatraju poljoprivreda, turizam i saobraćaj.

Bez obzira na to, postoje sistemi kao što su subvencije za poljoprivrednike koji promovišu tradicionalnu poljoprivrednu praksu koja ne narušava okolinu, kao i neke subvencije za turističke objekte koji rade na ekološki prihvatljiviji način.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Aichi cilj 4: Do 2020. organi vlasti, poslovni sektor i interesne strane na svim nivoima su preduzeli korake za postizanje ili su implementirali planove za održivu proizvodnju i potrošnju

Zadatak Fonda za zaštitu životne sredine (EKO fond) je da obezbijedi sredstva za realizaciju projekata, čiji je cilj očuvanje svih komponenti životne sredine i racionalno korišćenje prirodnih resursa kao osnovnih uslova za održivi razvoj.

Pojedinci i preduzeća u Crnoj Gori preduzimaju dobrovoljne aktivnosti kako bi promovisali obrasce održive proizvodnje i potrošnje.

Potrošnja organske hrane i proizvoda ne igra značajnu ulogu na crnogorskom tržištu, ali su proizvođači uvjereni u rastući potencijal, što se pokazuje povećanim trendom organske sertifikacije.

Preduzeća su započela instalacije solarnih sistema i izgradnje ekološki prihvatljivih zgrada koje su podržane kroz različite finansijske subvencije.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Aichi cilj 5: Do 2020. stopa gubitka svih prirodnih staništa, uključujući i šume je u najmanju ruku prepolovljena i, gdje je moguće, svedena na nulu, a stepen degradacije i fragmentacije je značajno smanjen

U tabeli 13 date su analize promjena u staništima na osnovu Corine Land Cover analize za period od 2006 godine do 2018. godine. Ono što se može primijetiti je da postoji znatna razlika u promjenama između perioda 2006-2012 i 2012-2018 godine, u smislu da je u kasnijem periodu (koji pokriva i izvještajni period) došlo do smanjenja površina pod određenim tipom zemljišta - prvenstveno poljoprivrednih i šumskih.

Na osnovu analize Corine Land Covera između 2012. i 2018. godine, 7961 ha, što predstavlja oko 0,58% teritorije Crne Gore, promijenilo je pokrovnost zemljišta. Najveće promene dogodile su se u klasi 3 na 1. nivou, odnosno požari su ostavili 2350 ha spaljenog područja koje su ranije zauzimale šume, a prelazna vegetacija i krčenje šuma (31x-324) su zahvatili 2100 ha. Vještačke površine povećane su za gotovo 1000 ha dok su poljoprivredne površine smanjene za skoro 300 ha (tabela 13).

Tabela 13 - Corine Land Cover (CLC) analiza promjena u razlicitim klasama zemljista

Namjena	2006,00	2012	2018,00	Razlika 2006- 2012	Razlika 2012- 2018
Oranica	836,98	5497,28	5479,05	4660,29	-18,22

Vinogradi	2561,23	3526,70	3547,53	965,47	20,83
Voćnjaci	185,60	122,73	122,73	-62,87	0,00
Maslinjaci	489,65	1620,81	1620,81	1131,16	0,00
Pašnjaci	26229,32	28005,85	27928,47	1776,53	-77,38
Stalni i godišnji zasadi	126,82	126,80	126,80	-0,02	0,00
Kultivisana područja	27389,14	53419,59	53467,71	26030,46	48,12
Poljoprivredna područja	162301,01	170865,73	170599,36	8564,72	-266,38
Listopadna šuma	373168,93	389861,53	387586,78	16692,60	2274,75
Četinarska šuma	98055,10	107538,19	107167,27	9483,09	-370,92
Mješovita šuma	105849,15	111364,64	110732,90	5515,49	-631,74
Travnate površine	101971,22	113225,10	113234,78	11253,89	9,68
Slabo obrasla područja	523,53	819,89	819,89	296,36	0,00
Šiblje	11003,56	17552,19	17369,91	6548,62	-182,28
Prelazna šuma -žbun	296240,87	314701,93	315986,73	18461,06	1284,80
Oskudna vegetacija	95086,46	105004,35	104550,71	9917,90	-453,65
Plaže, dine, pijesak	1925,15	2329,94	2328,13	404,78	-1,80
Stijene, klifovi	17019,76	17846,77	17846,77	827,01	0,00
Opožarena područja	1015,87	5941,87	7998,02	4926,01	2056,15
Močvare	11130,76	12272,37	12268,53	1141,61	-3,84
Zaslanjena područja	104,70	979,37	979,37	874,66	0,00
Solane	1463,16	1462,71	1462,71	-0,45	0,00
Kanaili za navodnjavanje	568,62	1731,92	1731,92	1163,30	0,00
Vodne površine	26146,98	36062,67	36062,67	9915,69	0,00
Morske lagune	x	1380,09	1380,09	1380,09	0,00
Estuari	0,05	124,83	124,83	124,78	0,00
More	2678,84	371285,56	371261,34	368606,72	-24,21

Kao što je predstavljeno u Proglavlju III, opis operativnog cilja 9, značajan procenat promjene poljoprivrednog zemljišta je usljed urbanizacije. Što se tiče šuma, glavni faktori gubitka su požari (koji su odgovorni za 61% od ukupne promjene za period 2006-2012, odnosno 39,3% za period 2012-2018), kao i konverzija u prelazne šume, što

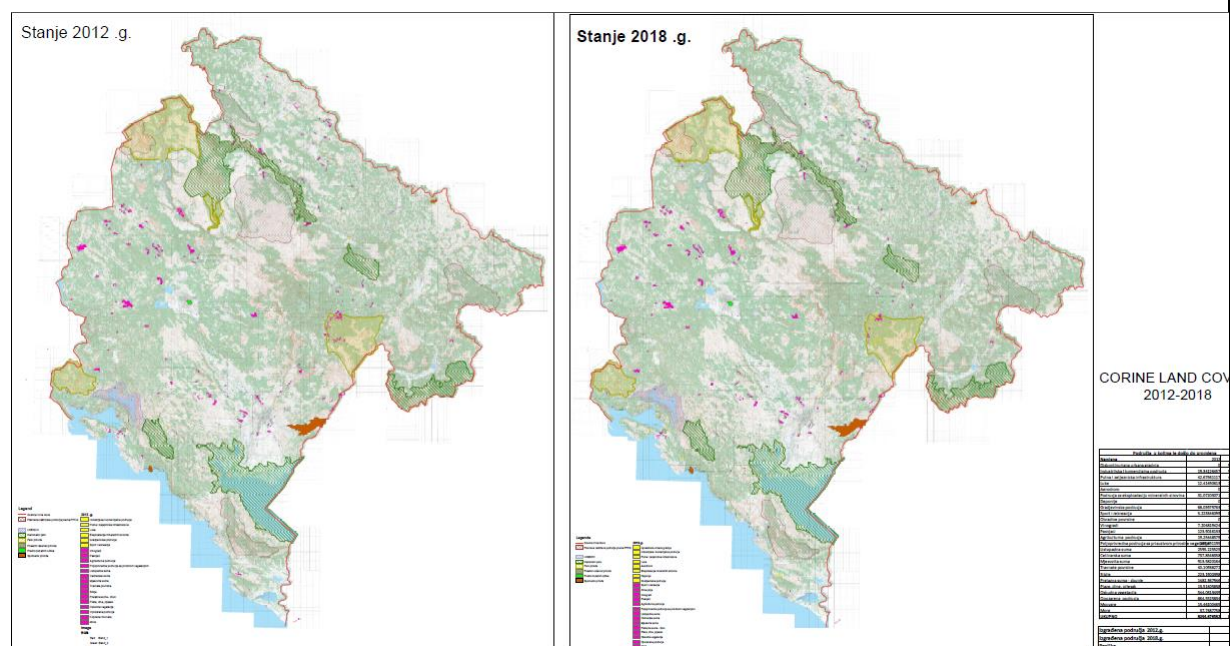
ukazuje na različite faze sukcesije usljed antropogenog uznemiravanja (29,8% od ukupne promjene u 2006-2012, odnosno 49,4% za period 2012-2018).

Promjene su prikazane na slici 7. Kao što se može vidjeti, one čine dispergovani mozaik i najviše su skoncentrisane u centralnom dijelu, tj. u okolini najvećih urbanih centara Podgorica, Nikšić i Danilovgrad.

Sto se tiče zaštićenih područja, analize ne pokazuju negativne promjene osim u dijelu Komova gdje su neka prirodna područja prešla u izgrađena (slika 7).

Treba napomenuti da metodologija Corine Land Cover vrsi analizu na nivou 5ha te da je moguće da bi se korišćenjem finije rezolucije detektovao veći obim promjena.

Svakako, iako je evidentno da su antropogeni uticaji ostavili traga na prirodne ekosisteme, i da se obim promjena povećao u odnosu na period prije izvještajnog, procenat teritorije koji je zahvaćen je mali, pri čemu promjene nisu dovele do značajnog smanjenja i fragmentacije staništa.

Slika 7 - Promjene u namjeni zemljišta u prethodnom periodu prema Corine Land Cover metodologiji

Informacije o aktivnostima restoracije staništa date su dolje u opisu aktivnosti za Aichi cilj 15.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Aichi cilj 6: Do 2020. sve ribe, beskičmenjaci i vodene biljke koriste se i njima se upravlja na održiv način, legalno i primjenjujući ekosistemski pristup tako da je

prelov izbjegnut, na snazi su planovi i mjere za oporavak svih gotovo izlovljenih vrsta, ribarstvo nema značajan negativan utjecaj na ugrožene vrste i osjetljive ekosistema, a uticaji ribarstva na zalihe, vrste i ekosisteme su u okviru sigurnih ekoloških granica

Crnogorska ribolovna flota je zastarjela i preko 80% flote pripada sektoru malog obalnog ribolova pa prema naučnom mišljenju, nema ni kapaciteta da se izvrši prelov ekonomski važnih i drugih vrsta, čemu u prilog govori i podatak da je crnogorski ulov oko 1% ukupnog ulova na Jadranu.

Međutim, u okviru Generalne komisije za ribarstvo Mediterana (GFCM) sprovode se procjene stanja stokova za 5 vrsta riba u Jadranskom moru na godišnjem nivou (za inćuna (*Engraulis encrasicolus*), srdele (*Sardina pilchardus*), oslića (*Merluccius merluccius*), barbuna (*Mullus barbatus*) i kozice (*Parapenaeus longirostris*). Za potrebe procjene stanja stokova koriste se podaci zavisni od ribolova (ukupan ulov, ukupan iskrcaj, biološki podaci iz ulova) i podaci koji su nezavisni od ribolova (naučna istraživanja MEDITS i MEDIAS).

Ocjena stanja stoka inćuna od 2014. godine na nivou cijelog Jadrana je da je previše eksploatisan i u stadijumu visoke eksploatacije (Overexploited and in overexploitation), sa biomasom koja varira ali je uvijek iznad Blim (referentna vrijednost biomase ispod koje se smatra da se populacija više ne može obnoviti).

Ocjena stanja stoka srdele od 2014. godine na nivou cijelog Jadrana je da je stok u stadijumu visoke eksploatacije i previše eksploatisan (In overexploitation and overexploited). Biomasa varira iz godine u godinu, ali je uvijek iznad Blim (referentna vrijednost biomase ispod koje se smatra da se populacija više ne može obnoviti).

Radi očuvanja stokova inćuna i srdele GFCM je donio odluku o mjerama za smanjenje stope eksploatacije ovih vrsta koje je potrebno sprovesti u čitavom Jadranu, a samim tim i u Crnoj Gori (Recommendation GFCM/42/2018/8 on further emergency measures in 2019-2021 for small pelagic stocks in the Adriatic Sea (geographical subareas 17 and 18)). Stoga ograničen je broj ribolovnih dana na ove vrste, određene oblasti su zabranjene za ribolov, donijet je ribolovni zabran u trajanju od 15 dana tokom perioda mrijesta za obje vrste, itd.

Ocjena stanja stoka oslića od 2014. godine na nivou cijelog Jadrana varira od ocjene da je stok prelovljen i u prelovu (overfished and in overfishing) do ocjene da je previše eksploatisan i u prelovu (overexploited and in overfishing). Od 2014. godine postoji blag porast biomase dijela populacije koji se mrijesti (SSB), a vrijednost ribolovne smrtnosti pokazivala je rast do 2013. godine, nakon čega pokazuje pad u narednim godinama.

Stanje stoka barbuna je da je eksploatacija ove vrste na održivom nivou, odnosno da su

ribolovni mortalitet ili ribolovni napor iznad vrijednosti referentnih tački. Vrijednost ribolovne smrtnosti pokazuje pad, dok vrijednost biomase dijela populacije koji se mrijesti pokazuje rast tokom poslednjih godina.

Stanje stoka kozice se mijenjalo od visok nivo prelova za 2014. godinu, do eksploatacija je na održivom nivou poslednjih godina. Vrijednost biomase dijela populacije koji se mrijesti i vrijednost broja mladih jedinki koji obnavljaju populaciju pokazuju veliki porast od 2014. godine na dalje, dok vrijednost ribolovnog mortaliteta pokazuje veliki pad tokom istog perioda.

Na osnovu procjena stanja za navedene ciljane vrste GFMC je donio odluke o relevantnim mjerama za smanjenje stope eksploatacije na čitavom Jadranu, a samim tim i u Crnoj Gori.

Bez obzira na trenutno stanje flote, navedeno iznad, Zakon o morskom ribarstvu i marikulturi (SL CG, br. 56/09 i 47/15) predviđa ograničenja u cilju očuvanja ribljih resursa i vršenja održivog ribolova, kao što su: zabrana ispuštanja alohtonih i genetski modifikovanih vrsta ribe i drugih morskih organizama u more, zabrana obavljanja podvodnih aktivnosti na lokacijama za koje nije dobijeno odobrenje organa uprave, zabrana ribolova i sakupljanja zaštićenih vrsta riba i drugih morskih organizama, zabrana obavljanja ribolova u zaštićenim ribolovnim područjima, zabrana ribolova pridnenim i lebdećim kočama na udaljenosti od 3 NM, odnosno dubini od 50 m, zabrana ribolova kočama i plivaricama na području Bokokotorskog zaliva, lovostaj za sve uzrasne klase određenih vrsta riba i drugih morskih organizama, zabrana izlovljavanja reproduktivno nezrelih jedinki riba i drugih morskih organizama, odnosno jedinki ispod minimalne referentne veličine, zabrana vršenja prometa ribom za vrijeme ribolovnog zabrana, zabrana korišćenja ronilačkog aparata sa podvodnom puškom pri ribolovu, zabrana kidanja peraja ajkulama i druge. Propisi Crne Gore koji se odnose na oblast ribarstva (Zakon o morskim ribarstvu i marikulturi sa podzakonskim aktima) obuhvataju i zaštitu vrsta prema SPA/BD Protokolu Barselonske konvencije i preporukama GFCM-a (ukupno 100 vrsta korala, hrskavičavih riba, košljoriba, morskih kornjača, ptica i sisara), obavezu iskrcaja, mogućnost preduzimanja hitnih mjera u slučaju ugroženosti jedne ili više vrsta i druge odredbe koje su u skladu sa Mediteranskom i drugim regulativama EU, kao i preporukama GFCM-a.

Ključnu ulogu u konkretnom očuvanju resursa imaju i intenzivan razvoj informacionog sistema u cilju efikasnije kontrole i praćenja ribolovnih aktivnosti, u skladu sa regulativama EU, i podsticanje održivog ribolova kroz zakonodavstvo, aktivnosti promocije i komunikacije i slično. Od izuzetnog je značaja i kontinuirana saradnja sa Institutom za biologiju mora, radi adekvatnog upravljanja ribarstvom, u skladu sa rezultatima istraživanja i naučnim mišljenjem.

Trenutno je u izradi i novi Zakon o morskom ribarstvu i marikulturi koji će u potpunosti

biti harmonizovan sa pravnom tekovinom Evropske Unije. Takođe, prijedlog Zakona o strukturnim mjerama i državnoj pomoći u ribarstvu i akvakulturi propisuje mjere podsticaja koje podstiču ostvarivanje ciljeva ekološki i resursno održivog, inovativnog, konkurentnog i na naučnim osnovama zasnovanog ribolova i akvakulture.

Ribolovne tehnike koje se koriste u Crnoj Gori usmjeravane su tokom prethodnih godina ka povećanju selektivnosti, pa je romboidno oko saka kočice na svim kočarskim mrežama zamijenjeno kvadratnim okom. Svi dozvoljeni alati su selektivni (izuzev trostruke mreže popunice, koja po tipu predstavlja zplećući ribolovni alat, te je zbog načina lova neselektivna, ali i dalje nema izražen negativan uticaj na riblje resurse) i u skladu sa zahtjevima Mediteranske regulative.

Planirano je i donošenje planova upravljanja prema pojedinačnim tipovima alata, koji će biti veoma značajna osnova za dalje održivo upravljanje ribarstvom.

Mjere koje se odnose na zaštitu osjetljivih morskih staništa i prijetnje po ekosistemsku strukturu i funkcionalnost sadržane su u Zakonu o morskom ribarstvu i marikulturi (zaštita oblasti Bokokotorskog zaliva u smislu zabrane ribolova aktivnim alatima – kočama i plivaricama), kao i u Pravilniku o određivanju linije na kojoj voda prestaje biti postojano slana u rijekama koje se ulivaju u more i određivanju granica zaštićenih ribolovnih područja (propisane granice zaštićenih ribolovnih područja).

Naredbom o ribolovnim zabranama, lovostaju i minimalnim veličinama riba i drugih vodenih organizama ispod kojih je zabranjen ulov, na ribolovnim vodama opština Podgorica, Danilovgrad, Bar, Ulcinj i ribolovnom području Skadarsko jezero utvrđen je lovostaj na ukljevu u periodu od 15. marta do 31. oktobra.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Aichi cilj 7: Do 2020. područjima pod poljoprivredom, akvakulturom i šumarstvom upravlja se na održiv način osiguravajući očuvanje biodiverziteta

Operativni cilj 11 definisan je upravo u cilju doprinosa ovom Aichi cilju. Kao što je prethodno opisano (Poglavlje III, Operativni cilj 11), poljoprivreda (koja je u Crnoj Gori uglavnom ekstenzivna, sa potenciranjem tradicionalnih oblika korišćenja zemljišta, uzgoja autohtonih rasa i sorti i organskim pristupom) i šumarstvo su bitne ekonomske grane za koje je definisana politika zasnovana na održivom upravljanju resursima i zaštiti biodiverziteta.

Akvakultura (i marikultura) u Crnoj Gori su relativno mlade djelatnosti i njihov dosadašnji opseg je relativno skroman. Ipak, one su prepoznate kao bitan segment ribarstva, te se Strategijom ribarstva Crne Gore 2015 do 2020 definišu i posebni ciljevi i mjere za ove aktivnostima, kojima se teži postići da se njima upravlja na ekološki održiv

način.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Aichi cilj 8: Do 2020. zagađenje, uključujući i prekomjerni unos nutrijenata, dovedeno je do nivoa koji nije štetan za funkcionisanje ekosistema i biodiverziteta

Doprinos ovom cilju Crna Gora daje kroz definisanje i sprovođenje mjera operativnog cilja 10.

U Crnoj Gori, glavni problemi u kontekstu zagađenja predstavljaju: industrijsko zagađenje, zagađenje otpadnim vodama, čvrsti otpad, zagađenje iz poljoprivrede i zagađenje vazduha.

Problem industrijskog zagađenja je star nekoliko decenija jer dolazi iz postrojenja koja su rađena u drugoj polovini prošlog vijeka, bez adekvatnih mjera zaštite životne sredine koje bi zadovoljavale današnje standarde. U Crnoj Gori takvih postrojenja nema puno, ali je par njih prepoznato kao ekološke crne tačke, te se naponi preduzimaju za njihovo saniranje. U prethodnom periodu, kroz projekat "Upravljanje industrijskim otpadom - IWMCP" rađeno je na sprovođenju ili pripremi aktivnosti za sanaciju na četiri crne tačke - Kombinat aluminijuma Podgorica (dva bazena crnog mulja i deponija čvrstog otpada, predstavlja najveći izvor opasnog otpada u zemlji), Jadransko brodogradilište Bijela (deponija grita i kontaminiranog zemljišta), Termo-elektrana Pljevlja (deponija pepela i šljake), i Rudnik "Šuplja stijena" (flotacijsko jalovište). Detaljne, informacije o statusu ovih aktivnosti navedene su u poglavlju III Operativni cilj 10

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Aichi cilj 9: Do 2020. invazivne strane vrste i putevi unosa su identifikovani i prioritizovani, prioritete vrste su pod kontrolom i/ili iskorijenjene, a na snazi su mjere kojima se sprječava njihovo uvođenje i uspostavljanje populacija

Ovom Aichi cilju doprinosi operativni cilj 14. i sve informacije po ovom pitanju sa navedene u Poglavlju III Operativni cilj 14. Mjere jačanja kontrolnih mehanizama još uvijek nisu realizovane.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

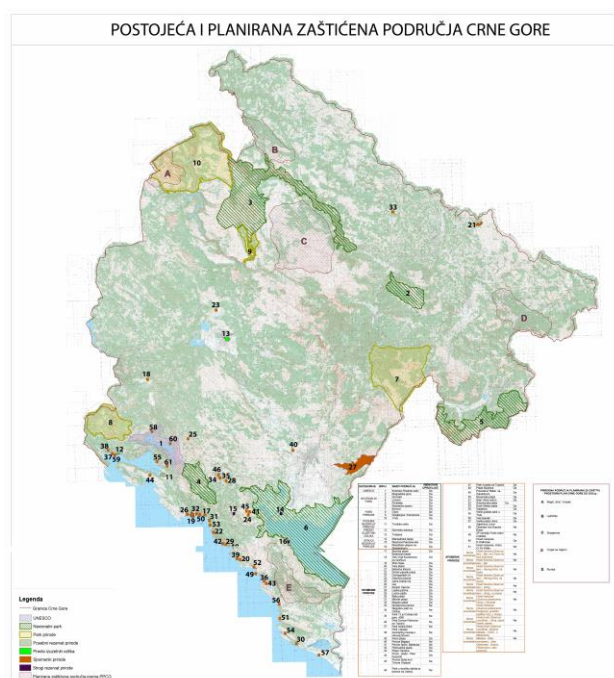
Aichi cilj 10: Do 2015., višestruki antropogeni pritisci na koralne grebene i druge ekosisteme osjetljive na klimatske promjene ili zakišeljavanje okeana su svedeni na minimum, kako bi održali svoj integritet i funkciju

Podaci o fenologiji drvenastih vrsta već posredno ukazuju na prisutnost posljedica klimatskih promjena na produktivnost nekih ekosistema u Crnoj Gori. Dostupni podaci pokazuju da je listanje nekih vrsta (bagrem, lipa, hrast, javor, jasen, bukva, topola, jova, bor i primorski bor) počinje nekoliko dana ranije nego što je uobičajeno. Prema tom scenariju, naročito će biti pogođene populacije vodozemaca i reptila u kraškim područjima Crne Gore i primorskim planinama. Što se tiče morskih ekosistema, očekuje se da će predviđene klimatske promjene dovesti do brže eutrofikacije plitkih i ograničenih dijelova morskih voda, kao i uvođenja novih termofilnih (invazivnih) vrsta iz južnih biogeografskih zona (Prva nacionalna komunikacija prema UNFCCC, 2010). Osim prethodno preduzetih mjera kao što su zaštita od požara, smanjenje zagađenja, zaštita staništa i vrsta, direktne mjere za adresiranje konkretno efekata klimatskih promjena nijesu preduzimane.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Aichi cilj 11: Do 2020. najmanje 17% kopnenih i slatkovodnih i 10% obalnih i morskih područja, naročito područja od posebnog značaja za biodiverzitet i ekosistemske usluge očuvano je kroz ekološki reprezentativne i dobro povezane sisteme zaštićenih područja kojima se upravlja efikasno i ravnopravno

Informacije o doprinosu ovom cilju su detaljno opisane u Poglavlju II - Mjera 5 i Poglavlju III - Nacionalni operativni cilj 19. i 20.

Slika 9 - Mapa zaštićenih i planiranih područja za zaštitu

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Kad je riječ o potencijalnim koridorima Prostornim planom do 2020. godine prepoznat je crnogorski dio Jugoistočnih Dinarskih planina koji se uglavnom nalazi u Sjevernom regionu i čini dio velikog biokoridora Jugoistočnih Dinarskih planina („Dinarski luk“), koji se proteže od Alpa do Prokletija i Sarp- Pindor masiva. U području Prokletija, ovaj biokoridor je takođe povezan sa velikim regionalnim biokoridorom zvanim „Zeleni pojas“. Ovaj koridor na teritoriji Crne Gore pokriva cijelu granicu sa Albanijom. Zbog specifičnog režima korišćenja ove zone u prošlosti, ona je postala sklonište i koridor važan za biodiverzitet. Dobro poznati koridor obalskih planina Orjen – Lovćen – Rumija povezan je sa ovim koridorom. Treći koridor utvrđen je u pravcu Orijen - Pusti Lisac - Maganik – Sinjajevina – Kovren.

Aichi cilj 12: Do 2020. spriječeno je izumiranje poznato ugroženih vrsta, a njihov status očuvanja, posebno onih najugroženijih, je poboljšan i održiv

Crna Gora je u ovom smjeru NSBAP-om predvidjela mjere i aktivnosti (pod operativnim ciljem 16), u obliku izrada crvenih knjiga, procjena stanja ugroženih vrsta i pripreme akcionih planova. Ali kako je opisano u Poglavlju III - Cilj 16, stepen postignuća u tom smjeru je ograničen. S obzirom da do sada nijesu postojale bazne osnove o stanju populacija ugroženih vrsta, nije moguće dati procjenu o trendovima.

NVO Centar za zaštitu i proučavanje ptica Crne Gore je 2015. godine objavio Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom koji predstavlja osnov izrade crvene liste ptica. Popisom je konstatovano da je u Crnoj Gori prisutno 348 vrsta ptica, a tokom Natura 2000 terena konstatovana je prisustvo još nekih vrsta pa je sada broj 352 što znači da je oko 65% evropske ornitofaune u smislu diverziteta vrsta zabilježeno u Crnoj Gori. Od navedenog broja 215 vrsta pripada sigurnim gnjezdaricama, sedam vrsta su moguće gnjezdarice, 109 vrsta ptica registrovanih u Crnoj Gori pripada gnjezdaricama selicama, 106 vrsta se smatra rezidentnim (stanaricama), dok se 10 smatra iščezlim (npr. *Aegypius monachus*.) Pojavljivanje 20 vrsta, kakva je *Tetrax tetrax* na primjer, predstavlja istorijski podatak jer u posljednjih najmanje 30 godina nijesu registrovane na teritoriji Crne Gore.

Glavni pritisci na vrste u Crnoj Gori su predstavljale i nastavljaju da budu:

- Nekontrolisana urbanizacija, promjena namjene zemljišta i turizam naročito u obalnom pojasu, kao i u par turističkih centara u planinskom regionu (Žabljak, Kolašin, Plav-Gusinje). Ona se ogleda u izgradnji prvenstveno turističke infrastrukture, uz gubitak prirodnih staništa, i prateće pritiske kao što su uznemiravanje i zagadđenje od strane otpadnih voda i čvrstog otpada.
- Prekomjerno iskorišćavanje - kroz lov, ribolov ili ubiranje (ljekovito bilje, nedrvni šumski proizvodi) kao i slučajevi trovanja i progona vrsta koje se smatraju štetočinama (ptice grabljivice, vuk, lisica, jazavac...). Napori na suzbijanju ovog pritiska uključuju pojačani nadzor od strane relevantnih inspekcija, nadzornika u zaštićenim područjima, kao i sve učestalije učešće javnosti i civilnog sektora na monitoringu nelegalnih radnji.

- Promjene u korišćenju prostora - prvenstveno kroz napuštanje tradicionalnih oblika korišćenja prostora, kao što su pasarenje i kosidba, kojima se održavao diverzitet vrsta i gena travnatih ekosistema. Mjere ka smanjenju ovog pritiska se ogledaju u tome da se kroz politiku poljoprivrede i ruralnog razvoja podržavaju tradicionalne aktivnosti i ulažu napori na očuvanju genetskog agrobiodiverziteta
Gubitak staništa kroz fragmentaciju takođe je evidentirana prijetnja.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Aichi cilj 13: Do 2020. održava se genetička raznovrsnost kultivisanih biljaka, domaćih i pripitomljenih životinja i divljih srodnika, uključujući i druge društveno-ekonomske i kulturno vrijedne vrste, a strategije za minimiziranje genetičke erozije i zaštitu njihove genetičke raznovrsnosti su razvijene i implementirane.

Detaljnije informacije o aktivnostima u smjeru održavanja genetskog diverziteta su date u Poglavlju III, opis operativnog cilja 18.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Aichi cilj 14: Do 2020. ekosistemi koji pružaju osnovne usluge, uključujući i usluge koje se odnose na vodu, doprinose zdravlju, egzistenciji i blagostanju, obnovljeni su i zaštićeni, pri tom uzimajući u obzir potrebe i prava žena, autohtonih i lokalnih zajednica, te siromašnih i ugroženih

S obzirom da su glavne grane crnogorske ekonomije zasnovane na korišćenju prirodnih resursa, kao i da značajan procenat stanovništva (prema popisu iz 2011, 36,8%), usluge ekosistema su vrlo važne kako za individualnu dobrobit, tako i za nacionalnu ekonomiju i razvoj (pregled u tabeli 14).

Tabela 14 - Pregled najvažnijih ekosistemskih usluga u Crnoj Gori

Ekosistem	Usluge	Glavni korisnici	Pritisci	Mjere zaštite
Šume	Snabdijevanje: drvna masa za ogrijev	Lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima	Nekontrolisana sječa (pojedinačna stabla ili manje skupine), požari	Kontrola od strane Uprave za šume i inspekcijских službi
	Snabdijevanje: drvna masa za građevinarstvo i preradu	Mala/srednja lokalna preduzeća) i lokalno stanovništvo	Nekontrolisana sječa (uključujući i totalnu), degradacija staništa, erozija, požari	Kontrola od strane Uprave za šume i inspekcijских službi, raskid koncesionih ugovora

	Snabdijevanje: nedrvni šumski proizvodi (šumsko voće, gljive, ljekovito bilje)	Lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima	Prekomjerno iskorišćavanje, smanjenje brojnosti populacija, lokalna istrebljenja	Kontrola od strane Uprave za šume, JPNP i inspekcijskih službi
	Snabdijevanje: akumulacija vode u izdanima	Lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima	Zagađenje podzemnih voda, degradacija i erozija šuma	
	Regulacija: sprečavanje erozije	Lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima, oko vodotokova (bujica), hidrolektrana Piva	Šumski požari (usljed nemara, doprinos daju klimatske promjene), nekontrolisana sječa	Pošumljavanje opožarenih površina
Travnati ekosistemi	Snabdijevanje: pasarenje i kosidba	Lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima koje se bavi tradicionalnim stočarstvom	Napuštanje tradicionalnog pasarenja i kosidbe, zarastanje, urbanizacija	Promocija tradicionalnih oblika uzgoja stoke i pastoralizma
	Snabdijevanje: ljekovito i jestivo bilje	Lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima	Zarastanje, prekomjerna eksploatacija određenih vrsta, urbanizacija	Kontrola od strane službi zaštite
	Regulacija: polinacija	Lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima koje se bavi ekstenzivnom poljoprivredom	Zagađenje, klimatske promjene, urbanizacija	Promocija tradicionalnih oblika korišćenja zemljišta
	Podrška: plodnost zemljišta	Lokalno stanovništvo u ruralnim predjelima koje se bavi ekstenzivnom poljoprivredom	Zagađenje, klimatske promjene, urbanizacija	Podrška organskoj poljoprivredi i tradicionalnim oblicima uzgoja kultura
Slatkovodni i močvarni ekosistemi	Snabdijevanje: voda za piće i navodnjavanje	Ruralno i urbano stanovništvo, sektor poljoprivrede, industrija	Zagađenje, klimatske promjene, urbanizacija, izgradnja hidroenergetskih postrojenja	Unapređenje sistema upravljanja vodama
	Snabdijevanje: ribarstvo i akvakultura	Ruralno stanovništvo koje praktikuje tradicionalne oblike ribarenja (Skadarsko jezero), sektor turizma i rekreacije	Prekomjerno iskorišćavanje, uvedene vrste, promjene u stanju ribljih zajednica, zagađenje	Istraživanja ribljeg fonda u slatkovodnim ekosistemima, kontrole od strane inspekcijskih službi i JPNP

	Regulacija: sprečavanje poplava	Stanovništvo u vodoplavnim područjima (sjeverna obala Skadarskog jezera, ušće rijeke Bojane, na obalama rijeka)	Izmjena hidrološkog režima i sedimentacije usljed eksploatacije šljunka i pijeska, zagađenje	Kontrola od strane inspekcijskih službi, unapređenje upravljanja vodenim resursima
Marinski ekosistemi	Snabdijevanje: ribarstvo i marikultura	Stanovništvo u priobalju	Zagađenje, prekomjerni izlov, klimatske promjene, invazivne vrste	Kontrola od strane inspekcijskih službi, unapređenje upravljanja morem i priobaljem
	Usluge kulture: turizam i rekreacija	Lokalno stanovništvo u priobalju, nacionalna ekonomija	Pretjerana urbanizacija, zagađenje	Kontrola od strane inspekcijskih službi, unapređenje upravljanja morem i priobaljem

Kao što se može vidjeti, usluge ekosistema su naročito bitne za lokalno stanovništvo koje živi u ruralnim predjelima i koje i dalje upražnjava tradicionalne oblike korišćenja kao što su pastoralizam, pasarenje, tradicionalni ribolov... Iako su i sami uzrok degradacije ovih ekosistemskih usluga, pritisci dolaze i sa strane - kao što su zloupotrebe korišćenja od strane koncesionara, ali i od prijetnji kao što su klimatske promjene i invazivne vrste. Degradacija tih usluga upravo u najvećoj mjeri pogađa ruralno stanovništvo koje uglavnom živi oko ili ispod granice siromaštva, i koje za svoj opstanak zavisi od ovih usluga. To takođe posebno pogađa i žene, jer se one pretežno bave tradicionalnim aktivnostima vezanim za čuvanje stoke, uzgoj poljoprivrednih kultura i sakupljanje divljih biljaka i plodova.

Mjere koje Crna Gora preduzima u cilju zaštite su osim kontrola kroz relevantne inspekcijske službe, i podrške tradicionalnim oblicima korišćenja zemljišta, napori na sprečavanju zagađenja i drugih oblika degradacije ovih ekosistema.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

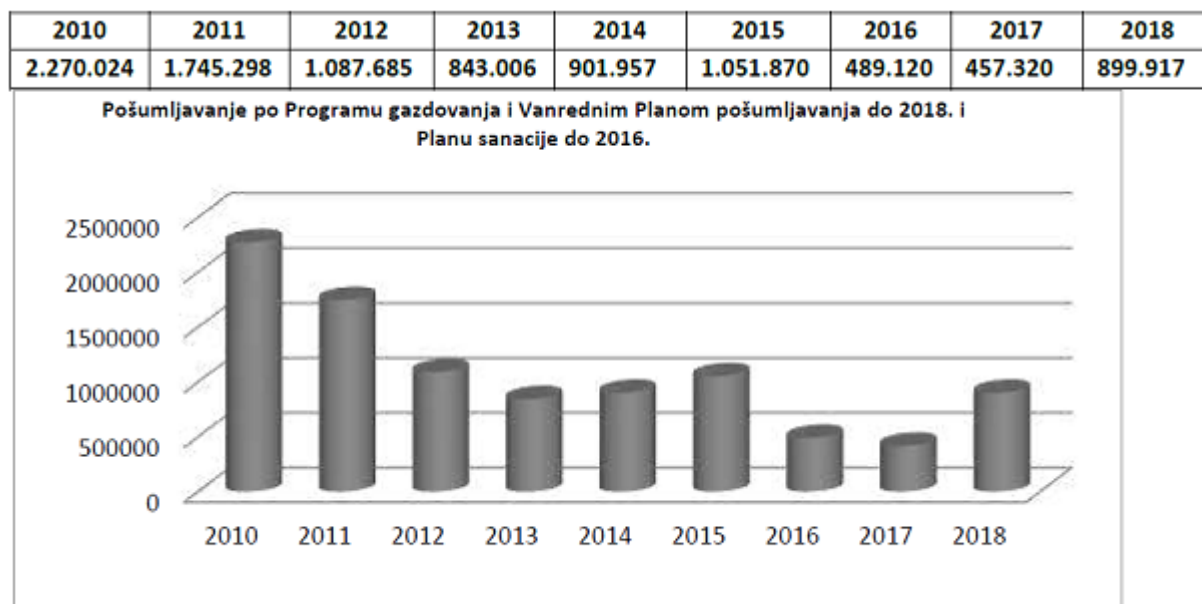
/

Aichi cilj 15: Do 2020. otpornost ekosistema i doprinos biodiverziteta na zalihe ugljenika poboljšani su kroz očuvanje i restauraciju, uključujući obnovu najmanje 15% degradiranih ekosistema, čime se doprinosi prilagodjavanju na i ublažavanju klimatskih promjena te borbi protiv dezertifikacije

Molimo da opišete kako i koliko je vaša zemlja doprinela postizanju ovog Aiči cilja o biodiverzitetu i da sumira dokaze koji se koriste za datu ocjenu.

Među najugroženijim staništima u Crnoj Gori su šume, dijelom zbog neodrživih praksi iskorišćavanja, dijelom zbog požara koji su takođe povezani sa klimatskim promjenama

(vidi Poglavlje III, Operativni cilj 11). Glavni oblik restoracije šuma je kroz pošumljavanje. Njega vrši Uprava za šume ali zbog nedostatka finansijskih sredstava to je u najvećoj mjeri usmjereno na obnovu požarom zahvaćenih šumskih površina i realizuje se u manjoj mjeri od plana predviđenog u programu gazdovaja šumama i Vanrednog plana pošumljavanja (slika 10). JP Nacionalni parkovi takođe su sproveli pošumljavanje u NP Durmitor i NP Lovćen.

Slika 10 - Tabela i grafički prikaz pošumljavanja u državnim i privatnim šumama za period 2010-2018.

Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom u rezervatu "Tivatska solila" preduzelo je mjere restauracije/revitalizacije koje obuhvataju obnovu i sanaciju oštećenih nasipa, postavljanje novih zapornica za kontrolu hidrološkog režima, vještačko održavanje dotoka vode u sušno doba godine i održavanje kanala kao i uklanjane korovske vegetacije sa paralelnih i poprečnih nasipa. Takođe, održavanje postojeće infrastrukture (mostova, kapija, staza i infrastrukture za posjetioce) je stalna aktivnost.

U cilju očuvanja i unapređenja prirodnog potencijala Plavskog jezera urađena je Studije revitalizacije i zaštite Plavskog jezera kako bi se jezero zaštitilo od daljeg zasipanja nanosom, redukovao eksterni i interni unos nutrijenata, rehabilitovali dijelovi jezera koji su u velikoj mjeri zasuti što bi dovelo do poboljšanja opštih uslova staništa i omogućilo unapređenje postojećih i razvoj dodatnih sadržaja. Dalje aktivnosti planirane su u smislu razvoja tehničke dokumentacije za realizaciju aktivnosti predviđenih Studijom revitalizacije.

Iako su preduzete navedene aktivnosti, još uvijek nema konkretnih informacija o efektima restauracije na otpornost ekosistema.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Aichi cilj 16: Do 2015. Protokol iz Nagoje o pristupu genetskim resursima i poštenoj i pravičnoj raspodjeli koristi koja proizilazi iz njihovog korišćenja je na snazi i operativan, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom.

Informacije po ovom pitanju pružene su u Poglavlju II kod ocjene Operativnog cilja 22

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

Aichi cilj 17: Do 2015. svaka strana je razvila i usvojila kao instrument politike, te započela implementaciju efikasnog, participativnog, i ažuriranog NBSAP-a.

Nacionalna strategija biodiverziteta s Akcionim planom za period 2016-2020. usvojena je 2016. godine od strane Vlade. Strategija biodiverziteta definisana je kao ključni dokument zaštite prirode kojim se određuju dugoročni ciljevi i smjernice očuvanja biološke i predione raznovrsnosti. Strategija, takođe, podržava i integriše globalne ciljeve zaštite biodiverziteta usvojene u okviru UN Konvencije o zaštiti biodiverziteta sa Aichi ciljevima. U pripremi Strategije, učestvovali su nadležne i relevantne institucije i Ministarstva. Takođe, dokument je bio predmet Javne rasprave u procesu izrade a za njegovu finalizaciju prikupljena su i mišljenja relevantnih institucija.

U Crnoj Gori, takođe su donešeni i implementiraju se Lokalni akcioni planovi za biodiverzitet na nivou lokalnih samouprava.

NBSAP ima definisan set indikatora za monitoring implementacije, na osnovu koga se pripremaju nacionalni izvještaji, za period od dvije godine kako je to propisano Zakonom o zaštiti prirode (Sl.list Crne Gore 54/16) i prema CBD-ju, uključujući i ovaj. Na osnovu tih indikatora, generani zaključak je da je njena implementacija djelimična.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Aichi cilj 18: Do 2020. tradicionalna znanja, inovacije i prakse autohtonih i lokalnih zajednica relevantne za očuvanje i održivo korišćenje biodiverziteta, kao i njihovo običajno korišćenje bioloških resursa, poštuju se, predmet su nacionalnog zakonodavstva i relevantnih međunarodnih obaveza, te su potpuno integrisani i ogledaju se u implementaciji Konvencije uz puno i efektivno učešće autohtonih i lokalnih zajednica na svim relevantnim nivoima

Tradicionalno znanje u Crnoj Gori se ogleda u tradicionalnim načinima korišćenja (land use practices), i to prvenstveno u:

- korišćenju planinskih pašnjaka kroz sezonsko/nomadsko pasarenje i kosidbu. Ovaj vid aktivnosti tipičan je za kontinentalni sjeverni dio Crne Gore, gdje u periodu april-jun

lokalno stanovništvo sa stokom izdiže u katune, gdje stoka provodi ljetnji period na ispaši (freeranging) pri čemu se lokaliteti mijenjaju. Ova aktivnost podrazumijeva poznavanje dinamike zajednica planinskih livada i pašnjaka

- korišćenje divljih vrsta biljaka u tradicionalnoj medicini, koja je i dalje prilično zastupljena za tretiranje manjih zdravstvenih problema. To podrazumijeva poznavanje ekologije ciljanih vrsta (distribucija, vegetativni period, najbolje vrijeme za ubiranje, načine prerade i konzumacije)
- održavanje autohtonih sorti voća i povrća i rasa životinja, čime se čuva genetski agrobiodiverzitet. To podrazumijeva poznavanje ekoloških i bioloških potreba ovih organizama i njihovu reprodukciju

Ova znanja inkorporirana su u politike poljoprivrede i ruralnog razvoja, kroz konsultacije sa lokalnim stanovništvom prilikom njihovih izrada, uključivanje u programe zaštite tradicije i genetskog diverziteta. Takođe, u zadnjem periodu se podstiče učešće lokalnog stanovništva u upravljanje zaštićenim područjima. Ovaj vid učešća je formalizovan kroz osnivanje tzv. socio-ekonomskih foruma pri nacionalnim parkovima. Detaljnije informacije date su u Poglavlju III, opis operativnog cilja 1.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Aichi cilj 19: Do 2020. znanja, naučne baze i tehnologije koje se odnose na biodiverzitet, njene vrijednosti, funkcionisanje, status i trendove, te posljedice njenog gubitka poboljšane su, široko shvaćene, prenesene i primijenjene.

Po pitanju napora da se informacije o biodiverzitetu učine dostupnijim date su informacije u Poglavlju II Mjera 7 kao i u Poglavlju III, u opisu Operativnih ciljeva 21, 22.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Aichi cilj 20: Do 2020. mobilizacija finansijskih sredstava za efektivnu implementaciju Strateškog plana za biodiverzitet 2011-2020. iz svih izvora treba biti znatno povećana u odnosu na sadašnji nivo.

U Crnoj Gori nije postignuta održivost finansiranja zaštite biodiverziteta, i ona se uglavnom oslanja na projekte i finansiranje iz međunarodnih fondova i kredita. Detaljnije informacije o tome su prikazane u Poglavlju III, opis operativnih ciljeva 5-8.

Molimo opišite druge aktivnosti koje doprinose postizanju cilja o biodiverzitetu Aichi na globalnom nivou (opciono).

/

Chapter V - Updated country profile

Status and trends of biodiversity, including benefits from biodiversity and ecosystem services

Montenegro is home to diverse geological base, landscapes, soils and climates. It can be divided into two main bio-geographical regions (Mediterranean and Alpine) with a variety of ecosystems falling within these two eco-regions. Although there is no formal, widely recognized classification of ecosystems in Montenegro, from the point of view of biodiversity conservation, the following ecosystems are distinguished in the NBSAP: alpine, forest, dry grasslands, freshwater and marine and among these, the following habitats: coastal, caves, canyons, and karst as a specific geological formation. Within its land cover, 60% is covered by forests. Montenegro's maritime zone extends out to 12 nautical miles (22.26 km) from the shore, covers 2,504.8 km², and reaches a maximum depth of 1,233 meters, supporting extensive seagrass (*Posidonia oceanica* and *Cymodocea nodosa*) populations.

The wealth of flora and fauna species puts Montenegro among the most biologically diverse countries in Europe, classifying it as a global biodiversity hotspot. Estimates suggest that over 1,200 species of freshwater algae, 300 species of marine algae, 589 species of moss, 7,000-8,000 species of vascular plants, 2,000 fungi, estimates of 16,000-20,000 species of insects, 407 species of marine fish, 56 species of reptile, 352 regularly visiting birds and a high diversity of mammals (including large predators and ungulates) are found in Montenegro.

Benefits and ecosystem services arising from biodiversity in Montenegro range from provision of wood for heating, timber, grazing for cattle, sustaining aquifer stability, fertility of soil, protection from erosion, landslides and floods, benefits for tourism and climate regulation. They are particularly utilised by the rural poor, whose livelihoods directly depend on the availability and quality of ecosystem services. Although there is potentially great economic value surrounding these services, it can be said that, there is little knowledge within the general public about biodiversity issues and the need for its conservations and sustainable use.

Main pressures on and drivers of change to biodiversity (direct and indirect)

The period of isolation, which Montenegro faced in the 1990s, resulted in a break in cooperation with the scientific community and exclusion from wider initiatives related to biodiversity conservation, which has caused significant gaps in knowledge. The state of biological diversity in Montenegro has been monitored within a limited scope since 2000 through the National Environmental Monitoring Programme. On the basis of available information, the following main categories of anthropogenic threats can be identified: uncontrolled urbanization and tourism development in natural habitats with associated infrastructure development; changes in land use practices, particularly in relation to agriculture and forestry; unsustainable and illegal use of natural resources (including illegal hunting, overharvesting etc); water, soil and air pollution from industrial and agricultural pollutants and municipal wastes; impacts of climate change, especially the effects of hot and dry periods on forest habitats causing wildfires which need to be the focus of more attention. Issues such as the impact of alien and invasive species and climate change are still poorly understood but can be expected to have a higher importance among threats to biodiversity in the future.

The cumulative effect of the above threats to biological diversity is the loss of habitats and their associated (often endemic) species, particularly of rare or endangered and along the coast. This has the potential to cause a reduction in the functionality and stability of natural ecosystems, particularly of forest and water ecosystems.

Measures to Enhance Implementation of the Convention

Implementation of the NBSAP

Montenegro adopted a National Biodiversity Strategy Action Plan for the 2016-2020 period in 2016. The updated NBSAP was largely based on the experience in implementation of the first strategy that was valid for the period 2008-2015, as well as the needs and requirements of the international standards and regulations, such as the Aichi global biodiversity targets and EU Acquis. In Montenegro, the NBSAP serves as the fundamental document for protection, conservation and management of biological diversity, defining long-term goals and activities for preserving biological diversity, along with overall economic, social and cultural development. Certain issues related to biodiversity protection have been mainstreamed into national development strategies and sectoral strategies (described in detail in the 6th National Report to CBD). This includes the improvement of the system of protected areas and reduction of pressures from different sectors.

Actions taken to achieve the 2020 Aichi Biodiversity Targets

Strategic goal A: Mainstreaming of biodiversity

In 2012, Montenegro commenced the negotiation process for accession to the European Union. As part of that process, the national legislation has been undergoing revision in order to incorporate the EU Acquis, many elements of which link to the 2020 Aichi Biodiversity Targets. Consequently, the national policy has also been revised, and in that process, the issues of biodiversity have been mainstreamed into developmental and sectoral policy documents. Development Directions of Montenegro 2018-2021, National Strategy of Sustainable Development until 2030 as the overarching strategic documents have set the course of future development in Montenegro towards green economy, and have devised measures for sustainable production and consumption. These documents recognise the values of biodiversity and ecosystem services and propose measures for their safeguarding, primarily through improving the system of protected areas. Updated strategies of sectors such as forestry, fisheries, hunting, agriculture and rural development also recognise biodiversity and define relevant measures for its protection. Furthermore, local self-governments have been endorsing Local Action Plans for Biodiversity, integrating the biodiversity protection measures on the local level. In such a way, policy documents in Montenegro have become instruments for the implementation of the Strategic Action Plan for Biodiversity and Aichi Biodiversity Targets. Mechanisms such as SEA and EIA are also operational.

Parallel with this process, efforts have been made in order to raise the public awareness regarding biodiversity and ecosystem services, through introducing formal curricula in schools and universities, non-formal educational programs carried out by the protected areas and NGO sector, and through valuation studies that demonstrate the importance of biodiversity primarily to decision makers and resource users.

Strategic Goal B: Reduction of pressures on biodiversity

Key contribution to Aichi targets under the Strategic goal B was in the form of reduction of these forms of pollution that are an issue in Montenegro - solid waste, industrial pollution and urban wastewaters. Resource dependent sectors of fisheries and forestry have revised their policies and practices towards a more sustainable management of natural stocks they depend on.

Strategic Goal C: Safeguarding biodiversity

Milestones that have been reached include an increase in nationally designated protected area coverage (from 9.047% in 2009/2010 to 12.1% in 2018). Several Important Bird

Areas (IBAs) and Important Plant Areas (IPAs) have been identified and one new wetland has been included in the Ramsar List. Currently, 250 139 ha (comprising 18.11% of the country) is under some form of national or international designation.

Through the accession process, Montenegro has also initiated the establishment of Natura 2000 network, in accordance with the EU Habitat and Birds Directives.

Strategic Goal D: Enhancing benefits from biodiversity to all

Montenegro has initiated the ratification of the Nagoya Protocol on ABS, which is expected to conclude in 2019.

Strategic Goal E: Participatory planning and knowledge management

National Strategy for Biodiversity with the Action Plan has been revised in 2015, through a participatory process. Efforts to increase the public participation and enhance the use of local knowledge have been made through establishment of local socio-economic forums in protected areas.

In recent years, the research efforts have increased, as were the efforts to establish the data and information collection and sharing system, which would allow making informed decisions in the future planning process. The foundations for such a system have been laid at the national Agency for the Protection of Nature and the Environment.

Support mechanisms for national implementation (legislation, funding, capacity-building, coordination, mainstreaming, etc.)

Several important steps have been made towards providing support mechanisms for the new NBSAP, such as the revision of the existing and adoption new legislation related to nature protection and natural resource use. As mentioned above, the issues of biodiversity have been integrated into national developmental and sectoral policies.

The funding for nature protection is being more readily available - As a potential EU member, Montenegro will be entitled to funding and subsidies which will no doubt facilitate efforts to achieve the Aichi Biodiversity Targets. There is also funding and support available for Montenegro from international donor organisations, primarily UNDP, GiZ, WWF, IUCN and others, who are encouraging increased environmental efforts.

Through various efforts of the educational system as well as the NGO sector, various formal and non-formal educational programs are being implemented, raising the overall awareness of the public regarding the issues of biodiversity and the need for its protection.

Mechanisms for monitoring and reviewing implementation

The implementation of the NBSAP is monitored through the set of indicators defined within the strategy itself. Such is the case with other national and sectoral policy documents, as well as the management plans of protected areas and other projects and programs regarding biodiversity protection. Reports on their implementation are taken biannually, in order to assess the progress, inform stakeholders and decision makers and adapt the future management practices.

Apart from that, the state of the biodiversity is being assessed through the national biodiversity-monitoring programme. However, this programme still does not provide information that could be sufficient for estimation of trends of status of habitat and species and proper decision-making.